





Organizația Internațională pentru Migrație (OIM)

Agenția ONU pentru migrație

# Impactul socio-economic al pandemiei COVID-19 asupra migranților moldoveni și a familiilor acestora

Analizele, constatările, interpretările și concluziile exprimate în cadrul acestei publicații aparțin autorilor și nu reflectă neapărat opiniile Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM), Băncii Mondiale și ale partenerilor proiectului. Termenii utilizați privind statutul juridic al unei țări, teritoriu, oraș, zonă ori al autorităților acestora sau privind frontierele și hotarele acestora, precum și modalitatea de prezentare a materialului în cadrul lucrării nu reprezintă punctul de vedere al OIM, al Guvernelor Norvegiei, Danemarcei, Olandei, Elveției, Băncii Mondiale și al partenerilor proiectului.

OIM este fidelă principiului că migrația legală ce respectă demnitatea umană aduce beneficii migranților și societății. În calitate de organizație interguvernamentală, OIM colaborează cu partenerii săi pe plan mondial, după cum urmează: asistă la satisfacerea provocărilor operaționale ale migrației; promovează înțelegerea integrală a problemelor ce țin de migrație; încurajează dezvoltarea economică și socială prin intermediul migrației; activează pentru respectarea reală a demnității umane și a bunăstării migranților.

Această publicație a fost realizată de OIM în parteneriat cu Banca Mondială în cadrul proiectului comun „Consolidarea răspunsului național al Republicii Moldova la criza COVID-19”, implementat de UNICEF, OIM, Fondul ONU pentru Femei și coordonat de Oficiul Coordonatorului Rezident al ONU în Moldova în cadrul Fondul ONU de Încredere a Partenerilor pentru Răspuns la COVID-19 și Recuperare, finanțat de Guvernele Norvegiei, Danemarcei, Olandei, Elveției.

**Elaborat de către:** Vasile Cantarji  
Natalia Vladicescu  
Maria Vremiș  
Veaceslav Batrînescu

**Publicat de:** Organizația Internațională pentru Migrație  
Adresa: str. Ciuflea 36/1, Chișinău, MD 2001, Republica Moldova  
Web: <https://moldova.iom.int>  
Email: [iomchisinau@iom.int](mailto:iomchisinau@iom.int)  
Tel: + 373 22 23 29 40; + 373 22 23 29 41  
Fax: + 373 22 23 28 62

© 2021 Organizația Internațională pentru Migrație (OIM)

Toate drepturile sunt rezervate. Nici o parte a prezentei publicații nu poate fi reprodusă, păstrată pe un sistem de căutare a informației sau transmisă sub orice formă prin intermediul unor mijloace electronice, mecanice, de fotocopiere, înregistrare sau altfel fără permisiunea scrisă prealabilă a editorului.

# CUPRINS

<b>I. INTRODUCERE</b> .....	6
Aspecte metodologice .....	7
<b>II. INCIDENȚA MIGRAȚIEI ȘI PROFILUL MIGRAȚIONAL</b> .....	9
<b>III. IMPACTUL SOCIO-ECONOMIC AL PANDEMIEI COVID-19</b> .....	19
3.1 Impactul asupra bunăstării familiilor migranților .....	19
3.2 Probleme întâmpinate de migranți .....	29
3.3 Percepțiile migranților cu privire la măsurile anticriză și durata crizei în Moldova și peste hotare .....	39
<b>IV. PANDEMIA COVID-19: PROVOCĂRI ȘI STRATEGII DE RĂSPUNS</b> .....	43
4.1 Procesul de revenire .....	43
4.2 Adaptarea după revenire.....	50
4.3 Provocări pentru membrii familiei și autoritățile publice.....	57
<b>V. INTENȚII MIGRAȚIONALE ȘI INVESTIȚIONALE</b> .....	62
5.1 Intenții migraționale.....	62
5.2 Impactul pandemiei asupra profilului migrațional.....	72
5.3 Intenții investiționale .....	76
<b>VI. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI</b> .....	80
<b>ANEXE</b> .....	84

# LISTA FIGURILOR

<b>Figura 1.</b> Cazuri de COVID-19 noi pe zi în Moldova (media pe 7 zile).....	6
<b>Figura 2.</b> Ponderea gospodăriilor cu migranți, în profil regional.....	10
<b>Figura 3.</b> Țările gazdă ale migrației din Moldova .....	11
<b>Figura 4.</b> Direcții de emigrare.....	11
<b>Figura 5.</b> Numărul migranților reveniți.....	12
<b>Figura 6.</b> Fluxul de intrări și ieșiri în/din țară în perioada martie-septembrie 2020.....	13
<b>Figura 7.</b> Luna revenirii migrantului din ultima deplasare.....	13
<b>Figura 8.</b> Durata ultimei deplasări .....	15
<b>Figura 9.</b> Motivele de revenire ale migranților .....	15
<b>Figura 10.</b> Valoarea și ponderea remitențelor în veniturile gospodăriilor (BNS).....	19
<b>Figura 11.</b> Sursele de venit ale gospodăriilor migranților în perioada pandemiei.....	20
<b>Figura 12.</b> Frecvența remiterilor în perioada pandemiei .....	20
<b>Figura 13.</b> Gradul de dependență a gospodăriilor de remitențe (aprecierile membrilor gospodăriilor).....	21
<b>Figura 14.</b> Cum a afectat pandemia COVID-19 bunăstarea migranților și a familiilor.....	21
<b>Figura 15.</b> Volumul remiterilor în comparație cu perioada pre-pandemică.....	22
<b>Figura 16.</b> Transferuri de mijloace bănești din străinătate efectuate în favoarea persoanelor fizice (în bază netă) – Banca Națională a Moldovei.....	23
<b>Figura 17.</b> Evoluția veniturilor gospodăriilor migranților .....	25
<b>Figura 18.</b> Balanța financiară a gospodăriilor migranților .....	27
<b>Figura 19.</b> Disponibilitatea economiilor în funcție de variația remitențelor.....	28
<b>Figura 20.</b> Evoluția cheltuielilor.....	28
<b>Figura 21.</b> Ponderea gospodăriilor care au redus cheltuielile pentru alimentați și medicamente în funcție de evoluția remitențelor .....	29
<b>Figura 22.</b> Probleme întâmpinate de migranți la revenire (din spusele migranților).....	31
<b>Figura 23.</b> Problemele întâmpinate de comunitatea migranților peste hotare, cauzate de pandemie.....	34
<b>Figura 24.</b> Impactul pandemiei asupra bunăstării – aprecierile migranților .....	34
<b>Figura 25.</b> Impactul pandemiei asupra pieței muncii peste hotare și în Moldova.....	37
<b>Figura 26.</b> Impactul pandemiei asupra țărilor gazdă a migrației și asupra Republicii Moldova.....	39
<b>Figura 27.</b> Cum au depășit autoritățile criza COVID (membrii familiilor migranților).....	40
<b>Figura 28.</b> Probleme întâmpinate de migranți în procesul de revenire.....	44
<b>Figura 29.</b> Solicitări de suport în procesul de revenire .....	48
<b>Figura 30.</b> Recepționarea de suport în procesul de revenire.....	48
<b>Figura 31.</b> Cine a oferit suportul.....	49

<b>Figura 32.</b> Caracterul suportului de care au beneficiat .....	49
<b>Figura 33.</b> Intenții ocupaționale după revenire .....	50
<b>Figura 34.</b> Intenții de adresare în scopul angajării în Moldova .....	51
<b>Figura 35.</b> Adresabilitate după servicii.....	51
<b>Figura 36.</b> Cauzele din care migrantul nu a pretins pentru ajutor de șomaj .....	52
<b>Figura 37.</b> Încercări de integrare în piața muncii locală .....	54
<b>Figura 38.</b> Respectarea cerințelor de autoizolare și discriminarea migrantilor după revenire .....	57
<b>Figura 39.</b> Anticiparea probabilității de a pleca din nou peste hotare .....	63
<b>Figura 40.</b> Anticiparea probabilității de a reveni migrații actuali (membrii familiilor migrantilor) .....	66
<b>Figura 41.</b> Ce ar motiva revenirile definitive.....	69
<b>Figura 42.</b> Condițiile pentru revenire .....	70
<b>Figura 43.</b> Aprecierea probabilității că vor reveni în aceeași țară și în același loc de muncă ...	72
<b>Figura 44.</b> Țările pentru noua destinație (migrații care intenționează să schimbe destinația) .....	74
<b>Figura 45.</b> Investirea remitențelor în afaceri .....	76
<b>Figura 46.</b> De ce nu-și doresc migrații inițieri de afaceri .....	77

## LISTA TABELELOR

<b>Tabelul 1.</b> Profilul socio-economic al migrantilor total (actuali și reîntorși) și profilul migrantilor reîntorși .....	10
<b>Tabelul 2.</b> Alte caracteristici ale migrantilor reîntorși .....	10

## INTRODUCERE

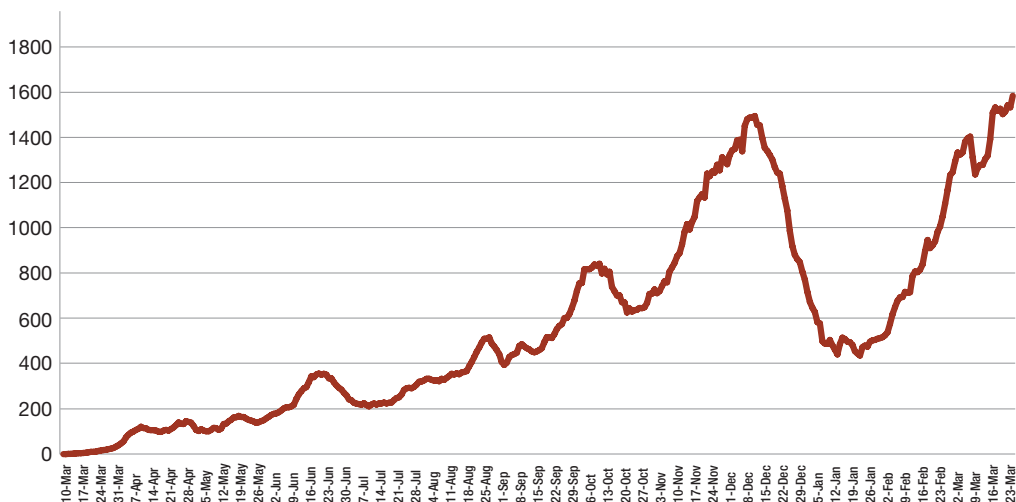
Este lesne de înțeles că pandemia de COVID-19 și urmările sale vor avea un impact socio-economic considerabil, însă amplitudinea crizei provocate fiind la moment dificil de estimat. După primul val de răspândire a infecției la nivel mondial, vârful căruia parvenise în mijlocul lunii aprilie 2020, în toamna anului 2020 evoluțiile epidemiei au impus tot mai multe guverne să vorbească despre un al doilea val de răspândire a virusului, punând în discuție noi măsuri restrictive. Acest „al doilea” val cu adevărat a parvenit către luna noiembrie 2020, când a fost atins nivelul maxim de atestare a virusului la peste 90 cazuri zilnice noi per milion de populație la nivel mondial.

Republica Moldova nu este o excepție în acest sens, or curba răspândirii COVID-19 în Moldova a menținut o traiectorie foarte similară cu cea mondială.

În contextul în care pandemia este o realitate care se manifestă de mai mult de doisprezece luni, iar traiectoria răspândirii virusului nu dă semne de declin, este la moment prematur să fie pus în discuție impactul final al acesteia, ci mai degrabă pot fi puse în discuție efectele sale intermediare.

În altă ordine de idei, Republica Moldova este printre liderii la nivel mondial în ceea ce privește migrația de muncă, atât privind fluxul migrațional, cât și valoarea remitențelor. Chiar și în condițiile fazei mature a procesului migrațional, când o bună parte din migrații sunt

Figura 1. Cazuri de COVID-19 noi pe zi în Moldova (media pe 7 zile)



Sursa: <https://msmps.gov.md/comunicare>

integrați complet în țara gazdă și tot mai puțin sunt conectați la procesele din țara de origine, aproximativ 350 mii cetățeni moldoveni sunt, conform datelor OIM, încadrați în migrație de muncă pe termen scurt. În ceea ce privește remitențele, deși în ultimii ani volumul acestora în raport cu veniturile totale ale gospodăriilor a scăzut constant (de la 17,6% în 2014 la 12,4% în 2019<sup>1</sup>), acestea rămân a fi o sursă importantă în bugetul gospodăriilor casnice cât și de lichidități care alimentează consumul pe intern și, respectiv, are impact semnificativ asupra proceselor socio-economice la nivel național.

Mobilitatea populației a fost un aspect afectat în primul rând de pandemie, prin diminuarea sau chiar suspendarea acesteia din primele zile ale crizei medicale, majoritatea guvernelor adoptând măsuri dure legate de reducerea călătoriilor internaționale.

Migrația fiind un proces caracterizat prin mobilitate a resimțit cel mai rapid și cel mai dur impactul acestor măsuri. Vulnerabilitatea migranților și a familiilor acestora sunt cât se poate de evidente. Restricționarea deplasărilor internaționale fără îndoială va afecta bunăstarea gospodăriilor. Pot fi anticipate trei aspecte caracteristice ale migrației din Republica Moldova datorită cărora COVID-19 va afecta în mod specific țara:

- (i) numărul considerabil al cetățenilor moldoveni care locuiesc în străinătate,
- (ii) nivelul sporit de dependență a gospodăriilor de remitențele migranților și
- (iii) provocările specifice cărora migrații trebuie să le facă față în timp ce se adaptează și identifică noi mijloace de trai.

În cadrul proiectului comun „Consolidarea răspunsului național al Republicii Moldova la criza COVID-19”, implementat de UNICEF, OIM, Fondul ONU pentru Femei și coordonat de Biroul Coordonatorului Rezident al ONU în Moldova, OIM și-a propus să sprijine, printre altele, răspunsul de urgență a instituțiilor naționale prin producerea de date și analize actualizate cu privire la numărul și profilul migranților care revin dar și privind familiile afectate de scăderea remitențelor folosind soluții de cercetare sociologică rapidă.

În acest context, prezentul studiu realizat de OIM în parteneriat cu Banca Mondială completează multiplele analize tematice a impactului COVID-19 realizate de agențiile ONU în Moldova. Având scopul de a susține Guvernul Republicii Moldova, datele colectate oferă o bază factologică solidă pentru elaborarea politicilor, programelor și activităților de reintegrare socio-economică a migranților care revin acasă, prin promovarea înțelegerii mai profunde a impactului COVID-19, estimării numărului, reflectării asupra profilului, provocărilor și necesităților migranților care se întorc, precum și identificării vulnerabilităților specifice ale grupurilor afectate de scăderea remitențelor. De asemenea, acest studiu oferă o imagine de ansamblu asupra dinamicii excluderii sociale și a ratelor sărăciei în urma pierderii locurilor de muncă de către migranți și a reducerii volumului remitențelor.

Pe lângă datele cantitative și calitative colectate, studiul operează cu datele administrative oferite de Poliția de Frontieră, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, Compania Națională de Asigurări Sociale și alte surse administrative disponibile din Moldova.

## Aspecte metodologice

Această cercetare se bazează pe datele colectate în cadrul a două studii cantitative reprezentative în rândul migranților reveniți și a gospodăriilor care au la moment rude-migranți de muncă sau migranți care au revenit recent în Republica Moldova. Datele studiilor cantitative sunt complementate cu informațiile studiului calitativ care a inclus interviuri cu membrii familiilor migranților, cu migrații reîntorși precum și cu experți din structurile guvernamentale, private și neguvernamentale.

<sup>1</sup> Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice



## Componenta cantitativă

Grupuri țintă:

1. membrii gospodăriilor care au la moment migranți plecați sau recent reveniți de peste hotare;
2. migranți moldoveni care au revenit de peste hotare pe parcursul ultimelor 6 luni înainte de data interviului, unde s-au aflat în scop de muncă.

### Sondaj în rândul gospodăriilor cu migranți actuali sau reînțorși

- **Mărimea eșantionului:** 2004 gospodării.
- **Definiția grupului țintă:** gospodării care au în prezent membri familiei plecați peste hotare în scop de muncă sau au membri familiei înțorși de peste hotare unde au fost în scop de muncă pe parcursul ultimelor 6 luni.
- **Tipul eșantionului:** stratificat, probabilistic, reprezentativ pentru gospodării la nivel național cu excepția regiunii din stânga Nistrului.
- **Metoda de colectare a datelor:** interviu telefonic cu aplicația computerului (CATI).
- **Perioada de colectare a datelor:** 23 iulie – 9 august 2020.

### Sondaj în rândul migranților reînțorși

- **Mărimea eșantionului:** 1018 persoane.
- **Definiția grupului țintă:** cetățeni ai RM înțorși de peste hotare unde au fost în scop de muncă pe parcursul ultimelor 6 luni.
- **Tipul eșantionului:** pe cote, realizat la nivel național cu excepția regiunii din stânga Nistrului.
- **Cote aplicate:** gen, vârstă, direcție de emigrare.
- **Metoda de colectare a datelor:** interviu față în față cu aplicația computerului (CAPI).
- **Perioada de colectare a datelor cantitative:** 16 august – 11 septembrie 2020.

## Componenta calitativă

Componenta calitativă a studiului a cuprins 8 focus grupuri și 20 interviuri aprofundate cu migranții reveniți și membrii familiilor cu migranți actuali. În total au fost interviuate 65 de persoane, 39 membri de familie, 20 migranți reveniți și 6 migranți care au plecat în perioada COVID-19. Pentru mai multe detalii privind categoriile de respondenți vezi (anexa 3).

De asemenea, au fost realizate interviuri aprofundate cu experți (13 IA), reprezentanți ai administrației publice centrale și locale, agenții private de recrutare, angajatori (anexa 3).

Respondenții au fost recrutați prin metoda „bulgărilor de zăpadă” (snow-ball), principalele criterii de recrutare fiind direcția de emigrare, revenirea în RM, mediul de trai în RM.

Discuțiile de grup au fost realizate on-line, iar interviurile – on-line sau telefonic la alegerea respondenților. Perioada de colectare a datelor calitative: septembrie – octombrie 2020.

### **Date administrative:**

Studiul a operat cu o serie de statistici disponibile și/sau oferite la solicitare, și anume:

- Datele oferite de către Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă a Republicii Moldova cu privire la numărul migranților reveniți înregistrați ca și șomeri;
- Datele Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova din fișele epidemiologice completate la frontieră în perioada COVID;
- Datele de la Inspectoratul General al Poliției de Frontieră al Republicii Moldova cu privire la stocul intrărilor și ieșirilor în/din Republica Moldova a cetățenilor RM;
- Statistici curente ale Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova;
- Rapoarte tematice ale ONU de evaluare a impactului pandemiei COVID-19.

# 2

## INCIDENȚA MIGRAȚIEI ȘI PROFILUL MIGRAȚIONAL

Pe parcursul ultimelor decenii, Republica Moldova s-a remarcat ca unul dintre liderii la nivel mondial în ceea ce privește fluxurile migraționale, ocupând primul loc la nivel european în ceea ce privește dimensiunile exodului forței de muncă raportat la numărul populației, precum și în ceea ce privește ponderea remitențelor în Produsul Intern Brut. Acest proces, amploarea căruia durează deja al treilea deceniu, a reușit să înregistreze schimbări în mai multe aspecte (de ex. motivația implicării în migrație, direcțiile de emigrare), fără a-și reduce însă din intensitate. Estimările OIM indică asupra faptului că cel puțin până la pandemia COVID-19, un sfert din cetățenii moldoveni locuiau în străinătate cu șederi mai mult sau mai puțin permanentă, iar dacă să adăugăm acestui contingent și cei circa 350.000 de cetățeni implicați în migrație pe termen scurt, procesul migrațional încadrează până la o treime din cetățenii adulți ai țării.

Migrația afectează în mod direct o mare parte a gospodăriilor. Conform estimărilor acestui studiu peste 45% gospodăriile din țară la momentul cercetării aveau cel puțin un membru a familiei plecat peste hotare în scop de muncă, iar 22,8% aveau și membri recent reveniți de peste hotare, unde s-au aflat în scop de muncă.

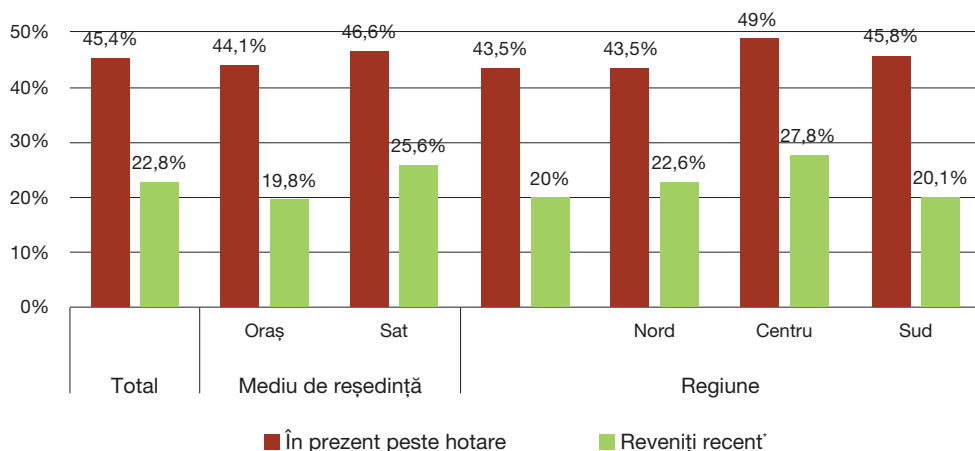
Fluxurile migraționale majore caracterizează toate regiunile țării, fără deosebiri majore. În mod tradițional, migrația antrenează în proporții mai mari populația rurală, și, conform studiului de față, mai mult regiunea centrală a țării, deși discrepanțele nu sunt foarte notabile.

Egalarea nivelului de implicare în migrația în scop de muncă în plan regional este una din trăsăturile procesului care în timp a suferit schimbări. La primele etape migrația mult mai mult era caracteristică mediului rural decât urban. Indicatorul respectiv (ponderea gospodăriilor care au migranți actuali) de ex. în anul 2004 a constituit 14,6% în orașe și 23,1% în sate (CBS-AXA, OIM, 2005), acum fiind unul aproape egal (44,1% și 46,6%).

Totodată, ținând cont de ponderea considerabilă a gospodăriilor unde la momentul studiului au fost înregistrați migranți reveniți pare a justifica la prima vedere ipotezele precum că pandemia COVID-19 a provocat o revenire în masă a migranților, pe fundalul dispozițiilor de panică. Dar la acest aspect vom reveni mai în detaliu mai jos.

Structura demografică a migranților este tradițional mai masculină și mai tânără în comparație cu populația generală. Conform studiului dat, în numărul total al cetățenilor implicați în procesele migraționale bărbații constituie 58,3%, aproape jumătate din migranți (47,1%) sunt de vârsta 30-39 ani și alții 23,4% au 18-29 ani.

**Figura 2.** Ponderea gospodăriilor cu migranți, în profil regional



\* reveniți în ultimele 6 luni

În comparație cu întregul contingent migrant, migrații reîntorși în ultimele 6 luni se caracterizează printr-o pondere ușor mai sporită a femeilor (45,8%) și o structură de vârstă mai echilibrată, evidențiindu-se ponderea mai mare a grupului de 50 ani și mai mult.

**Tabelul 1.** Profilul socio-economic al migraților total (actuali și reîntorși) și profilul migraților reîntorși

		Migrați total	Migrați reîntorși
Total		100,0%	100,0%
Genul respondentului:	Masculin	58,3%	54,2%
	Feminin	41,7%	45,8%
Vârsta respondentului:	18-29 ani	23,4%	26,8%
	30-39 ani	47,1%	30,7%
	40-49 ani	23,5%	19,1%
	50+ ani	5,0%	23,4%

Tabelul de mai jos conține date care descriu și alte caracteristici ale migraților reîntorși, de unde distingem că 41,5% au studii profesionale tehnice și 19,8% studii superioare, adică peste 61% dintre aceștia dispun de studii profesionale medii sau superioare.

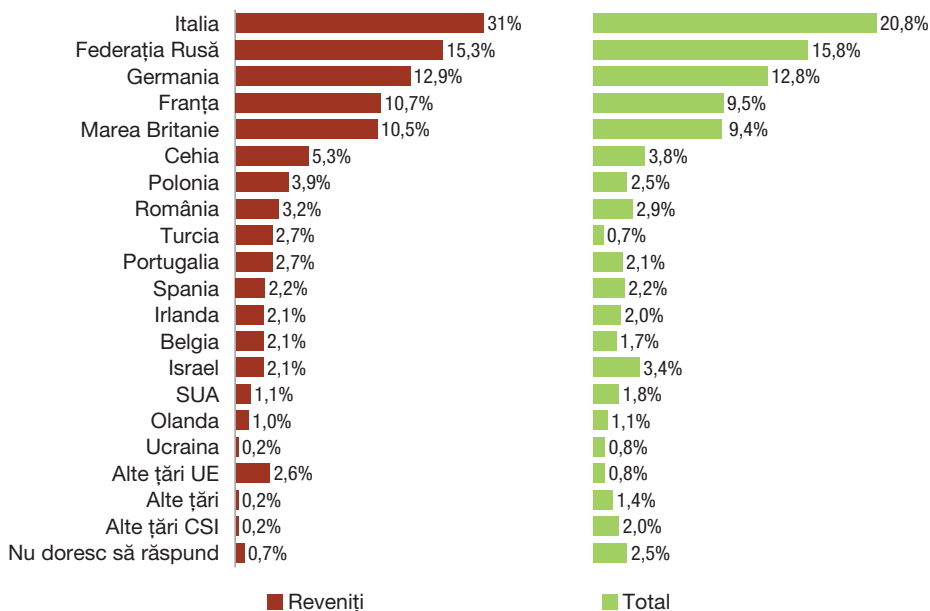
Numeric predomină migrații domiciliați în mediul rural (54,1%), cea mai mare pondere constituind grupul migraților din regiunea centru.

**Tabelul 2.** Alte caracteristici ale migraților reîntorși

<b>Studiile respondentului:</b>	Medii incomplete	11,8%
	Medii generale	27,0%
	Profesional tehnice	41,5%
	Superioare	19,8%
<b>Mediu de reședință:</b>	Urban	45,9%
	Rural	54,1%
<b>Regiunea:</b>	Chișinău	21,3%
	Nord	24,2%
	Centru	34,6%
	Sud	19,9%

Direcțiile de emigrare ale migranților din Moldova sunt destul de dispersate. Top 5 țări de destinație sunt Italia (18,3%), Federația Rusă (15,3%), Germania (12,9%), Franța (10,7%) și Marea Britanie (10,5%). Acest top nu diferă și în cazul migranților reîntorși, ieșind în evidență doar ponderea un pic mai sporită în cazul Italiei și Israelului.

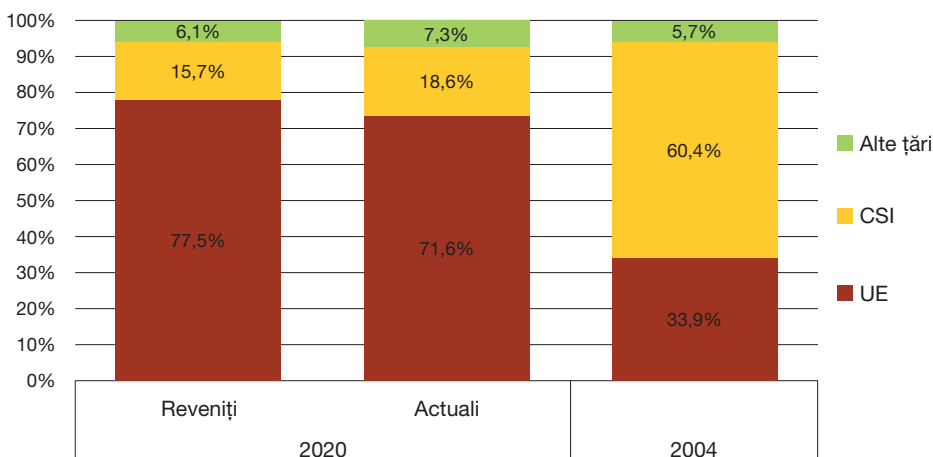
Figura 3. Țările gazdă ale migrației din Moldova



La momentul de față țările Uniunii Europene sunt direcția principală a migrației de muncă din Moldova, încadrând 77,5% din migranți (71,6% în cazul celor reveniți). Alții 15,7% migranți au ca și destinație țările din CSI (prioritar Federația Rusă).

De remarcat că migrația de muncă din Moldova de-a lungul deceniilor s-a reorientat puternic în ceea ce privește direcțiile de emigrare. În anul 2004, când au fost întreprinse primele studii ale fenomenului migrației de muncă raportul UE/CSI a fost aproape invers, 60,4% migranți pe atunci mergând spre țările CSI și 33,9% spre UE.

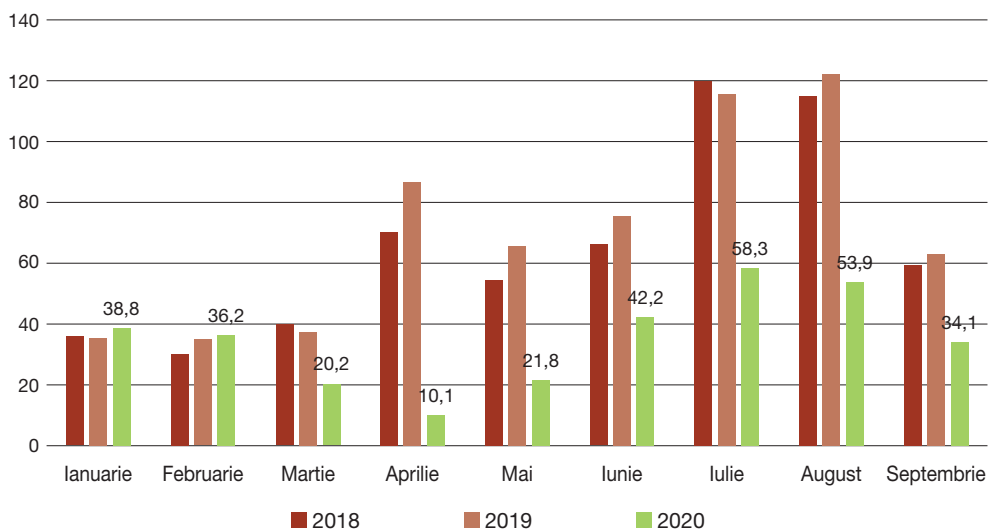
Figura 4. Direcții de emigrare



Pandemia COVID-19 nu a provocat mișcări majore ale fluxurilor migraționale. Conform datelor administrative colectate, s-au dovedit a fi nefondate unele îngrijorări inițiale privind creșterea masivă a fluxurilor de revenire a migranților moldoveni în prima etapă a pandemiei. Se estima că aceste tendințe vor fi generate de panica resimțită de migranți în contextul exploziei pandemice în marile economii europene și de pierderea locurilor de muncă de către migranți în țările de destinație, care lipsiți de sursele de venit vor reveni masiv acasă. Aceste supoziții sunt combătute de informațiile înregistrate de Poliția de Frontieră a Republicii Moldova cu privire la intrările în țară a cetățenilor moldoveni după o absență mai mare de 90 zile consecutiv, fapt care, din punctul nostru de vedere, evidențiază două aspecte esențiale:

- În perioada pre-pandemică, nemijlocit în lunile ianuarie și februarie ai 2020 nu se atestă creșteri considerabile ale numărului de traversări de frontieră spre Moldova în comparație cu perioada similară a anilor 2018 și 2019;
- Circulația transfrontalieră s-a redus brusc în lunile martie și aprilie, numărul de traversări coborând la un nivel foarte scăzut urmare a restricțiilor impuse în cadrul măsurilor adoptate în perioada stării de urgență. Ulterior, chiar dacă s-au înregistrat creșteri, circulația internațională oricum a rămas considerabil mai redusă în comparație cu perioada similară a anilor 2018 și 2019.

Figura 5. Numărul migranților reveniți

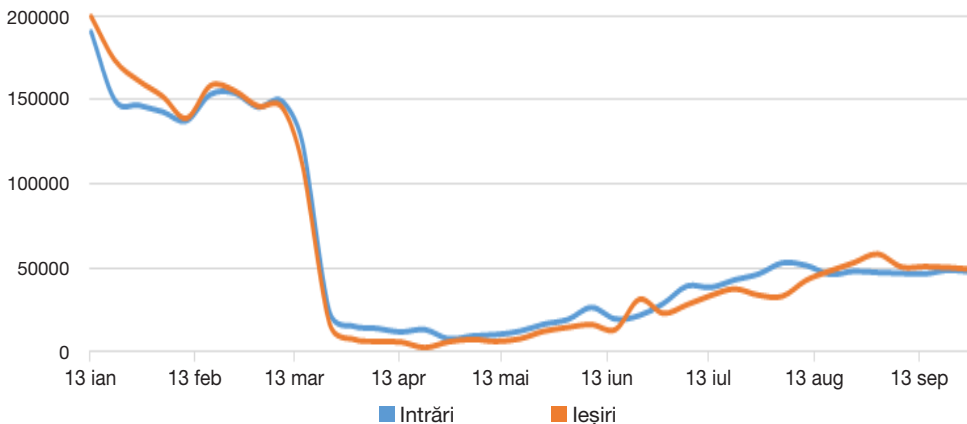


Numărul de traversări ale Frontierei de Stat de către cetățenii Republicii Moldova care au intrat în țară după o absență mai mare de 90 zile consecutiv.

Sursă: Inspectoratul General al Poliției de Frontieră al Republicii Moldova

Astfel, comparativ cu anii precedenți în perioada martie-septembrie 2020 în țară au intrat cu circa 300 mii cetățeni ai RM mai puțin care au absentat din țară mai mult de 90 zile consecutiv decât în aceeași perioadă a anilor precedenți (2018 și 2019). În figura de mai jos sunt prezentate curbele numărului de intrări și ieșiri pe săptămână în primele nouă luni ale anului 2020 care confirmă cele expuse mai sus. Pandemia a redus brusc și considerabil fluxul de traversări ale frontierei care, în mod normal, aferent perioadei februarie – prima jumătate a lunii martie, oscila între 140 și 160 mii pe săptămână (atât intrări, cât și ieșiri). Totodată, nu se observă discrepanțe notabile între numărul de intrări și cel de ieșiri, ceea ce confirmă încă o dată faptul că nu putem constata fluxuri considerabile de revenire ale migranților/diasporei.

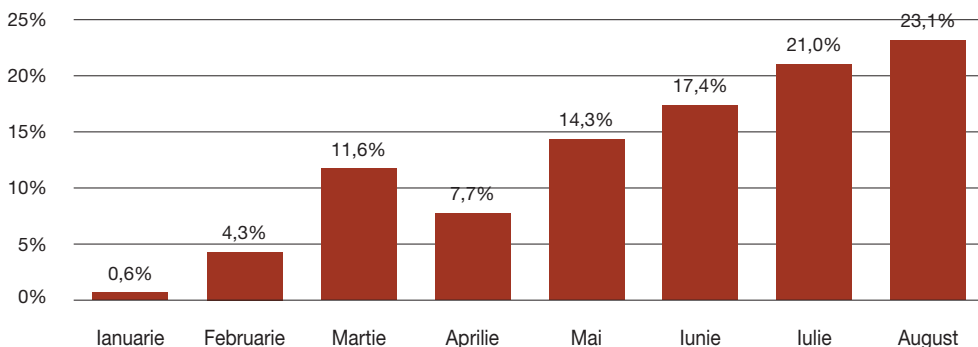
Figura 6. Fluxul de intrări și ieșiri în/din țară în perioada martie-septembrie 2020



Sursa: agregat din rapoartele săptămânale ale Poliției de Frontieră

Majoritatea migranților incluși în eșantion reveniseră după prima fază a pandemiei. Se poate observa o oarecare creștere a ponderii celor care au revenit în luna martie față de lunile februarie și aprilie, acest procent însă nu este unul care ar încadra marea parte a migranților și, este foarte posibil că acest fapt se înscrie în trendul sezonier. Judecând după suma traversărilor în întreaga perioadă 18 ianuarie - 27 septembrie au fost înregistrate 2,35 milioane traversări pe direcția de intrare în RM și 2,29 milioane traversări pe direcția de ieșire din RM, diferența constituind circa 60 mii persoane care au rămas în țară. Chiar dacă am admite că în toate cazurile respective este vorba despre lucrători migranți, cifra nu este de dimensiunea care să permită afirmația că s-a înregistrat un reflux migrațional considerabil.

Figura 7. Luna revenirii migrantului din ultima deplasare



Discuțiile de grup și interviurile realizate au confirmat că prima etapă a pandemiei, lunile februarie – aprilie 2020, a fost cu o încărcătură emoțională deosebită pentru cei aflați la muncă peste hotare, în special cei care aveau membrii familiei acasă. Anume migranții care aveau soțul/soția și/sau copiii în RM, atunci când în țările gazdă s-a instituit stare de urgență, s-a impus carantina, și-au propus să ajungă acasă la familiile lor. Deși o bună parte din migranții care munceau legal au fost remunerați/compensați pentru lipsa veniturilor la locul de muncă (în limitele a 30%-100% din salariu, în funcție de țara de destinație, statutul ocupațional etc.) pe perioada carantinei, aceștia și-au dorit să revină, să petreacă acest timp cu familiile lor, să reducă din cheltuielile care le aveau în țara gazdă pentru chirie, alimentație etc., dar mai important să fie alături de cei dragi, dat fiind incertitudinea situației.

„Când a apărut pandemia a apărut problema că fiecare job o să fie închis, prima oară s-a anunțat două săptămâni apoi s-a anunțat șase săptămâni. Apoi am decis că nu se merită să stau aici achitând gazdă, achitând mai multe cheltuieli. Fiind familia, soția și copiii acasă<sup>2</sup>, am hotărât că mai bine să plec acasă decât să stau aici. Deci în plină pandemie am plecat, adică chiar când s-a început, la vreo trei, patru zile de când Moldova a intrat în stare de urgență eu am ajuns acasă... A fost mai dificil decât de obicei, au apărut careva posturi vamale, am venit cu automobilul deoarece bilete în perioada ceea deja nu mai erau. A fost un flux mai mare de pasageri... au cumpărat toate biletele... pe drum am întâlnit cel puțin zece mașini ... cu câte 3-4 pasageri care mergeau spre Moldova.” (M, 30 ani, revenit din Irlanda)

Persoanele cu o vârstă înaintată, în special femeile care munceau în Italia, țară profund afectată în acea perioadă de COVID-19, își doreau de asemenea, cu orice preț să ajungă acasă, se temeau pentru sănătatea și chiar viața lor, pentru faptul că ar putea deceda într-o țară străină fără să-i mai poată revedea pe cei dragi.

Revenirea în RM este condiționată și de atingerea cel puțin a anumitor obiective pentru care migrații au plecat la muncă peste hotare. Lipsa alternativelor în RM și mai ales existența datoriilor, investițiile mari în procesul de migrație îi determină pe mulți să-și prelungească perioada de ședere în țara gazdă inclusiv în condițiile COVID-19 și să-și amâne revenirea de scurtă durată din teamă că nu vor mai avea posibilitate să plece.

„Soția e plecată de doi ani și trebuia să vină la un an de zile [abia reușise să întoarcă datoriile]... În Israel a plătit ca să se ducă, a plătit 10 mii dolari... Anul acesta nu a venit deja din cauza pandemiei... De venit ea poate să vină, dar înapoi nu poate să plece din cauza pandemiei. O să mai rabde și poate vine la primăvară dacă s-a liniștit sau s-a schimbat ceva. Ea lucrează permanent la îngrijirea persoanelor și nu poate să nu aibă de lucru.” (M, 41 ani, soția în Israel)

Reprezentanții agențiilor private recunosc că revenirea în țara în care au muncit pentru unele destinații este foarte dificilă în condițiile actuale. Un exemplu în acest sens este Israelul, statul cu o politică migrațională specifică, procesul de oferire a inter-vizelor a fost o perioadă stopat, ulterior acesta a devenit foarte anevoios.

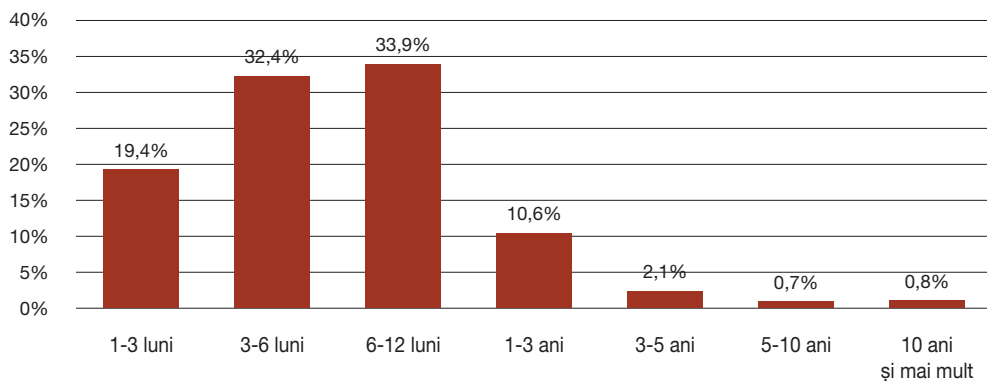
„Probleme erau cu cei care doreau să vină în concediu. Sunt lucrători care sună și mă întrebă, ce-i de făcut. Eu le zic dacă doriți să mai lucrați acolo, stați acolo și așteptați când se va termina... Dacă doriți deja să vă întoarceți cu totul, vă întoarceți. Nu erau probleme de întors, nicio problemă... Acolo trebuie inter-viză. Tu poți să ieși, dar nu poți să intri înapoi fără inter-viză și dacă nu lucrau oficiile, nu lucrau ministerele, nu le puteau primi... Dar dacă doriți să mai lucrați acolo, răbdați, mai lucrați un an fără concediu, fără ca să veniți acasă.” (31A, agenție privată de recrutare)

Un alt indicator arată că cei reveniți sunt în mare parte migrați de scurtă durată. Peste jumate din migrații reveniți au fost plecați pentru o perioadă foarte scurtă (19,4% pentru 1-3 luni iar 32,4% pentru 3-6 luni), alții o treime pentru perioade mai îndelungate dar oricum mai puțin de un an (33,9%). Cumulativ peste 85% din ei se aflaseră peste hotare mai puțin de un an.

<sup>2</sup> după 5 luni în RM, s-a reîntors în Irlanda în octombrie împreună cu întreaga familie. Le-a fost dificil să găsească o locuință pentru a o închiria, imediat ce această problemă a fost soluționată au plecat.

Un alt indicator arată că cei reveniți sunt în mare parte migranți de scurtă durată. Peste jumătate din migrații reveniți au fost plecați pentru o perioadă foarte scurtă (19,4% pentru 1-3 luni iar 32,4% pentru 3-6 luni), alții o treime pentru perioade mai îndelungate dar oricum mai puțin de un an (33,9%). Cumulativ peste 85% din ei se aflaseră peste hotare mai puțin de un an.

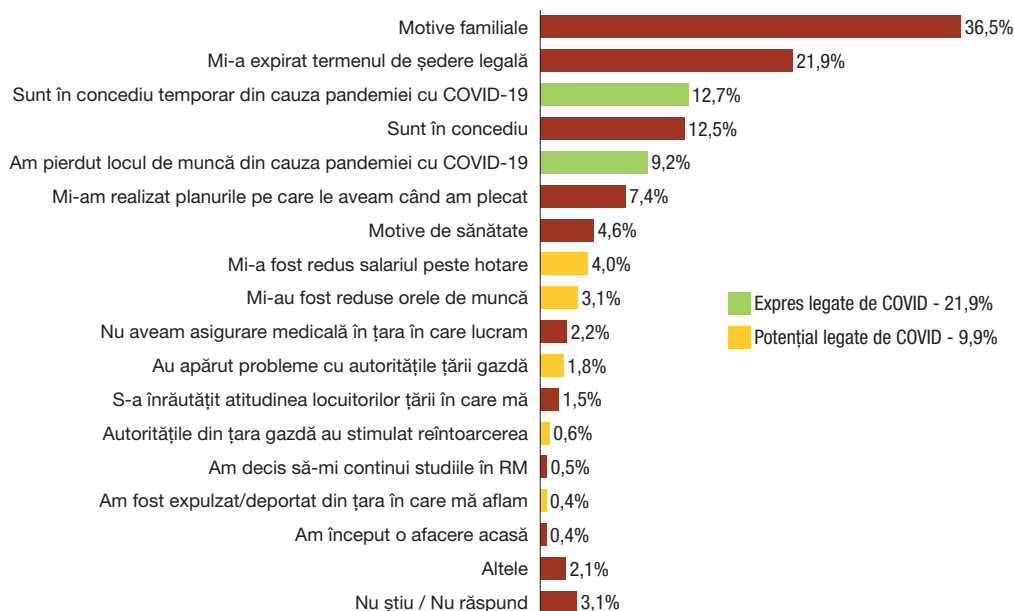
Figura 8. Durata ultimei deplasări



Însăși migrații, în marea lor majoritate, confirmă că au revenit din alte cauze decât COVID-19, remarcând următoarele: motive familiale (36,5%), expirarea termenului de ședere (21,9%), concediu (12,5%). Totuși, nu sunt de neglijat ponderile celor care au revenit din cauza pandemiei, fiind plasați în concediu temporar (12,7%) sau pierzându-și locul de muncă (9,2%). Alții aproape 10% au indicate alte cauze de revenire, în spatele cărora putem bănuși că ar stat la fel pandemia (salariul redus, orele de muncă reduse, probleme cu autoritățile din țara gazdă). **Per total, putem vorbi despre maximum o treime din reveniri ca fiind cauzate de COVID-19.**

La fel și în cazul gospodăriilor, membrii familiilor migraților reveniți în proporții de 10,7% au menționat că migrația a revenit fiind îngrijorați de faptul că în țara în care se aflau creștea numărul persoanelor infectate cu COVID-19 (anexa 2, tabelul 14).

Figura 9. Motivele de revenire ale migraților





În acest context, reieșind din cele expuse mai sus reiterăm că **impactul pandemiei asupra evoluțiilor migraționale poate fi caracterizat printr-o fază de pauză mai degrabă, decât proces de reîntoarcere masivă a migraților**. Revenirile migraților care au avut loc sunt, mai degrabă, parte a mersului firesc a procesului, migrații care au revenit fiind în mare parte cei implicați în migrația de scurtă durată, iar revenirea a parvenit nu neapărat din cauza COVID-19. Deopotrivă, dacă revenim la datele prezentate în figura 5, impactul pandemiei asupra fluxurilor migraționale pare a avea efectul invers, când mulți migrați aflați peste hotare au amânat vizitarea patriei pe fundal de pandemie și măsurile restrictive. **Cel puțin în primele nouă luni ale anului 2020 în țară au intrat cu circa 300 mii mai puțini migrați față de perioada similară a anilor 2018 și 2019.**

Acest aspect a fost amplu vociferat și în cadrul studiului calitativ. Pandemia a afectat într-o mare măsură libertatea de circulație a migraților. O bună parte din persoanele aflate la muncă peste hotare au ales și/sau au fost constrânse de noul context să renunțe la revenirea în RM pentru perioada concediului. O parte din ei doar și-au amânat concediul, reușind totuși să revină în RM pentru vacanță. Unii au precizat că modul în care autoritățile RM au gestionat în perioada estivală situația epidemiologică prin impunerea carantinei celor reveniți în RM indiferent de situația privind COVID-19 în țara gazdă le-a făcut și mai dificilă această alegere. Pentru unele familii, sărbătorile și vacanța de vară sunt unicele momente când familia este împreună, iar anul acesta le-a lipsit foarte mult acest lucru. La fel, unii adolescenți intervievați au menționat ca principalul efect al pandemiei constă în imposibilitatea de a-și revedea părinții, fie că aceștia nu au revenit în RM și/sau ei nu au putut merge în vizită la ei.

#### Caseta 1.

##### Impactul pandemiei COVID-19 asupra revederilor de familie în perioada sărbătorilor, vacanțelor

*„Soțul meu a activat toată perioada de carantină, doar că nu a putut să vină acasă. Pentru noi asta a fost cel mai greu, fiindcă sărbătorile care au fost anul acesta nu s-au simțit sărbători. Lipsa oamenilor dragi acasă doare. Parcă n-a fost nici Paști, parcă nu a fost vacanță de vară, dacă familia nu e împreună, adică nu poți să pleci într-o vacanță. Asta pe noi ne-a afectat mult, fiindcă doar atunci noi ne putem vedea... Așteptăm cu nerăbdare Anul Nou.” (F, 38 ani, soțul în Germania)*

*„Mama e plecată în Israel, e al 2-lea an. Anul trecut tot vara a fost acasă pe o lună, dar anul acesta din cauza situației create, nu a putut să vină.” (F, 16 ani, mama în Israel)*

*„Tatăl meu din iarnă își făcea planuri pentru a veni primăvara acasă. La sărbătorile de Paști să fie prezent, dar din păcate, cu faptul că s-au închis vămile, chiar dacă tata are cetățenie rusă, el dacă venea, 2 săptămâni trebuia să fie plasat în carantină ca mai apoi să se ducă în Rusia și încă 2 săptămâni în carantină. Îi era frică să se pornească la drum cu soția și cu fiica lui. Din cauza aceasta, nici eu nu am avut posibilitatea să plec în vara aceasta acolo. (F, 18 ani, tata în Federația Rusă)*

*„Ei stau timp de o lună în RM, vin la fiecare doi ani acasă. În anul 2017 am fost noi la ei în ospete, iar în 2018 au venit ei acasă aici. În 2019 au fost cuscii la ei în ospete, iar anul acesta am avut noi bilete cumpărate doar că nu am putut pleca, s-au anulat biletele.” (F, 59 ani, fiica în Canada)*

Vârstnicii au fost cei mai mult afectați de faptul că unii migranți din precauție, au ales să nu vină în concedii / vacanțe în RM. Acest lucru au resimțit-o în special buneii la care în mod firesc veneau nepoții în vacanța de vară, mai ales că o parte din ei i-au crescut de mici, părinții acestora fiind plecați peste hotare. De asemenea, buneii care muncesc peste hotare și ai căror nepoți sunt în RM sau urmează să se nască nu pot veni să-i vadă și suferă enorm.

*„Numai că nepoțelele veneau mai mult încoace, ani de-a rândul au fost. La noi ele aici au crescut ... acum nu au venit și soția toată vara a plâns.” (M, 65 ani, copiii în Federația Rusă)*

*„Din cauza pandemiei e foarte complicat, ei trebuiau să vină în octombrie acasă, că eu poate peste vreo 2-3 săptămâni voi naște. E primul nepot și e foarte complicat din cauza căci nu pot să vină. Documentele trebuia să fie mai repede, dar din cauza că s-a început toată forfota aceasta cu pandemia nu pot veni... Ei nu pot să savureze din plin venirea primului nepot. Și de multe ori observ când vorbesc cu mama că-i dau lacrimile.” (F, 23 ani, părinții în Portugalia)*

Reprezentanții APL au confirmat că anul acesta au revenit mai puțini migranți în vacanță în RM. Totuși, deși și-au amânat concediile cu 1-2 luni mai mulți respondenți au reușit să revină acasă odată cu redeschiderea treptată a circulației aeriene și modificările privind regulile privind respectarea carantinei, ceea ce a dus la faptul că un număr mai mare migranți au revenit acasă în luna septembrie și nu în august cum era cazul în perioada pre-pandemică.

*Problema e că vin și trebuie să stea 2 săptămâni în carantină, mulți nu au venit de frica de a sta 2 săptămâni aici în carantină și când pleacă înapoi tot trebuie să stea 2 săptămâni, și asta e iarăși o problemă... cei care au venit au și plecat înapoi. Au avut la vamă dificultăți cu carantina, s-au mai închis hotarele cu diferite țări, dar au plecat înapoi. Acum foarte mulți au venit în septembrie din Anglia, în concediu [cu o lună mai târziu], au stat 2-3 săptămâni și au plecat înapoi deoarece aici e greu. (121A, APL, rural)*

Pentru unii copii restricțiile de deplasare aprofundează problemele de relaționare deja existente cu părinții de peste hotare. Aceștia au vociferat că părinții sunt plecați și ei au rămas de la o vârstă fragedă fie cu unul din părinți sau cu bunicii, iar vacanțele împreună cu părinții plecați erau extrem de importante pentru ei. Totuși altor adolescenți le-a reușit să plece la familiile lor, dar pentru o perioadă mai scurtă de timp comparativ cu alți ani când își petreceau întreaga vacanță cu ei.

*„Starea de carantină care a fost introdusă deja a afectat relațiile mele cu tata. Pentru că relațiile mele cu tata sunt foarte distante, din cauza că noi foarte puțin comunicăm și faptul că se vor închide granițele, asta și mai mult ne va distanța.” (F, 18 ani, tata în Federația Rusă)*

*„Din cauza COVID-ului nu am fost toată vara la dânsii [cum se întâmpla de obicei], dar am fost în august, fiindcă s-au deschis granițele, am putut să plec la ei în vizită. Din păcate nu am putut să stau toată vara la ei, dar am stat doar luna august.” (F, 18 ani, părinții în Portugalia)*

În acest context, putem concluziona că pandemia COVID-19 nu a provocat mișcări majore ale fluxurilor migraționale, dimpotrivă numărul de traversări ale frontierei RM în lunile februarie-martie a fost la un nivel foarte scăzut, ca urmare a restricțiilor impuse în cadrul măsurilor adoptate în perioada stării de urgență. În următoarele luni numărul traversărilor frontierei a crescut, însă s-a menținut mult sub ponderea înregistrată în anii precedenți. Studiul a constat că au revenit în țară în ultimele 6 luni mai mult femeile și persoanele peste 50 de ani. Cetățenii RM aflați peste hotarele țării sunt mult mai prudenți în decizia de deplasare în țara de origine în contextul măsurilor impuse de țările gazdă și de autoritățile din RM, dar și a incertitudinii privind deciziile ulterioare ale autorităților din ambele țări, în funcție de starea epidemiologică.

Respectiv, pentru migrații moldoveni și familiile acestora impactul direct al pandemiei nu s-a manifestat prin stoparea forțată a migrației și/sau revenirea neplanificată acasă ci, mai degrabă, prin aprofundarea vulnerabilităților migraților reveniți temporar, care au fost nevoiți să amâne pentru o anumită perioadă o nouă plecare peste hotare, precum și prin exacerbarea problemelor cu care se confruntă migrații aflați peste hotare, ceea ce a dus, de asemenea, la consecințe psiho-emoționale, de relaționare cu familia și semenii, drept consecință a restricțiilor de circulație.

# 3

## IMPACTUL SOCIO-ECONOMIC AL PANDEMIEI COVID-19

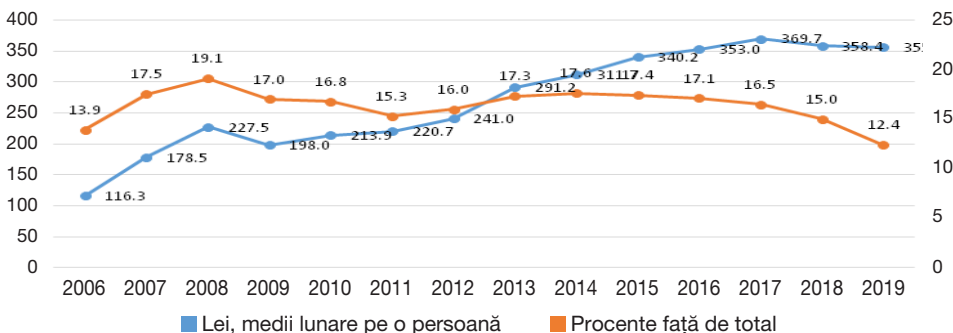
Complexitatea impactului multilateral al crizei provocate de pandemia COVID-19 este la moment dificil de definit. Mai mult ca atât, ținând cont că în prezent pandemia și criza globală în sănătate continuă, în capitolul de față vom reflecta asupra impactului crizei din perspectiva a trei dimensiuni și anume:

- impactul crizei asupra bunăstării familiilor migranților amplificat de dependența acestora de remitențe;
- aspectele problematice cauzate de criză în procesul de revenire a migranților;
- percepții cu privire la răspunsul statelor dat pandemiei, dintr-o perspectivă comparativă – a intervențiilor de suport acordate migranților moldoveni de Republica Moldova și de țările gazdă.

### 3.1 Impactul asupra bunăstării familiilor migranților

Tradițional, Republica Moldova se află în topul țărilor cu o pondere semnificativă a remitențelor în PIB, astfel încât în anul 2020, conform estimărilor Băncii Mondiale, remitențele constituie 15,1% din produsul intern brut al țării<sup>3</sup>. Chiar dacă pe parcursul ultimilor 5 ani ponderea remitențelor în bugetul gospodăriilor din țară a scăzut constant, acestea rămân a fi una din cele mai importante surse de venit pentru multe dintre gospodării.

Figura 10. Valoarea și ponderea remitențelor în veniturile gospodăriilor (BNS)<sup>4</sup>

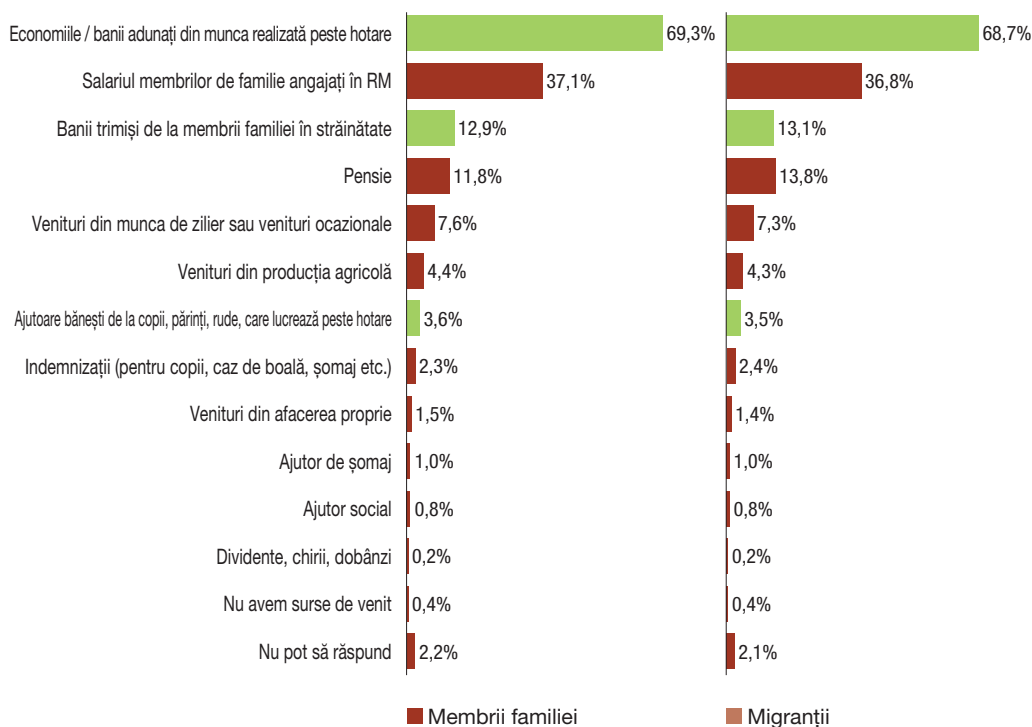


<sup>3</sup> Personal remittances, received (% of GDP) – Moldova // <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRFPWKR.DT.GD.ZS>

<sup>4</sup> Biroul Național de Statistică, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice

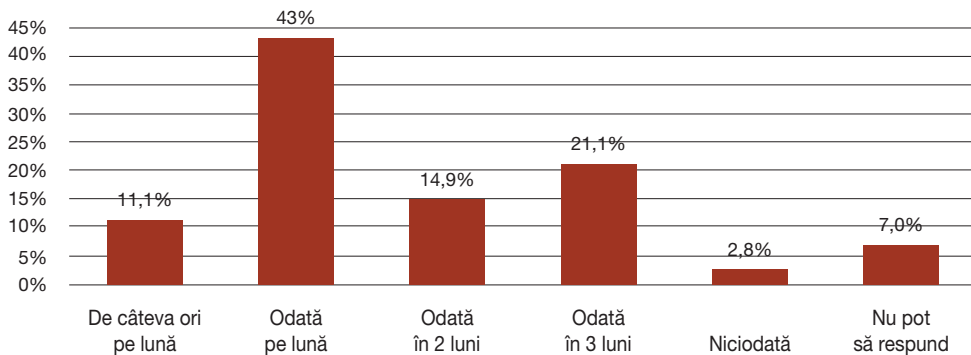
În perioada pandemiei remitențele au rămas, în mod detașat, principala sursă de existență a familiilor migranților, unicul specific fiind că tocmai din cauza revenirii a unei părți a migranților în perioada respectivă și/sau diminuării veniturilor migranților în țările de destinație, familiile își asigurau existența din economiile acestora, și nu din fluxul continuu al remitențelor. Astfel, aproape 70% respondenți enumerând sursele de venit al gospodăriei, au menționat economiile, deci o pondere dublă față de venitul salarial obținut în țară (circa 37%). Tot la remitențe se atribuie și cele circa 13% de cazuri când respondentul a menționat ca și surse „bani trimiși de la membrii familiei în străinătate” în perioada respectivă, cât și circa 4% mențiuni a ajutoarelor bănești parvenite de peste hotare.

**Figura 11.** Sursele de venit ale gospodăriilor migranților în perioada pandemiei



Fiecare a patra gospodărie cu migranți actuali sau reveniți a beneficiat de remitențe în perioada pandemiei (anexa 2, tabelul 23) iar aceste remiteri au parvenit cu o regularitate sporită. În peste jumate din cazuri transferurile au avut loc lunar, inclusiv în 11,1% chiar mai des.

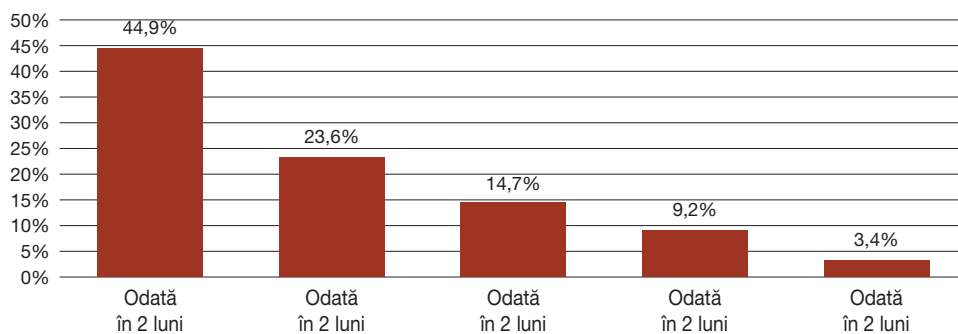
**Figura 12.** Frecvența remiterilor în perioada pandemiei



Valoarea medie a unui transfer a constituit aproape 8 mii lei, iar, judecând după valoarea mediană a indicatorului, valoarea celor mai multe transferuri oscilează în jurul a 4 mii lei (anexa 2, tabelul 25).

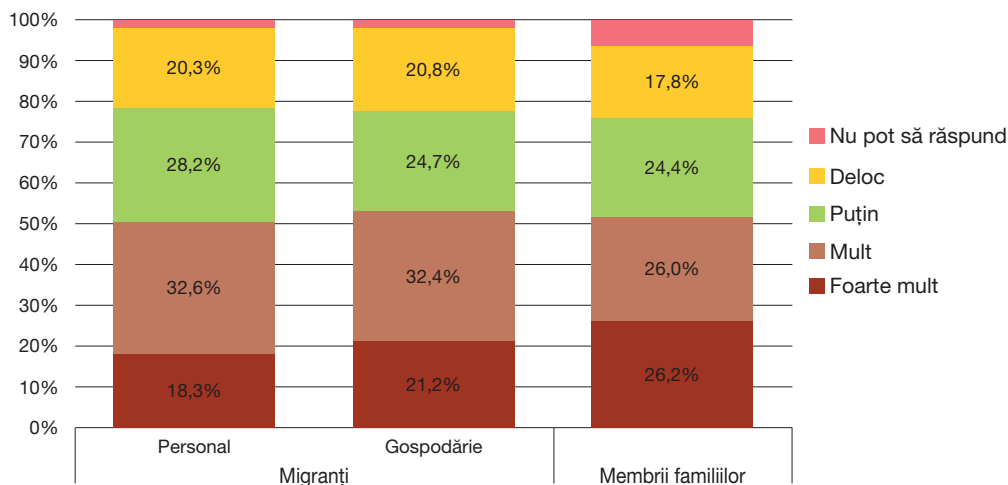
Această dependență sporită a familiilor migranților transpare și din aprecierile membrilor acestora, astfel încât peste două treimi din respondenți afirmă că acestea influențează foarte mult/mult bunăstarea gospodăriei.

**Figura 13.** Gradul de dependență a gospodăriilor de remitențe (aprecierile membrilor gospodăriilor)



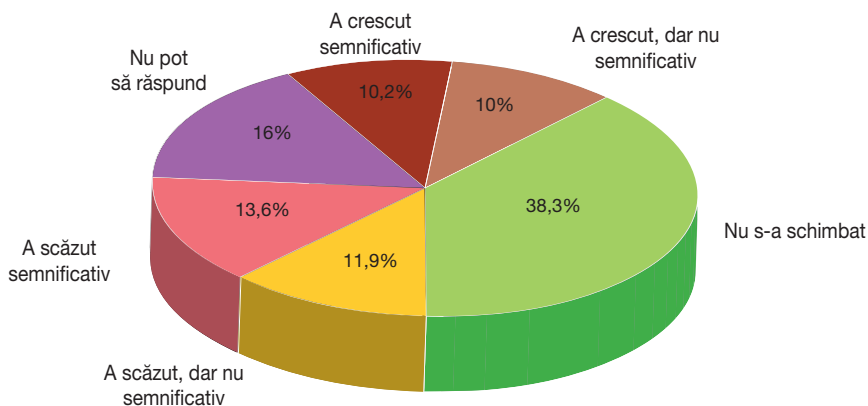
Fără îndoială, în condițiile în care familiile migranților manifestă un grad sporit de dependență de remitențe, eventualul impact negativ al pandemiei asupra acestora pune în risc bunăstarea gospodăriile și a migranților. Mai mult de jumătate din participanții la studiu resimt impactul pandemiei asupra bunăstării (suma răspunsurilor „foarte mult” și „mult”). Pandemia a afectat în acest sens absolut toate categoriile socio-economice de migranți și familiile acestora (anexa 1, tabelul 22, anexa 2, tabelul 22).

**Figura 14.** Cum a afectat pandemia COVID-19 bunăstarea migranților și a familiilor



**În același timp, pandemia a generat nu doar reduceri ale remiterilor, ci, în unele cazuri, chiar și o reacție inversă – de creștere a volumului banilor remiși acasă.** Cea mai mare pondere a respondenților fiind întrebați cum a evoluat volumul răspunsurilor primite de gospodărie în comparație cu anul 2019 au anunțat că acesta nu s-a schimbat (38,3%). Fiecare a patra gospodărie (25,5%) a raportat reduceri ai volumului, iar la polul opus vedem o pondere cumulativă de 20,2% de gospodării membrii cărora au afirmat că volumul remiterilor parvenite de la migrați chiar a crescut în această perioadă.

**Figura 15.** Volumul remiterilor în comparație cu perioada pre-pandemică



Luând în considerație perioada de colectare a datelor, pentru care sunt valide cifrele date, concluzionăm că aprecierile respondenților se înscriu perfect cu evoluția lucrurilor (a volumului remitențelor) pe parcursul anului pandemic. Conform datelor BNM, transferurile de mijloace bănești din străinătate efectuate în favoarea persoanelor fizice în perioada martie-aprilie (cea de maximă incertitudine) au înregistrat scădere față de lunile respective ale anului 2019 (minus 11,2 mil. USD) și 2018 (minus 27,9 mil. USD).

Ulterior însă fluxurile au crescut, compensând cu brio pierderile, ultimele opt luni ale anului cumulând un volum mai mare cu circa 275 mil. lei față de 2019 și circa 250 mil. lei față de 2018. De remarcat că un asemenea nivel al remitențelor nu fusese înregistrat din perioada 2013-2014 iar menținerea unui volum sporit timp de nouă luni exclude ipoteza că ar fi vorba de careva reacție de scurtă durată la careva eveniment major. Deci, cu siguranță putem vorbi despre un fenomen al „remitențelor pe timp de pandemie” care este cu certitudine constatată prin sporirea remiterilor în paralel cu reducerea mobilității migranților pe fundal de pandemie și restricții, fenomen natura și particularitățile căruia încă urmează a fi înțelese și descrise.

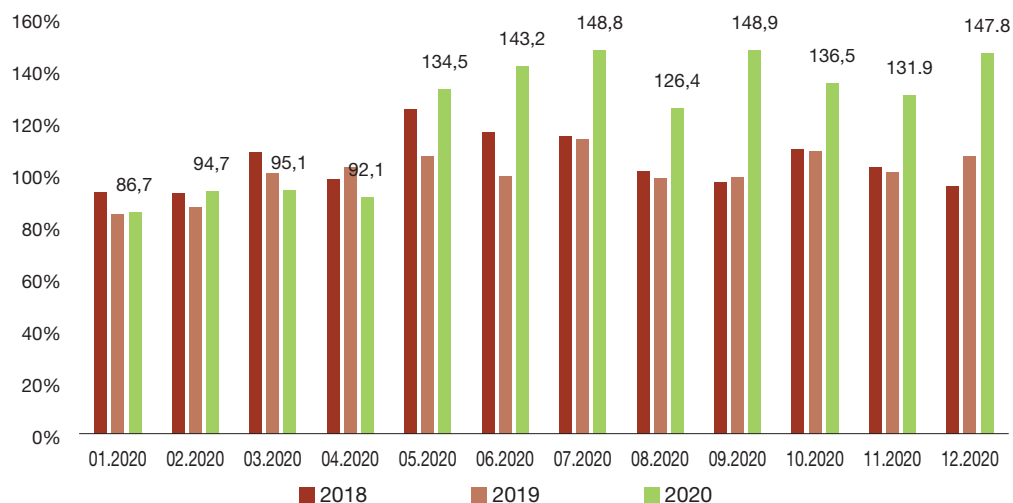
De remarcat la moment doar că creșterea dată în mare parte a fost asigurată din contul transferurilor în euro, volumul cărora a crescut cu circa 50% față de anii precedenți, drept urmare ponderea în total transferuri a crescut de la mai puțin de 50% spre peste 70%, în timp ce volumul transferurilor în USD a rămas relativ constant iar în ruble ruse a chiar scăzut.

De aici concluzia că la general pandemia a provocat deopotrivă o anumită solidarizare a diasporei și a familiilor acestora, ceea ce nu înseamnă însă că a lipsit și un impact negativ. O anumită categorie de gospodării ale migranților (circa a patra parte) constituie grupul distinct afectat negativ de evoluția lucrurilor, astfel încât politicile de ameliorare a impactului pandemiei trebuie să vizeze ținut acest grup de populație. Totodată, profilul acestor gospodării nu este unul evidențiat, în sensul în care ponderea lor este una relativ aceeași în toate categoriile socio-economice (anexa 2, tabelul 27).

Aceste creșteri au fost explicate de experți ca având multiple motive. Primul se referă la creșterea necesităților de consum a membrilor familiilor din RM (plăți mai mari pentru servicii comunale, în perioada de izolare s-au aflat toți membrii acasă, necesitatea procurării unor dispozitive determinate de școala online; cheltuieli pentru servicii de sănătate nu neapărat legate de COVID-19, dar dat fiind restricțiile din instituțiile medicale de stat și din teama de a nu se infecta de COVID-19 a sporit adresabilitatea la instituțiile private etc.) și toate acestea pe fondul unor venituri mai modeste a majorității populației RM. Altă cauză probabilă este cea a transferului economiilor migranților din țara gazdă în Moldova din cauza incertitudinilor atât privind starea de sănătate, cât și situației din țara gazdă – cât timp se vor mai afla acolo? atunci când vor avea posibilitate să plece din țara gazdă își vor putea sau nu transfera banii

**Figura 16.** Transferuri de mijloace bănești din străinătate efectuate în favoarea persoanelor fizice<sup>5</sup>

	Față de 2018	Față de 2019
Ianuarie-Aprilie	-27.9	-11.2
Mai-Decembrie	247	275



\*\* sisteme de transfer internațional de bani

în RM? etc. De asemenea, alți experți indică asupra faptului că dat fiind reducerea mobilității internaționale, o parte din remitențele care erau remise anterior prin canale informale (în mod special prin intermediul celor care revin acasă), în timpul pandemiei au fost redirecționate spre canalele formale de remitere, care în mod firesc sunt captate de statisticile oficiale.

*„Dacă e să ne referim pur la date așa zice că remitențele sunt și încă vor fi. Probabil creșterea a fost dintr-un alt motiv, acei care au avut resurse financiare au transferat totul în Republica Moldova nefiind siguri cât vor mai sta în țara de destinație și toate resursele lor au fost transferate. Probabil din acest motiv și a crescut ca flux.” (41A, reprezentant APC)*

O bună parte din respondenții participanți la discuțiile de grup au menționat că deși membrii familiei aflați la muncă peste hotare au înregistrat o scădere a veniturilor prin micșorarea numărului de ore, închiderea/ lipsa activității întreprinderilor în perioada de carantină și încasarea unor indemnizații/alocații pentru perioada de izolare la domiciliu (mărirea acestora variază foarte mult de la o țară la alta și chiar de la angajator la angajator în aceeași țară de destinație) sau chiar pierderea locului de muncă, aceștia continuă să remită bani acasă. În mare parte cei aflați peste hotare transmit acasă aceeași sumă de bani, diminuând anumite cheltuieli și/sau făcând mai puține economii în țara unde se află.

<sup>5</sup> Evoluția volumului de remitențe este dedusă din datele raportate lunar de Banca Națională a Moldovei cu privire la Transferurile de mijloace bănești din străinătate în favoarea persoanelor fizice efectuate prin sistemul bancar național. Indicatorul nu este în mod absolut echivalent cu volumul remitențelor parvenite, existând motive să considerăm că aceste fluxuri bănești includ și transferuri financiare de altă natură (bănuiește rezonabil că aceste servicii pot fi folosite sporadic drept parte a schimburilor comerciale). Totodată aceste fluxuri financiare nu includ sub nicio formă volumul transferurilor bănești parvenite de la migranți în afara sistemelor bancare. Totuși, dincolo de toate acestea, acest indicator în opinia autorilor poate fi acceptat drept indicator care reflectă suficient de fidel cel puțin variația în timp a volumului de remitențe.



*„Mămicii i se ridică tensiunea, foarte des, eu după față o văd că îi e rău. Tăticul e în depresie. Eu îi văd, pentru că omul îl cunoști după față și după intonație. De câte ori le spunem nu trimețeți, că noi ne descurcăm, noi facem față. Ei oricum că trebuie să vă ajutăm... Ei s-au dus deodată ca să ne poată ajuta pe noi. Și acum, ca și orice părinte ei vor să ne ajute în permanent pe amândouă [surori], mai ales că avem copii... spre exemplu ei se limitează să-și cumpere brânzeturi pentru că-s scumpe sau niște carne. Fructele sunt scumpe, aceea e scump, dar ei au nevoie de asta. Și eu am înțeles, că acolo nu este chiar așa de bine cum era pentru că dacă ei înainte își permiteau să mănânce de toate și pentru toți, acum se limitează la modul serios.” (F, 33 ani, părinții în Federația Rusă)*

S-a menționat unele situații în care persoanele aflate la muncă peste hotare remit mai mulți bani acasă dat fiind faptul că partenerul sau după caz copiii adulți și-au pierdut locul de muncă în RM sau nu pot munci la moment (stau cu copiii minori neavând altă alternativă din cauza închiderii instituțiilor de învățământ) și astfel nu pot acoperi cheltuielile de bază pe care anterior le achitau din veniturile din RM. Unor membri ai familiei din RM li s-a redus salariu și/sau au crescut cheltuielile din cauza pandemiei și se bazează într-o măsură mai mare pe remitențe.

*„Lucrând în domeniul educațional, acum în perioada de pandemie, au fost luni în care ni s-a plătit doar 75%, au fost luni când ni s-au plătit 50% din salariu doar. De aceea, eu spre exemplu, foarte mult am contat pe susținerea soțului. Dacă vorbim despre fiica mai mare care e studentă, acum sunt restricții în cămine, caută gazdă, condiția gazdei este să plătești o lună în plus, adică arvonă, sau cum să spun, atunci iarăși soțul. Că practic din salariul pe care îl am eu, eu întotdeauna îmi asum cheltuielile pe toate serviciile comunale care le avem și ceea ce ține de alimentație. Dacă vorbim de alte achiziții tot de la soț... fără suportul soțului nu cred că aș putea să fac față.” (F, 40 ani, soțul în Germania)*

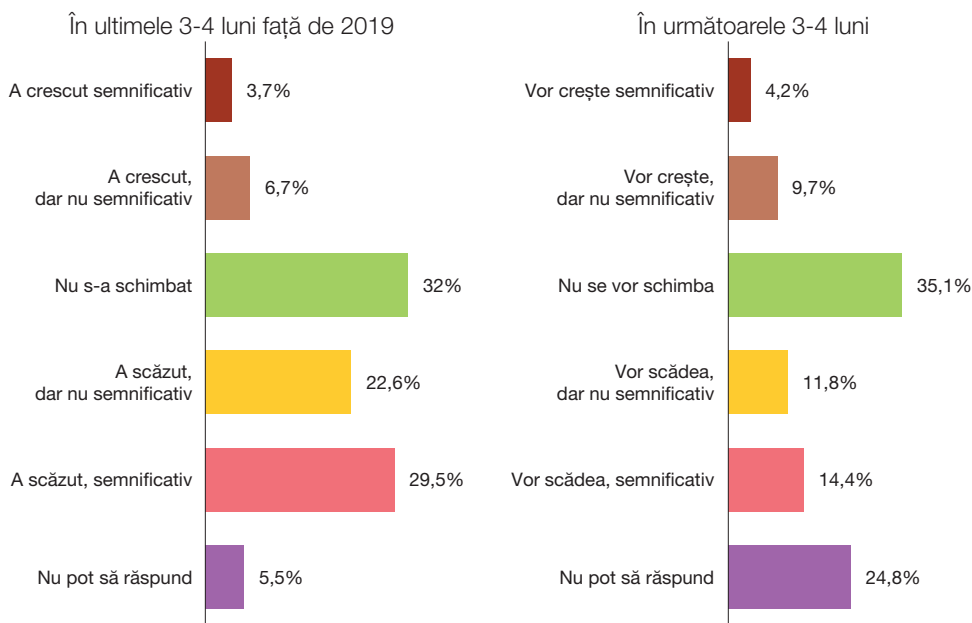
*„Financiar nu am fost afectați, că ei au grijă că sunt copiii lor și nu trebuie să ducă lipsă de nimic. Aici este o găină, un ou, este câte ceva, dar banul care trebuie să-i îmbraci, alte cheltuieli – trimit. Eu mă duceam în toată vara în Rusia și când veneam le aduceam îmbrăcăminte de acolo, de care îmi cumpăra nora, fiica. Dar aici fata și-a cumpărat la 1 septembrie de încălțat și gata se rupe. Au trimis în această perioadă mai mulți bani.” (F, 61 ani, îngrijește 4 nepoți, copiii în Federația Rusă)*

Cu certitudine în unele situații s-au diminuat sumele pe care migrații reușeau să le economisească anterior, aceștia fiind nevoiți să transmită mai mulți bani în RM pentru cheltuielile curente. În cadrul studiului calitativ au fost înregistrate cazuri izolate când persoanele aflate la muncă peste hotare au redus volumul banilor transmiși lunar acasă și câteva situații în care aceștia nu remit deloc, relevante în mod special pentru persoanele care au plecat la muncă înainte de declanșarea pandemiei și nu au reușit să se angajeze legal sau să facă anumite economii. Pentru această categorie de migrați perioada de izolare a fost destul de complicată.

„A lucrat un pic și apoi s-a început pandemia. A stat la sora și a fost un pic mai ușor... Nu a revenit acasă fiindcă le tot promitea peste două săptămâni să înceapă lucrul. Era cu o speranță că va ieși la lucru plus și zborurile erau întrerupte pe atunci, mai făcea câte un „calâm”, ocazional și în acea perioadă nu se primea să ne trimită nimic acasă... Nu știu concret cât primește, fiindcă nu îmi spune, el doar zice că important e să aibă bani ca să achite gazda și pentru noi câte ceva.” (F, 42 ani, soțul în Marea Britanie)

Amploarea dramatică a impactului pandemiei asupra bunăstării a cel puțin o parte de familie se observă și în răspunsurile respondenților privind evoluția veniturilor gospodăriilor la general, unde deja peste jumătate au raportat reduceri, inclusiv 29,5% reduceri considerabile. De asemenea, așteptările pentru perioada imediat următoare (3-4 luni) sunt, mai degrabă, marcate de pesimism, 26,2% așteptându-se ca veniturile în continuare se vor reduce, pe când 35,1% nu se așteaptă la schimbări și doar 13,9% anticipează creșteri de venituri. De asemenea, la acești indicatori variațiile pe categorii socio-economice sunt minime.

Figura 17. Evoluția veniturilor gospodăriilor migranților



Studiul calitativ a constatat că în multe gospodării, în special în familii cu copii, principala sursă de venit este cea de peste hotare, în unele cazuri acesta este unicul venit al familiei. În situația în care această sursă de venit s-ar diminua sau ar dispărea, de la caz la caz, gospodăriile ar putea să-și acopere cheltuielile din economii, dar oricum ar renunța la anumite cheltuieli pentru a economisi. Cu veniturile din RM, majoritatea declară că ar fi imposibil să-și asigure același nivel de trai, acestea le-ar permite doar acoperirea necesităților de bază (alimentație, servicii comunale etc.), iar unii consideră că nici acestor cheltuieli nu le vor putea face față.

Adolescenții intervievați au menționat că plecarea părinților peste hotare a îmbunătățit condițiile de trai ale acestora (reparații, dotări ale locuinței), le-a asigurat vestimentația dorită, accesul la tehnologii și cursuri educaționale opționale (engleză, sport, șoferie etc.).

*„În mare parte noi reușim să ducem un trai cât de cât decent, datorită banilor de peste hotare. Dar dacă nu va fi finanțare de peste hotare va fi foarte, foarte complicat pe plan material. Pot să spun că noi cum trăim la sat, noi majoritatea produselor alimentare le avem recoltate în grădină și nu prea cumpărăm. Dar ar trebui să renunțăm să spunem la unele obiecte vestimentare noi cât mai des, să spunem la sezon cumpărăm haine noi... am cheltuit foarte mulți bani pentru școala auto și nu cred dacă părinții mei ar fi fost acasă și-ar fi permis ca eu să-mi pot face permisul de conducere.” (F, 18 ani, părinții în Portugalia)*

Câțiva adolescenți au precizat că părinții lor în unele situații iroresc resurse prin faptul că le procură diferite lucruri percepute de copii ca fiind inutile, în special vestimentația care nu este pe placul acestora.

*„Referitor la haine chiar nu s-a simțit [perioada pandemie COVID-19]. Mama trimite tot ce-i cade sub mână. La mine stau încă în pod haine care eu nu le port. Mai bine îmi cumpăr aici care îmi plac mie, că ea de acolo nu-mi trimite haine care să-mi placă, așa că hainele pe care le port, eu le cumpăr singură.” (F, 18 ani, mama în Israel)*

Situația vârstnicilor ai căror copii muncesc peste hotare este foarte diferită. Unii au menționat că aceștia nu le transmit bani decât ocazional (pentru necesități specifice privind locuința, sănătatea, achiziționarea unor bunuri etc.), iar alții au recunoscut că sunt dependenți de remitențe, iar fără suportul copiilor aceștia nu și-ar putea acoperi necesitățile zilnice.

*„Copiii pe mine mă ajută, dacă nu erau ei, cu pensia de aici nu poți să trăiești. Lemne, cărbune cumpără și așa trimit bani, bani pentru alimentație. La mine e foarte mică pensia - am pensia 743 lei, plus adaos, de tot 843 lei. Pur și simplu fiica<sup>6</sup> nu lucra și îmi trimitea un pic mai puțin, dar iată acum în perioada de pandemie fiul trimitea, pentru că fiica n-a lucrat.” (F, 63 ani, copiii în Federația Rusă)*

Un domeniu care a fost profund afectat de pandemie, în special în prima perioadă, este cel al transmiterii coletelor atât spre RM, cât și în țările de destinație. Dificultățile de tranzitare a frontierelor a determinat mai multe persoane atât aflate la muncă peste hotare cât și cei din RM să se abțină de la trimiterea coletelor. Dacă pentru persoanele aflate la muncă peste hotare primirea coletelor avea un caracter mai mult sentimental, atunci pentru familiile din RM pe lângă aspectul emoțional acestea reprezentau și un suport important care contribuia la reducerea cheltuielilor în gospodărie, în special pentru familiile cu copii care primeau inclusiv haine de peste hotare, mai ales la începutul anului școlar.

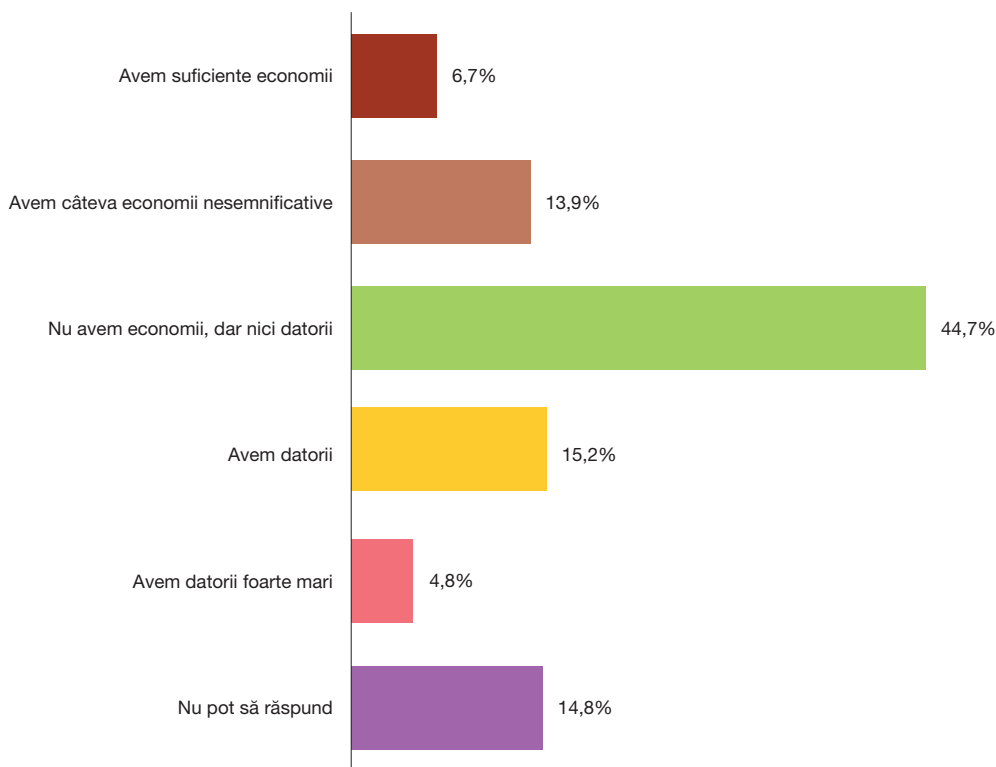
*„În ultima jumătate de an, puțini șoferi de autocare făceau cursă la Moscova. Și din păcate foarte multe chestii care înainte de școală părinții le cumpărau de peste hotare, ei nu au putut anul acesta să le trimită. Dar cu prețurile pipărate din țara noastră, la unele lucruri a trebuit să mă abțin... Eu foarte mult mă axez pe hainele de tip sport, blugi, hanorace și în Rusia ele sunt mult mai ieftine. Anul acesta a trebuit să mă limitez la unele lucruri care sunt din anul trecut.” (F, 18 ani, tata în Federația Rusă)*

<sup>6</sup> Fiica muncește la Moscova într-o frizerie, timp de 3 luni aceasta nu a activat. Activează ilegal și nu a beneficiat nici de un suport.

O altă categorie afectată de dificultățile transiterii coletelor sunt membrii familiei extinse care în mare parte nu beneficiau de sume de bani, dar periodic primeau colete de la persoanele aflate la muncă peste hotare.

Restricțiile impuse de majoritatea guvernelor au limitat considerabil activitățile economice, rezultând, evident, în pierderi economice enorme. În Republica Moldova cele mai dure restricții au fost în vigoare două luni, din mijlocul lunii martie până mijlocul lunii mai 2020. În asemenea condiții devin justificate încercările de a monitoriza starea economiilor de care dispune populația și a anticipa pentru ce perioadă acestea ar fi suficiente pentru a compensa reducerea veniturilor. În acest sens, la doar câteva săptămâni de la faza celor mai dure restricții, când mai rămăneau în vigoare unele prevederi ai stării de urgență ce restricționau activitatea a unor ramuri economice întregi, marea majoritate a populației nu dispunea de rezerve. Mai mult chiar, fiecare a cincea gospodărie a migranților avea datorii. Și aceasta în condițiile în care, să ne amintim, în mod special economiile migranților au constituit principala sursă de venituri în perioada pandemică.

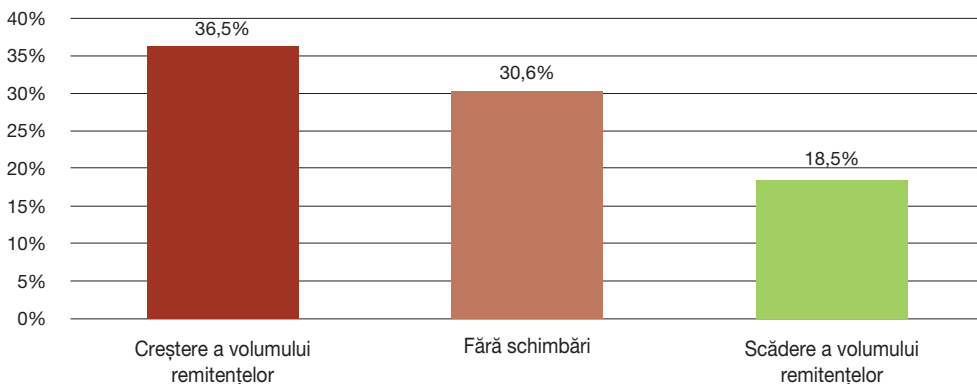
Figura 18. Balanța financiară a gospodăriilor migranților



Respondenții care au declarat că gospodăria dispune de economii au evaluat și durata de timp, care, în opinia lor, aceste economii ar asigura traiul familiei în condițiile unor venituri reduse. Judecând după valoarea mediană a indicatorului această perioadă ar constitui trei luni, cu valori mai mari în cazul gospodăriilor cu migranți în țările Uniunii Europene și a celor care au mai mulți migranți care au plecat în diferite direcții (UE, CSI, alte țări) (anexa 2, tabelul 37).

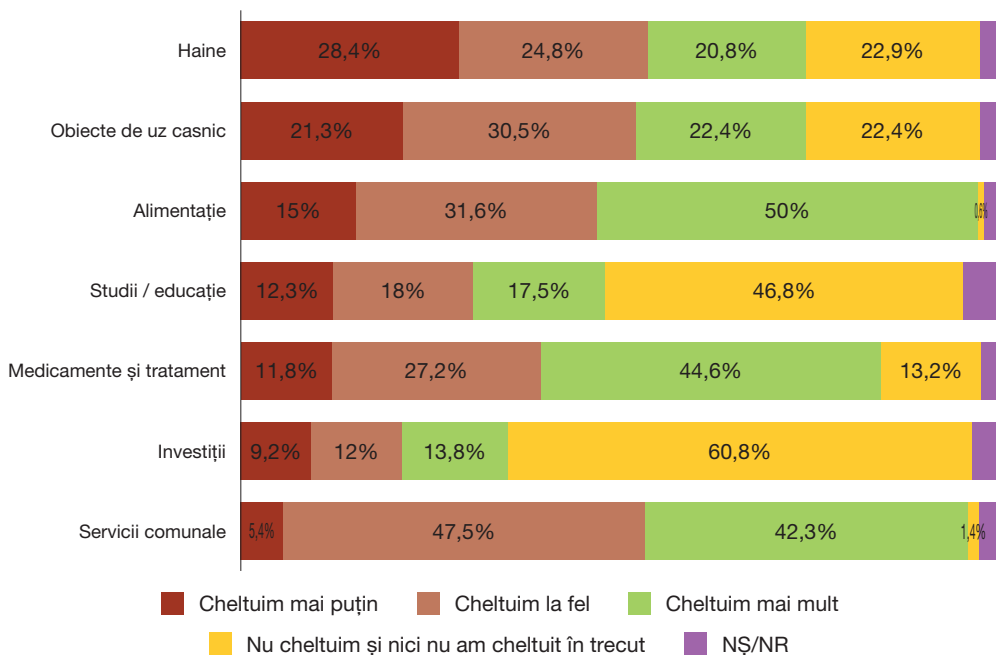
Impactul remitențelor asupra disponibilității economiilor este evident. Cel puțin în cazul gospodăriilor migranților care au raportat anterior creșteri ale remitențelor în perioada pandemică rata celor care dispun de economii este semnificativ mai mare (dublă) față de gospodăriile care au raportat scăderi în volumul remitențelor.

Figura 19. Disponibilitatea economiilor în funcție de variația remitențelor



Și ultimul aspect legat de impactul pandemiei asupra bunăstării gospodăriilor prin intermediul remitențelor este cel legat de schimbările în consum. Respondenții au apreciat cum s-au schimbat cheltuielile pentru o serie de bunuri și servicii de bază în comparație cu perioada pre-pandemică (anul trecut). Judecând după repartiția răspunsurilor, cel puțin la momentul studiului situația majorității gospodăriilor nu era una critică, pentru marea parte de bunuri/servicii majoritatea gospodăriilor cheltuia (își permitea să cheltuie) fie la fel fie chiar mai mult. **Totodată, putem cataloga ca fiind critică situația a circa 15% gospodării care au raportat că au redus cheltuielile pentru produse alimentare și 12,3% au redus cheltuielile pentru medicamente și servicii medicale.**

Figura 20. Evoluția cheltuielilor

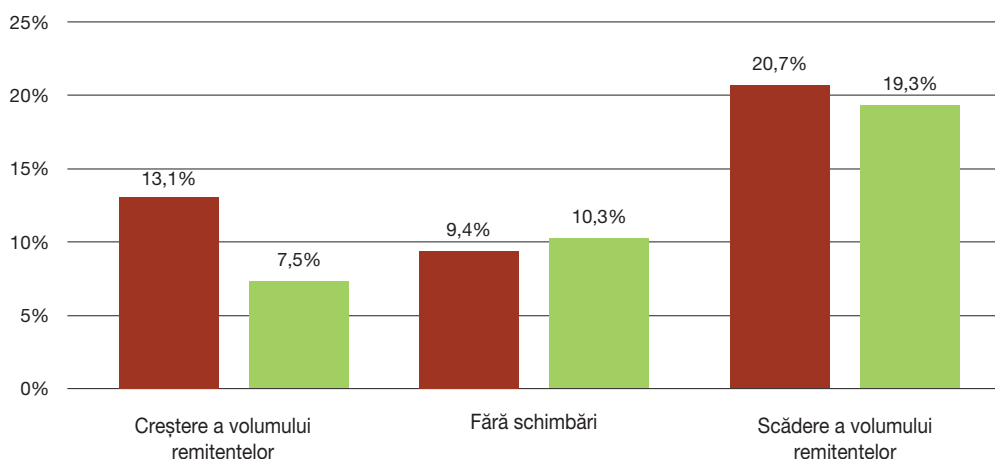


Studiul calitativ a constatat că incertitudinea privind veniturile și situația zilei de mâine a determinat populația să fie mult mai prudentă privind cheltuielile, limitându-se în unele situații la cele strict necesare, unii se abțin de la reînnoirea garderobei, renunță la cheltuielile pentru unele activități de petrecere a timpului liber, vacanță etc.

„Lumea la moment nu-și permite să cheltuiască bani așa cum o făcea până la pandemie. Eu cred că pandemia i-a învățat pe foarte mulți oameni foarte multe lucruri noi, cum să-și calculeze altfel bugetele, cum să-și limiteze gusturile, cum să-și limiteze cheltuielile. În orice caz pe mine asta m-a învățat.” (51A, angajat din domeniul HoReCa)

Ca și în cazul economiilor, remitențele sunt factorul de prim impact asupra cheltuielilor de prima necesitate. Or, așa cum putem vedea în figura ce urmează, scăderea acestora dublează ponderea gospodăriilor care au fost nevoite să reducă cheltuielile pentru produse alimentare și medicamente în comparație cu gospodăriile care în perioada de criză au beneficiat de același volum de remitențe ca și în anul precedent sau chiar de unul mai sporit.

**Figura 21.** Ponderea gospodăriilor care au redus cheltuielile pentru alimentație și medicamente în funcție de evoluția remitențelor



### 3.2 Probleme întâmpinate de migrații

În prima perioadă, introducerea măsurilor de restricționare a deplasărilor, în primul rând a celor internaționale, a generat mai multe probleme pentru migrații și adevărate provocări pentru serviciile consulare. Au fost instituite mecanisme de suport a migrațiilor care au dorit sau au fost nevoiți să se întoarcă acasă, mulți dintre aceștia pomenindu-se blocați în țările gazdă. Fluxul de traversare a frontierei RM (pe ambele direcții) a scăzut de la 150 mii pe zi la sub 10 mii într-o perioadă foarte scurtă, practic în zece zile (a se vedea figura 6). Iar cele circa 160 mii intrări în țară din perioada 15 – 30 martie 2020<sup>7</sup> le putem atribui, în mare parte, cazurilor de revenire a migrațiilor.

Evident că la revenire, acest grup de migrații, urma să întâmpine anumite dificultăți, cel puțin urmare a măsurilor legate de prevenirea răspândirii infecției. Cu adevărat, doar o treime din migrații intervievați au afirmat că nu au întâmpinat probleme după revenire. În celelalte cazuri, cele mai mari probleme au derivat din necesitatea respectării regimului de autoizolare pentru 14 zile după intrare în țară.

<sup>7</sup> Pe 13 martie 2020 în Moldova este declarat Cod Roșu la nivel de țară iar pe 18 martie 2020 instituită starea de urgență.

Carantina de 14 zile este percepută de o bună parte din cetățenii RM ca fiind o perioadă dificilă și timp irosit atât la întoarcerea în țară, dar mai ales atunci când merg peste hotare la muncă pentru perioade scurte cu scopul de a câștiga bani, iar aceste zile de carantină înseamnă de fapt pierderea unor resurse financiare. Astfel, o bună parte din migranți încearcă prin diferite metode să evite carantina. Pentru unii o soluție a fost un popas scurt în altă țară care nu avea restricție pentru țara unde intenționau să plece și ulterior deplasarea în țara gazdă. Alții și-au organizat vacanțele în UE, în schimbul celei tradiționale de acasă, astfel ca revenirea la muncă să nu fie însoțită cu încălcarea prevederilor legale de limitare a răspândirii virusului. Iar o altă categorie, în special unii tineri, au ales să plece la muncă fără a respecta perioada de carantină de 14 zile.

*„Noi am fost la odihnă, două săptămâni în Grecia și după vacanță, din București mi-am luat avionul în Italia [familia a revenit în Moldova]. Atunci Bucureștiul era verde, dar oricum, stresul a fost foarte mare... evident că a fost o responsabilitate foarte mare. Când m-am dus, de exemplu, în Italia încă nu era perioada aceea strictă pentru carantină pentru români, am nimerit înainte, după a început să fie mai strict. Responsabilitatea a fost pe seama mea, căci e o persoană în vârstă în casă. Eu legal nu am încălcat nimic, fiindcă eu am venit din Europa și m-am dus deodată la lucru, nu m-am dus din Moldova, căci persoanelor din Moldova le era interzis să se ducă.” (F, 46 ani, migrant revenit din Italia<sup>8</sup>)*

În respectarea carantinei de către cetățenii RM plecați la muncă peste hotare un rol important o au și angajatorii, în special în cazul femeilor care îngrijesc de vârstnici, dar și în alte domenii de angajare. Astfel unii angajatori și-au asumat cheltuielile de cazare, alimentare pentru o perioadă de 14 zile, iar în unele situații chiar și testarea persoanelor. Acest lucru este confirmat și de către reprezentanții agențiilor private intervievate, rolul angajatorilor în respectarea normelor epidemiologice fiind esențial, persoanele fiind nevoite să se supună solicitărilor, condițiilor din partea acestora.

*„Când am ajuns acolo, ne-au testat din prima zi și am stat în carantină două săptămâni. Dar, după ce a venit rezultatul, la a 4-a zi - testul negativ, noi am fost 5 persoane<sup>9</sup>, care am ajuns la data ceea și pe noi ne-au dus la cules mere separat de ceilalți colegi de-ai noștri și noi lucrăm pe alt câmp...” (F, 46 ani, migrant perioada COVID-19, Italia)*

*„Suportă cheltuieli angajatorul, în proporții mari la 60% [din cheltuieli], le oferă hrană și cazare, minimul necesar, în afară de țigări și băutură. Persoana trebuie de la 10 la 14 zile să citească cărți, să se odihnească, să se relaxeze. După 2 săptămâni persoana iese la muncă. Am avut și astfel de cazuri și avem astfel de cazuri.” (11A, agenție privată de recrutare)*

În alte situații, angajatorul a cerut ca persoana să respecte carantina, dar să-și asume costurile pentru aceasta, condiție mai dificilă de realizat pentru persoanele care au o experiență redusă și nu au unde se caza sau pe cineva care să-i găzduiască pentru această perioadă.

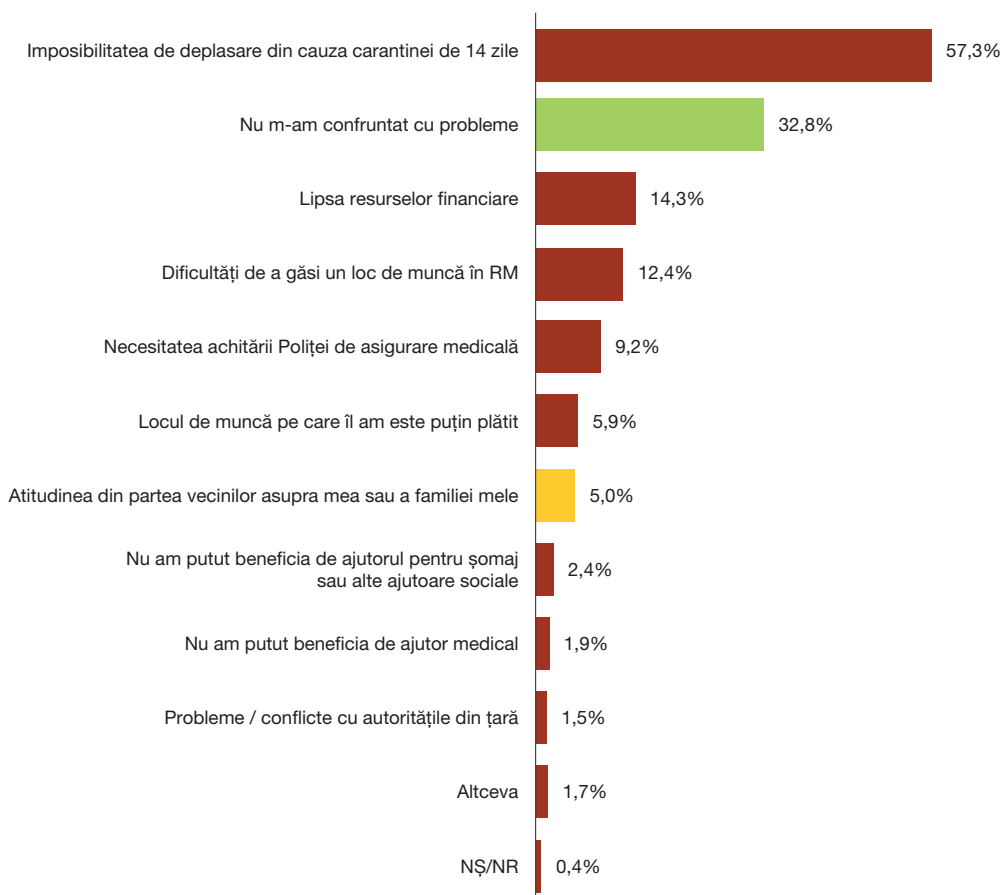
<sup>8</sup> De 12 ani, cu mici excepții, pleacă de 2-3 ori pe an la schimb în Italia, pentru perioade scurte de 1-2 luni.

<sup>9</sup> Total la acest angajator erau 16 muncitori, toți din RM, care vin de mai mulți ani la același angajator la munci sezoniere, sunt angajați cu contract de muncă. În alți ani veneau persoane și din Macedonia. Condițiile de muncă au rămas practice neschimbate.

„Am lucrat în două case acum, fiindcă am lipsit două luni. E foarte diferită atitudinea față de carantină. În prima casă, unde eu am lucrat, a venit persoana care m-a înlocuit, ea a stat în carantină, adică așa a cerut fiica [persoanei de care avea grijă]... a venit cu două săptămâni mai înainte în Italia, a stat pe contul ei în carantină... fiindcă are 15 ani în Italia, vă dați seama că are prieteni, a găsit la o prietenă a stat izolată. Sunt patroni care îți oferă gazdă, mâncare, tot, aici nu s-a oferit... La cealaltă familie, de exemplu, eu am înlocuit o doamnă din România, ceea ce tot este o zonă roșie acum și ea e mai îndrăzneată, din start a spus că ea nu o să stea în carantină, că o să-și facă test. A făcut test și a venit, imediat, la lucru.” (F, 46 ani, migrant revenit din Italia)

În condițiile în care cel puțin o bună parte din cei reveniți sunt migranți de scurtă durată iar pandemia i-a impus, practic, să revină, mulți s-au pomenit fără resurse financiare în plină pandemie (14,3%). Ponderi considerabile s-au plâns pentru dificultatea de a se angaja în Moldova (12,4%) sau au indicat nivelul scăzut de remunerare a muncii în țara lor (5,9%). Și nu în ultimul rând, 5,0% migranți anunță despre atitudini discriminatorii din partea vecinilor, alimentate de percepțiile alarmiste din acea perioadă precum că de spaima pandemiei în țările europene migrații revin acasă, aducând cu ei acasă și virusul.

**Figura 22.** Probleme întâmpinate de migranți la revenire (din spusele migranților)





De remarcat totodată, că aproape fiecare al zecelea migrant revenit a indicat ca și provocare necesitatea de a procura polița de asigurare medicală pentru un an, obligație impusă de autoritățile Republicii Moldova începând cu aprilie 2020 și pe larg contestată de migrații<sup>10</sup>.

Experții intervievați au menționat că în situația actuală, creată de COVID-19, susținerea sectorului de sănătate este posibilă, inclusiv datorită cetățenilor neasigurați care achită prima de asigurare obligatorie de asistență medicală. Astfel, aceștia au menționat că fiecare cetățean care contribuie la acumularea fondurilor AOAM, trebuie să conștientizeze faptul că din fondurile date sunt achitate serviciile medicale, precum și salariile lucrătorilor medicali.

*„Cu cât mai multe persoane se vor încadra în sistemul AOAM, cu atât mai mult vor crește acumulările în aceste fonduri și vor fi mai mari posibilitățile de sprijin și dezvoltare a sistemului medical. Iar instituirea acestei măsuri a fost determinată de situația epidemiologică a infecției Coronavirusului de tip nou (COVID-19), în scopul oferirii garanției siguranței și protecției financiare sistemului de sănătate, prin acumularea mijloacelor financiare în fondurile AOAM și alocarea acestora pentru acoperirea cheltuielilor necesare în această perioadă, iar nerespectarea prevederilor/măsurilor stabilite de Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, constituind pericol pentru sănătatea publică.”*  
(10IA, expert APC)

Marea majoritate a migrațiilor reveniți, intervievați în cadrul studiului calitativ, nu sunt asigurați medical în RM, excepție sunt cei care sunt angajați în RM, persoanele cu anumite probleme de sănătate care sunt implicați în migrația circulară, dar și cei care au atins vârsta de pensionare și asigurarea medicală este garantată de stat, sunt persoane asigurate de Guvern<sup>11</sup>.

Experții intervievați au precizat că „persoanele aflate peste hotarele țării mai mult de 183 de zile pe parcursul anului de gestiune achită prima de asigurare integral, însă fără penalitate și amendă, cu acordarea statutului de asigurat din ziua efectuării plății”. Însă, nici această facilitate nu este motivantă pentru cetățenii RM implicați în procesul de migrație, aceștia au accentuat faptul că este non-sens să procuri polița de asigurare medicală, deoarece aceasta nu îți asigură accesul gratuit la serviciile medicale, dacă te confrunți cu o problemă de sănătate și, dacă mergi la instituțiile de stat sau private, va trebui să achiziți pentru a beneficia de serviciile medicale. În opinia unor respondenți, perioada de pandemie COVID-19 a îngrădit și mai mult accesul persoanelor asigurate la serviciile medicale. De asemenea, câțiva respondenți au vociferat că membrii familiei lor, persoane asigurate medical, care au fost infectați de COVID-19 și s-au tratat la domiciliu nu au beneficiat de facilități, compensații pentru tratament, ceea ce demonstrează ineficiența asigurării medicale obligatorii de stat.

*„Fiind în carantină, toate aceste medicamente le-am procurat, de la stat nu am primit nimic. Măcar să fi fost niște reduceri oarecare, nu doar pentru mine, pentru toți care au fost bolnavi. Ceea ce am primit a fost în plic o hârtiuță să scriu febra, la ora cutare am măsurat, să scriu și să îi trimit mesaj medicului, iată ce am primit de la stat.”* (M, 55 ani, migrant revenit, căpitan de navă)

<sup>10</sup> Dispoziția nr. 10, din 31.03.2020

<sup>11</sup> Hotărârea Nr. 1246 din 19-12-2018 pentru aprobarea Regulamentului privind acordarea/suspendarea statutului de persoană asigurată în sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală  
[https://www.legis.md/cautare/getResults?doc\\_id=112794&lang=ro](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112794&lang=ro)

În diferite contexte ale discuțiilor de grup și interviurilor individuale atât migranții reveniți, cât și membrii familiilor celor aflați peste hotare au vociferat îngrijorarea pentru starea de sănătate a membrilor familiilor aflați în RM. Temerile se referă atât la faptul cum este gestionată situația pandemică în RM, dar și de calitatea serviciilor medicale. Iar această anxietate este amplificată de faptul că mulți migranți nu pot reveni prompt în RM, din cauza restricțiilor actuale sau potențiale.

*„Copiii își fac griji că nu pot veni și noi nu putem merge. Și nu numai, frica de sănătatea noastră că suntem în vârstă, teama de nivelul jos al deservirii în sănătate. Sunt multe cazuri, exemple când oameni tineri au decedat din cauza nivelului jos de deservire în sănătate. Plus medicamentele care nu știi dacă sunt sau nu contrafăcute. Griji mari sunt pentru sănătatea noastră, pentru faptul că nu ne putem vedea.” (F, 59 ani, fiica în Canada)*

*„Îmi este foarte frică pentru familie cu situația aceasta. Pentru că mie mi-i greu acum, dar eu în fiecare zi îmi fac grijă de familie. Nu de mine, nu mi-i frică ca să mă contaminez, la mine toată frica mea a fost de ceea ce las acasă. Și în ziua de azi mi-i frică, în fiecare clipă.” (M, 32 ani, migrant Germania perioada COVID-19)*

Câțiva respondenți au relatat că în RM accesul la servicii medicale este mai rapid și mai complex, chiar dacă aceasta implică anumite costuri, comparativ cu țările în care se află membrii familiilor.

*„Nepotul s-a simțit puțin rău și rezultatul testului a fost doar peste trei zile, acest lucru m-a indignat. La noi testul se face rapid, dar acolo timp de trei zile nu știu din ce cauză.” (F, 54 ani, nepotul în SUA)*

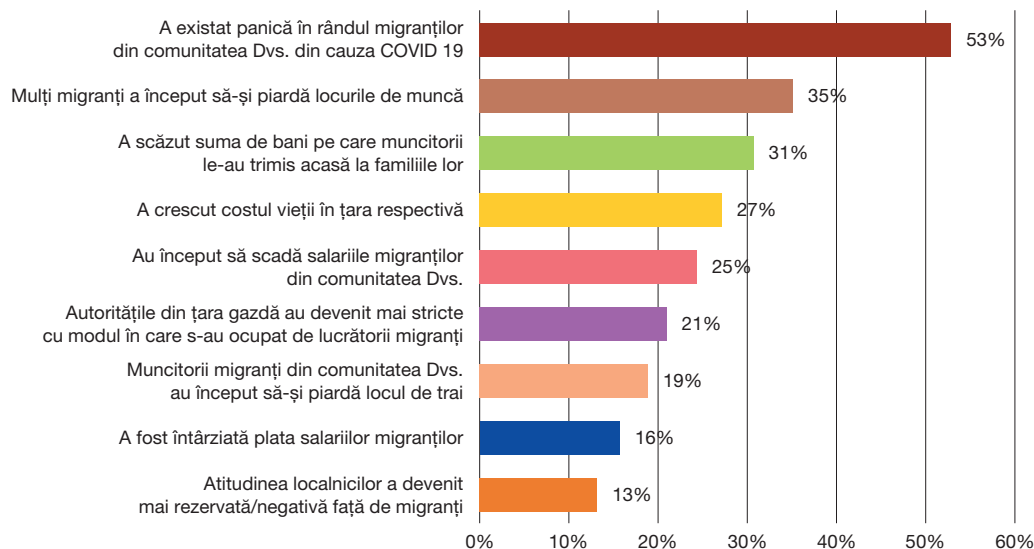
Unii respondenți cu experiență de muncă în țara gazdă au declarat că revenirea în RM i-a afectat mai mult psihologic, dat fiind faptul că s-au obișnuit cu un stil de viață în țara gazdă și în cazul acestora dorința de a pleca peste hotare este mai intensă, aceștia fiind deschiși să plece și într-o altă țară de destinație, fiind dezinteresați de a rămâne în RM. Impactul emoțional a celor care din diverse motive au revenit fără unii membrii ai familiei este și mai accentuat.

*„Psihologic e mai greu după atâția ani să revii acasă... Soția în primul rând nu e moldoveancă... și nu are toate actele în regulă, în al doilea rând nici nu prea o pot aduce acum în țară, că numai conaționalii noștri se pot întoarce, din câte știu eu, cel puțin așa mi-a spus ambasadorul. Plus, ea lucrează, adică, și-a luat concediu cât am stat împreună în carantină și acum când s-a deschis locul a ieșit la muncă și de aceea nu poate veni.” (M, 38 ani, migrant revenit din Qatar)*

Migranții reveniți au remarcat probleme majore și în țara gazdă pe fundalul pandemiei de COVID-19. Inclusiv și înrăutățirea atitudinilor populației din țara gazdă față de migranți (13%). Și chiar dacă cel mai frecvent drept problemă a fost menționată panica provocată de pandemie (53%), cumulativ cei mai mulți migranți au menționat probleme derivate din impactul crizei asupra pieței muncii. Astfel, 35% au menționat că mulți migranți au început să-și piardă locurile

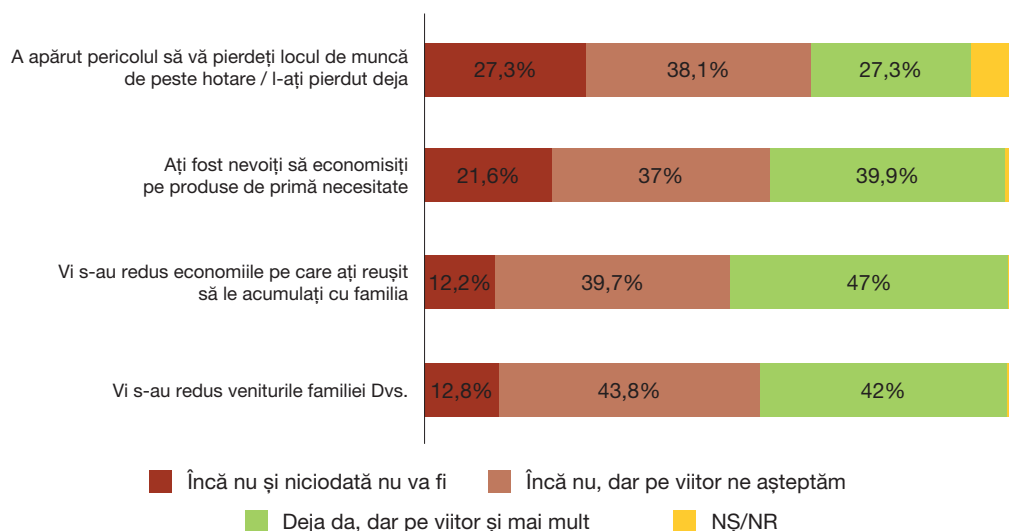
de muncă, 25% au sesizat reduceri ale nivelului de salarizare, 16% întârzieri în achitarea salariilor etc. Fiecare al cincilea migrant a remarcat și schimbări în abordările autorităților față de migranți.

**Figura 23.** Problemele întâmpinate de comunitatea migranților peste hotare, cauzate de pandemie



Referindu-se la propria experiență, ponderile migranților care au întâmpinat careva dificultăți din cauza pandemiei sunt foarte mari. La momentul interviului doi din trei migranți deja își pierduseră locul de muncă peste hotare (27,3%) sau anticipau acest lucru (38,1%), drept cauză fiind menționată pandemia. Patru din zece au anunțat experiențe de a face economii pe produsele de primă necesitate, fiecare al doilea (47,0%) a anunțat că i s-au redus economiile și 42,0% că au scăzut veniturile gospodăriei.

**Figura 24.** Impactul pandemiei asupra bunăstării – aprecierile migranților



În mare parte, persoanele care au muncit peste hotare în construcție, menaj, îngrijirea persoanelor au primit același salariu și după declanșarea pandemiei. Unele femei implicate în

îngrijirea persoanelor au fost achitate pentru zilele de odihnă și/sau orele libere pe care au fost nevoite, în perioada carantinei, să le stea cu persoana pe care o îngrijeau, totuși achitarea orelor libere a fost mai mult la discreția angajatorului indiferent dacă persoana muncea legal sau ilegal.

„Totul a fost bine. Am lucrat nu am avut probleme. Pentru orele libere care nu le ieșeam afară, trebuia să ieșim de 2 ori pe săptămână, îmi plăteau orele libere adăugător, în fiecare miercuri și sâmbătă veneau și îmi dădeau banii de dimineață pentru acele 4 ore care trebuia să ies... Eu când ieșeam la orele libere venea altă doamnă de acolo din Italia care avea copil mic, venea și mă înlocuia pe mine, seara când se ducea îi dădeau 20 de euro în mână. Dacă nu venea doamna aceea ei banii aceștia mi-i plăteau mie.” (F, 31 ani, migrant revenit din Italia<sup>12</sup>)

Însă, perioada de izolare în țările gazdă a fost extrem de complicată pentru femeile care muncesc în îngrijirea persoanelor, acestea fiind nevoite să stea 24 din 24, 7 zile în săptămână în casă, chiar dacă teoretic aveau timpul lor liber de care de fapt nu puteau beneficia.

## Caseta 2.

Perioada de izolare în țara gazdă dificilă pentru femeile ce îngrijesc de alte persoane

„Am lucrat în Italia ca badantă (4 ani) și nu prea m-a aranjat acest lucru, pentru că în calitate de badantă trebuie să fii 24 din 24 de ore. Și cam psihologic e greu să fii în fiecare zi închisă în casă. Clar că ai o zi și jumătate liberă, dar oricum, o zi și jumătate, oricum dimineață te scoli, ești acolo pe loc... te simți departe și te simți parcă ești goală înăuntru... parcă trăiești viața altcuiva.” (F, 46 ani, migrant perioada COVID-19 în Marea Britanie<sup>13</sup> din Italia)

„Am stat închisă, am stat închisă în casă, 2 luni nu am ieșit deloc. Mi s-a făcut rău, mă temeam să chem ambulanța [muncea ilegal]. Aveam o verișoară, am chemat-o, ea avea documente, mi-a adus niște medicamente... Plângeam într-una, ziceam să treacă, să mă întorc acasă și nu mă mai duc... Pur și simplu stres am avut. Citeam toate prostiile de pe Facebook și m-am stresat de la lucrurile care erau scrise, că nu o să se deschidă vămile doi ani, foarte multe erau scrise... Nu puteam dormi, capul mă amețea. Cum mă ridicam, în toți păreții mă trântea. Trebuia să mă țin să merg. Când mă culcam mă țineam cu ambele mâini de cap că mă amețea atât de tare, ochii strânși îi țineam, capul strâns să mă liniștesc. Așa 2 săptămâni m-a ținut. Aveam dureri și mă învârtea. După ce mi-a adus calmantele, eu le-am primit și mi-a fost dintr-a doua zi mai bine. A fost un stres foarte mare. Mă gândeam că mor aici și nu ajung acasă să îmi văd băiatul să ajung la familie.” (F, 50 ani, migrant revenit din Italia)

„Pe noi de pe 7 martie stăpânii ne-au pus în carantină, lucram, ni se permitea să mai ieșim afară pe jumătate de oră cu copiii. Restul timpului din luna martie până pe 2 iulie am stat numai în casă. Pentru mine acest lucru personal a fost foarte greu... Nu zic nimic de rău, ne dădeau zile libere, dar tot în casă le petreceam. Și copiii tot mă chemau să îi ajut cu ceva, nu le puteam zice că am liber și nu îi pot ajuta sau nu mă pot juca cu ei. Petreceam timpul cu ei permanent practic. Dar când aveam liber înainte de pandemie mă duceam pe la prieteni și era altfel. Dar așa, din luna martie până în luna iulie am stat doar în casă ca la închisoare...” (F, 40 ani, migrant revenit din Federația Rusă)

<sup>12</sup> Angajată ilegal, plecată cu pașaportul RM

<sup>13</sup> Din Italia unde avea un loc de muncă la care a renunțat din motive psiho-emoționale, salariul condițiile de muncă nu s-au schimbat în perioada COVID-19, dar perioada de izolare a accentuat nemulțumirea de a se afla 24/24 la muncă. Astfel a decis să plece în Marea Britanie, unde muncește fiul, în luna august 2020, fără a reveni în RM.

Migranții care nu au putut să lucreze din cauza instituirii perioadei de carantină și munceau legal în mare parte au beneficiat de unele compensații, mai puțin cei care muncesc în Federația Rusă, unde cei care au primit unele plăți compensatorii au reprezentat o excepție.

Suportul financiar acordat în perioada pandemică a fost foarte diferit de la o țară la alta și de la angajator la angajator. În marea majoritate a statelor din UE s-a oferit suport populației pentru perioada în care aceștia nu au putut activa din cauza instituirii carantinei, în unele țări s-a achitat în funcție de salariu, în alte țări (de exemplu: Irlanda) s-a oferit o alocație indiferent de statutul de ocupare a persoanei.

### Caseta 3.

#### Suportul financiar oferit de țările gazdă în perioada de carantină

*„Din perioada în care am ieșit în concediu de pandemie, cât am stat eu acasă [în RM] am fost plătit, inclusiv cinci luni. Din ultimele trei săptămâni nu am fost plătit deoarece atunci total au trecut de la nivelul trei la nivelul unu, unde se poate de lucrat, s-au deschis restaurantele, cluburile orișice ține cu legătura între oameni de aceea s-a stopat plata de pandemie.” (M, 30 ani, migrant revenit din Irlanda)*

*„A fost închisă fabrica în carantină pe o perioadă și li s-au achitat subvenții de 75% și nu s-a simțit mare diferență. La noi e diferit, fiindcă nu se acordă nici un ajutor.” (F, 58 ani, fiica în Marea Britanie)*

*„De lucrat în Franța era imposibil, plusul la statul francez cât stai acasă ei îți achită salariu 80-75% depinde de firmă. Am primit acești bani pe timpul perioadei în Franța, totul depindea de când ai venit, ce ai făcut, dar de la 75% până la 85% salariul liber îl primeai, alții aveau și 95%.” (M, 33 ani, migrant revenit din Franța)*

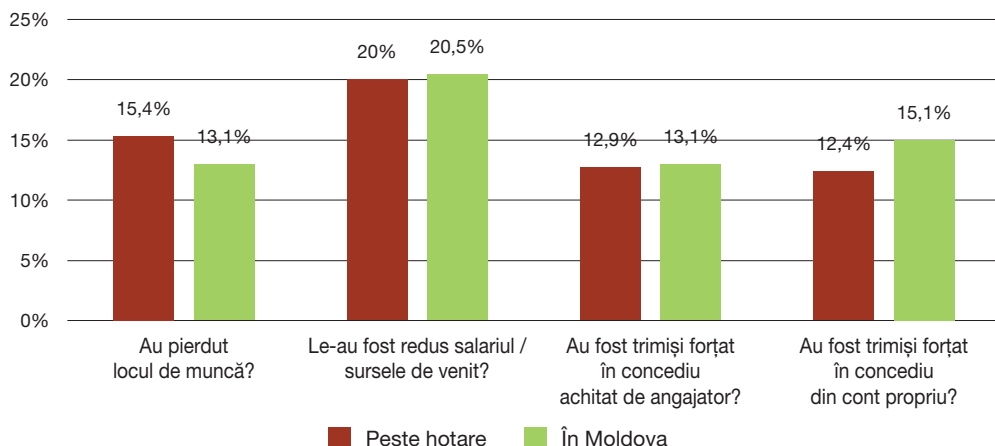
Mai dificilă a fost situația persoanelor care munceau în baza unei înțelegeri verbale pentru perioadă determinată sau care munceau ilegal, fără un contract de muncă, prin intermediari, migranții circulari care vin periodic la muncă în țările gazdă pentru o perioadă („la schimb” în cazul îngrijitorilor, în timpul concediului anual de la locul de muncă din RM etc.) și s-au pomenit în carantină în țările gazdă. Vulnerabilitatea acestora a crescut enorm dat fiind faptul că aceștia în mare parte nu beneficiau de remunerare în perioada de carantină, aveau mai puține economii sau nu aveau resurse financiare deloc, unii aveau chiar datoriile. **Migranții circulari care au ales să rămână pe perioada carantinei în țara gazdă în speranța că lucrurile vor reveni la normalitate, dar nu aveau un loc stabil de muncă, suportând cheltuieli, inclusiv din economii, iar din acest motiv și-au prelungit perioada de ședere peste hotare, reprezintă un alt grup vulnerabil de migranți care a fost afectat de pandemie extrem de mult.**

În unele țări, persoanele vulnerabile au beneficiat de suport privind alimentația și/sau îmbrăcăminte din partea unor instituții caritabile, ONG-uri. Sunt cetățeni ai RM pentru care acest ajutor a fost extrem de important dat fiind faptul că veniturile acestora sunt modeste.

*”Aici [în Franța] îi dau ajutor soacrei pentru că are grad de invaliditate, dar și pentru că ne-au scris și pe noi că trăim aici și soțul lucrează, iar eu nu. Bani pe care îi cheltuim pe produse ne permit să cumpărăm mai multe decât am avut posibilitate în Moldova... Nu știu cu exactitate cum se numește, noi avem o fișă unde e scris numele nostru, fotografia, numărul persoanelor din familie și ne ducem la ei, acolo plătim 2 euro pentru intrare și ne dau mâncare: lapte, legume, iaurturi pentru copii, toate aceste produse noi le luăm acasă. Ne ducem acolo de 2 ori pe lună...” (F, 21 ani, plecată cu familia în Franța în perioada COVID-19)*

Totodată impactul crizei pandemice asupra pieței muncii în Moldova este unul similar. **Ponderile cazurilor de pierderi a locurilor de muncă, a reducerilor salariale și concedieri pe fundal de pandemiei a membrilor familiilor peste hotare și în Moldova sunt comparabile.**

Figura 25. Impactul pandemiei asupra pieței muncii peste hotare și în Moldova



Câțiva respondenți au relevat că au fost constrânși de situația din țara gazdă ca să se reîntoarcă în RM. Aceștia au remarcat că și-au pierdut locul de muncă sau s-a redus volumul de muncă/ore mai puține, iar costurile mari la chirie, cheltuielile pentru întreținere i-au determinat să revină în RM. De asemenea, politicile specifice a unor țări au determinat revenirea unor conaționali în țară.

„După ce au închis magazinul, compania mi-a dat maxim 3 luni, ca să-mi găsesc de lucru, că îmi expira viza. Da, acolo când îți încheie contractul de muncă, practic ai o lună ca să pleci acasă pentru că ei te sponsorizează... Au o situația mai diferită față de Europa. Și din cauza COVID-ului mi-au dat nu o lună, dar trei ca să găsesc loc de muncă, dar dat fiind faptul că acolo mai mult s-au închis decât au deschis, să găsești ceva practic este imposibil.” (M, 38 ani, migrant revenit din Qatar)

„Problema mare în Italia că nu poți să lucrezi din cauza Covid-19, nu poți să lucrezi în turism, ceva ușor. Viața este destul de scumpă și am lucrat în Franța<sup>14</sup>. În Italia sunt oameni civilizați, respectă legile, în Franța nu prea, acolo ei sunt ca moldovenii, stau prin baruri, restaurante... în Europa trebuie să ai mulți bani, să ai din ce cheltui. Dar să ai din ce cheltui trebuie să ai un post de muncă. Dar nu poți să ai post de muncă pentru că e pandemie și nu poți lucra nici ca traducător, nici ca ghid turistic. Turiști practic nu prea sunt, din cauza aceasta m-am întors acasă.” (M, 18 ani, migrant revenit din Italia)

Modul de gestionare de către angajatorii din RM a situației pandemice în perioada carantinei a fost diferită de la caz la caz. În prima perioadă unii angajatori au oferit indemnizații (50-70% din salariu), alții au trimis angajații în șomaj tehnic sau le-au cerut ca aceștia să-și ia concediu anual

<sup>14</sup> A muncit o lună în Franța.

(pentru cei care nu l-au epuizat) (50-70% din salariu), alții în mod special cei din HoReCa, un sector puternic afectat de această criză, au încercat să se adapteze la conceptul „takeaway” (la pachet sau livrare), o parte însă au renunțat „pentru că nu era convenabil, nu era profit ca să stai deschis”. Alți angajați din acest sector au fost nevoiți să-și caute un alt loc de muncă, inclusiv au apelat la ajutorul de șomaj. De asemenea, au fost afectate enorm sectoarele pentru care era vital circulația peste hotare a persoanelor, cum este cazul celor din domeniul turismului, a agențiile private de recrutare a lucrătorilor migranți, transport și logistică internațională etc. .

*„Angajații majoritatea s-au dus în concediu, din cont propriu. Care au avut concedii plătite și le-au luat și cât de cât luna următoare au mai primit ceva bani... Dar care au putut s-au concediat, au depus la șomaj, au primit careva dintre ei șomaj, că era doar timpul când s-a oferit șomaj pentru acei care au lucrat sau ceva de genul.” (5IA, angajator domeniul HoReCa)*

*„Careva persoane s-au eliberat din inițiativă proprie, deși noi am încercat să-i menținem pe toți, să-i asigurăm măcar un minim necesar pentru viață. Dar nu puteam să revenim la salariile inițiale care sunt în perioada normală. S-a redus numărul de personal, s-a redus numărul de oficii, adică s-a schimbat radical.” (21A, agenție privată de recrutare)*

**Reprezentanții ANOFM au declarat că în primele 8 luni ale anului 2020, numărul șomerilor practic s-a dublat, iar cel al ofertelor de muncă s-a redus semnificativ, însă ponderea migranților reveniți în totalul șomerilor înregistrați la agenție a rămas practic neschimbat.**

*„În 8 luni ai lui 2020, dacă să luăm comparativ cu anul 2019, s-a dublat practic numărul șomerilor. De aceea este foarte clar că a afectat piața muncii și locală, dar din cele citite, auzite numărul de persoane revenite pe la frontiere a crescut, măcar că aceștia nu au reușit să se înregistreze la noi cu statut... Noi avem în 8 luni cifra de 34 de mii de persoane față de 17 mii anul precedent exact în 8 luni.” (71A, reprezentant ANOFM)*

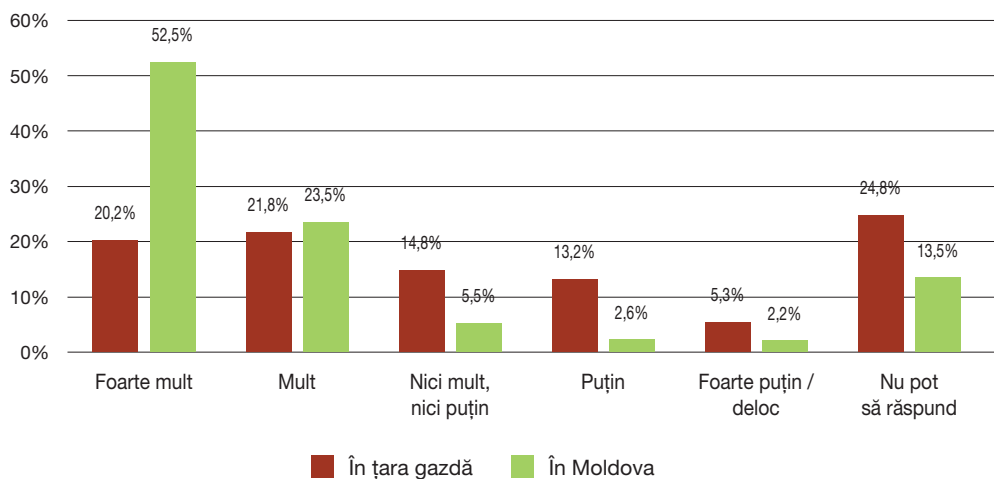
Din cauza pandemiei s-au diminuat semnificativ ofertele de muncă pentru domeniul HoReCa. Însă au crescut ofertele în sectorul public pentru persoanele cu nivel de instruire superior și mediu de specialitate. Acestea reprezintă peste un sfert (27%) din numărul total de locuri vacante, cei mai solicitați fiind specialiștii care sunt așteptați să muncească în poliție, domeniul sănătății și în învățământ.

*„Ocupațiile cele mai solicitate sunt: inspector, ofițer, ofițer de sector, ofițer de patrulare, astea sunt cele mai multe locuri de muncă solicitate, cu studii superioare și de specialitate, anterior nu era așa, poate au majorat statele, poate au nevoie creată acum ca și rezultat al pandemiei ei au majorat numărul de persoane care supraveghează anumite activități. Specialiști în domeniul sănătății este următoarea solicitare, s-a majorat numărul dar în acest domeniu mereu era necesitate de cadre medicale dar acum este o nevoie stringentă din cauza pandemiei, fiind nevoie de mai mulți medici și mai mulți specialiști. Locul 3, specialist în învățământ.” (71A, reprezentant ANOFM)*

### 3.3 Percepțiile migranților cu privire la măsurile anticriză și durata crizei în Moldova și peste hotare

Percepțiile generale tind totuși să aprecieze că Moldova a avut mult mai mult de suferit urmare pandemiei decât țările gazdă a migrațiilor din Moldova. Peste jumătate din respondenți (52,5%) au apreciat că Moldova a avut „foarte mult” de suferit, care reprezintă o pondere mai mult decât dublă a astfel de aprecieri atunci când s-au referit la țările gazdă a migranților.

Figura 26. Impactul pandemiei asupra țărilor gazdă a migrației și asupra Republicii Moldova



În interviurile aprofundate cu experții s-a vociferat necesitatea unui plan strategic care să răspundă crizei pandemice și să cuprindă clar domeniile de intervenție. În opinia unor respondenți, politicile, mecanismele de răspuns la efectele crizei pandemice trebuie să fie orientate spre susținerea tuturor cetățenilor RM, iar în acest sens gestionarea migrației, reintegrarea persoanelor revenite ar trebui să fie parte componentă a acestui concept.

„Nu este atât de necesar să ne concentrăm numai pe migranți, fiindcă în cazul când noi facem niște programe de facilitare pentru migranți, noi discriminăm pe acei de aici. COVID-19 nu a afectat doar migranții, dar într-o egală măsură și pe acei de aici. Foarte mulți și-au pierdut locurile de muncă, mulți nu au posibilitatea să își achite chiriile și creditele, au rămas într-o situație de dificultate extremă. Sunt foarte mulți care erau dependenți de remitențe și au rămas fără de surse de existență. Ar trebui să venim per ansamblu cred eu, să ajutăm pe toți în egală măsură.” (4IA, reprezentant APC)

„La nivel național trebuie să existe un program de combatere a pandemiei Covid-19 care să includă și alte acțiuni inclusiv aspectul de reintegrare. Lipsa unui document strategic la nivel național pe partea aceasta de COVID-19 nu există, cel puțin eu nu l-am văzut și asta nu este bine.” (6IA, reprezentant APC)

Experții au relevat că situația creată de pandemia COVID-19 și efectele acesteia pe termen mediu și lung asupra diferitor aspecte ale vieții socio-economice urmează încă să fie elucidate. Pandemia are un efect la nivel mondial, iar multe țări învață să facă față acestei situații, nu se



cunoaște care sunt politicile statelor pe termen lung și cum acest nou context va influența politicile migraționale. Astfel, în opinia unor respondenți, în prima fază a situației pandemice o parte din persoanele care munceau/muncesc peste hotare și au întâmpinat unele probleme s-au întors sau o să încerce să revină acasă. **Majoritatea respondenților consideră însă că revenirea în RM va constitui un răgaz pentru identificarea unui alt stat de destinație.**

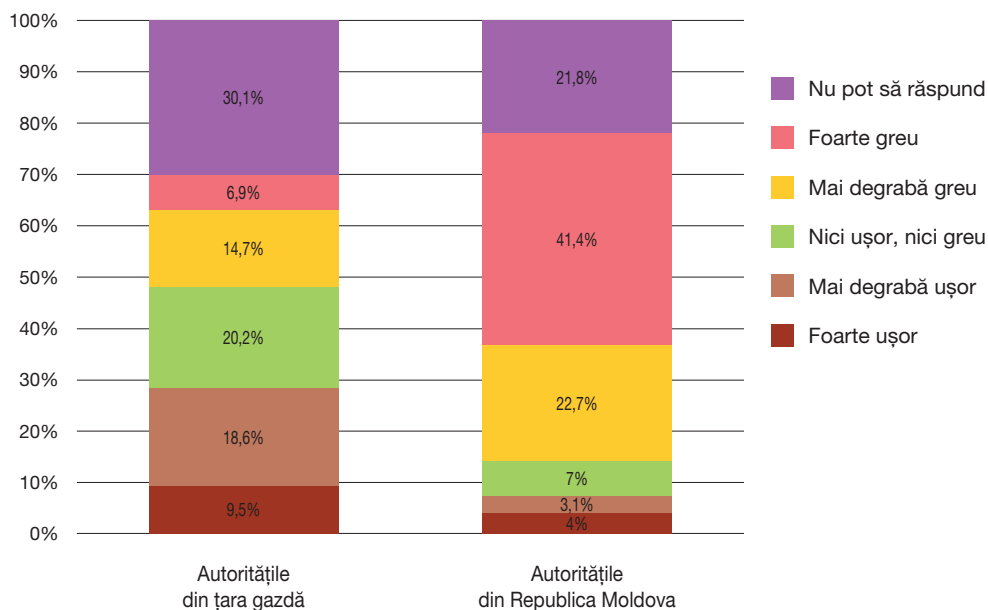
Dat fiind faptul că la momentul cercetării de teren erau foarte multe necunoscute, precum durata pandemiei, eventualele efecte pe care o să le producă aceasta, politicile de protecție a cetățenilor adoptate de diferite state etc. experților intervievați le-a fost complicat să se pronunțe cu privire la evoluțiile și impactul socio-economic al crizei pe termen lung. Unii experți consideră că „poate fi și situația în care pentru o perioadă mai mare de timp statele să își închidă granițele chiar și acele ale Uniunii Europene. Pandemia e în febra cursului ei, încă nu s-a stopat, ea crește, cu toate că avem diferite prognoze, incertitudinea persistă.”

De asemenea, proiecția respondenților în cadrul studiului cantitativ privind durata crizei, a fost una mult mai sumbră atunci când se refereau la Moldova. Fiind rugați să anticipeze cât va dura criza provocată de COVID-19 fiecare al doilea migrant (49,9%) a fost de părerea că „În viitorul apropiat nu vom scăpa de criza COVID-19”, și doar 11,5% au acordat asemenea aprecieri cu privire la țările gazdă (anexa 1, tabelele 35-36).

Proporții asemănătoare au fost remarcate și în cazul membrilor familiilor, astfel încât 36,3% dintre aceștia se așteptau că în Moldova criza va dura mai mult de un an, față de 14,6% a celor care anticipau acest lucru să se întâmple și în țările gazdă.

Aceste anticipări diferențiate parvin pe fundalul percepțiilor că în Moldova criza a fost gestionată mai prost decât în țările gazdă. În evaluarea măsurilor anticriză realizate de autoritățile țărilor de destinație a migrantilor, aproape jumătate din membrii familiilor migrantilor au apreciat aceste intervenții ca fiind pozitive sau cel puțin neutre, și doar 21,6% le-au apreciat drept negative. Evaluând același lucru, în cazul autorităților moldovenești, marea majoritate au apreciat negativ (64,1%) și doar 14,1% au apreciat pozitiv sau neutru măsurile anticriză.

Figura 27. Cum au depășit autoritățile criza COVID (membrii familiilor migrantilor)



Tendențe similare notăm și în cazul percepțiilor migranților, șapte din zece respondenți au apreciat că în RM criza a fost gestionată mai prost decât în țara gazdă (anexa 1, tabelul 34).

**În diferite contexte, respondenții participanți la studiu calitativ, au menționat că cetățenii RM se simt mai protejați peste hotare.** Ei consideră că în RM nu a existat, nu este un mecanism de suport a persoanelor, familiilor în această perioadă dificilă. Unii au vociferat că se reîntorc în RM pentru că nu au acte care le-ar permite să se afle și să muncească legal în țara gazdă, iar atunci când vor reuși să-și perfecteze actele se vor pleca din nou peste hotare, iar în RM vor reveni doar în vacanțe.

*„În UE în caz de pandemie se ajută, se dau alocații, aici cu omul de la țară nimeni nu are treabă. Ai impresia că în Republica Moldova se dezvoltă afacerea în domeniul funeraliilor de către cineva de la guvernare. Omul de rând nu este în vizorul celor de sus. Eu aș emigra și astăzi. Eu plec din 3 în 3 luni. Am plecat până la pandemie... Dar majoritatea din noi acolo se confruntă cu faptul că oficial cu „biometricul” nu te ia nimeni.” (F, 43 ani, migrant revenit din Germania)*

Câțiva respondenți care și-au dorit să revină în prima perioadă de instituire a carantinei (lunile februarie-martie) au declarat că s-au pomenit practic blocați în țara gazdă și deși au făcut mai multe demersuri către autoritățile RM, în opinia acestora s-a intervenit tardiv.

*„La noutăți ni se spunea că noi avem posibilitate să ne întoarcem, dar în realitate era diferit, era imposibil să te întorci acasă mai ales dacă nu aveam românesc. Dacă aveam cetățenie română era mult mai ușor, dar din partea Republicii Moldova aproape nici o susținere nu am avut, la ambasadă când apelam, ori era deconectat telefonul sau prin email robotul îmi trimitea email înapoi. Timp de o lună insistând, scriind scrisoare peste scrisoare pe WhatsApp, viber am reușit să vin acasă.” (M, 33 ani, migrant revenit din Franța)*

Experții intervievați au menționat că în mare parte țările de destinație au luat unele măsuri de protecție a lucrătorilor migranți pentru a se asigura că ulterior nu vor fi afectate anumite domenii ale economiei din cauza lipsei forței de muncă.

*„Dacă e să vorbim despre Portugalia, ei în general au mers la o extremă și au acordat permis de ședere permanent, care ulterior duce la cetățenie. Acestea au fost pentru a putea asigura forța de muncă de la ei din țară. Sunt de exemplu țări precum Marea Britanie care pe migranți i-au scutit de anumite plăți și impozite. Plus la acestea au mai rezolvat și problema cu chiria, au achitat în jumătate chiria și mulți nu au revenit acasă din considerentul că au avut parte de careva facilități.” (41A, reprezentant APC)*

*„Personal nu văd tendință mare pentru emigranții de peste hotare să revină. Privind contingentul de persoane care se adresează la instituția noastră pentru a beneficia de statut de șomer, de un ajutor social ce se acordă pe moment, oamenii sunt orientați spre stabilitate, ceea ce la noi acum nu este. Chiar dacă este pandemie și situație de criză în toate țările și nu se cunosc efectele ulterioare, oamenii aleg să fie peste hotare decât să fie la noi, pentru că staționarea întreprinderilor, șomajul tehnic oferit de țările gazdă este mai stabil decât șomajul tehnic la noi și staționarea în Republica Moldova.” (71A, reprezentant ANOFM)*

În concluzia acestui compartiment putem menționa că datele cantitative și calitative colectate relevă un grad sporit de dependență de remitențe a familiilor cu migrații, iar pentru o cincime din gospodăriile această dependență s-a amplificat (cel puțin în prima etapă a pandemiei), fie din necesități de cheltuieli mai mari, din cauza situației pandemice și/sau din reducerea veniturilor în această perioadă. Mai mult de jumătate din participanții la studiu au declarat că resimt impactul pandemiei asupra bunăstării familiilor lor, iar aceasta a afectat absolut toate categoriile socio-economice de migrații și familiile acestora. Impactul pandemiei s-a reflectat rapid asupra pieței muncii, atât în țara gazdă, cât și în RM, ponderile cazurilor de pierdere a locurilor de muncă, a reducerilor salariale și concedierilor pe fondul de pandemie a membrilor familiilor peste hotare și în Moldova sunt comparabile. Cu toate acestea, percepțiile populației privind impactul general al pandemiei COVID-19 și răspunsul autorităților la aceasta sunt diferite în RM comparativ cu țările gazdă. Percepția predominantă este că RM a avut mult mai mult de suferit, iar criza a fost gestionată mai dificil de autoritățile din RM decât în țările gazdă. În capitolul următor vom reflecta provocările migrațiilor și strategiile de răspuns în acest sens.

Totodată, după șocul parvenit în primele două luni ai pandemiei, volumul remiterilor către Moldova din partea migrațiilor aflați peste hotare a crescut simțitor. Per final volumul total al remiterilor în anul 2020 a depășit cu circa 20% volumul acestora înregistrat în 2018 și 2019.

# 4

## PANDEMIA COVID-19: PROVOCĂRI ȘI STRATEGII DE RĂSPUNS

Adaptarea și răspunsul la criza provocată de pandemia COVID-19 este analizată în continuare din perspectiva a trei dimensiuni. Întâi de toate, vom analiza procesul de revenire a migranților, care, în mod evident, a provocat mari dificultăți și îngrijorări la etapa incipientă a pandemiei. Ulterior ne vom referi la adaptarea la criza COVID-19 în țară după revenire și la provocările cu care s-au confruntat gospodăriile și autoritățile publice în această perioadă.

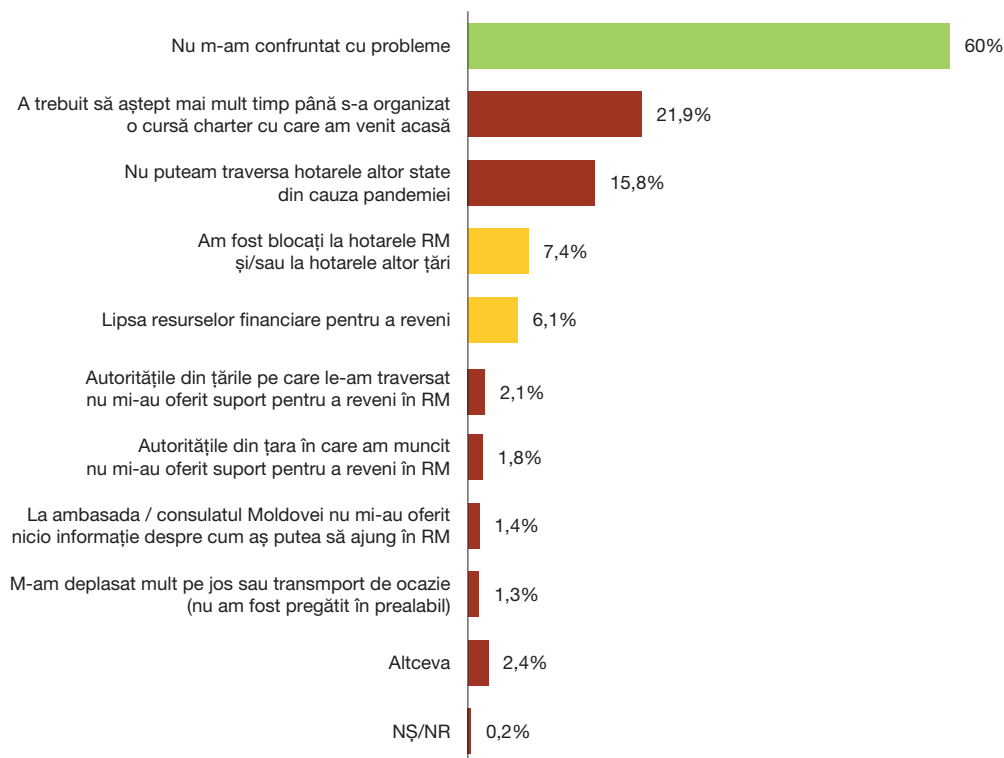
### 4.1 Procesul de revenire

Ne-am referit anterior la intensitatea cu care au derulat procesele de revenire a migranților în perioada introducerii restricțiilor legate de deplasare internațională în țările gazdă și în Moldova, iar informațiile furnizate de migranți confirmă că ponderi considerabile ale acestora au avut de confruntat mai multe probleme în procesul de revenire, patru din zece menționând cel puțin o provocare majoră.

Cel mai frecvent a fost menționată durată îndelungată și stresantă cât migrantul a așteptat organizarea curselor charter (21,9%), alții 15,8% au întâmpinat restricții de a traversa hotarele statelor tranzitate în procesul de revenire, 7,4% s-au pomenit chiar blocați la frontiere etc. Această din urmă problemă precum și lipsa resurselor ar fi cele mai grave riscuri care urmau fi depășite la acel moment.

Studiul calitativ a identificat mai multe dificultăți cu care s-au confruntat cetățenii RM, în organizarea revenirii în RM în contextul pandemiei. În mai multe țări existau restricții de traversare a frontierei, iar transportatorii, dar și cetățenii RM aflați la muncă peste hotare încercau să găsească modalități de a ajunge acasă. Pentru unele persoane aceste costuri de reîntoarcere în țară au fost semnificativ mai mari comparativ cu perioadele anterioare. De asemenea, durată de timp alocată acestui proces a fost una mai îndelungată, înregistrându-se situații în care cetățenii noștri au fost blocați atât la revenirea în țară, cât și la încercarea acestora de a ajunge în țările UE. Cazul cetățenilor blocați la frontiera Poloniei atesta o lipsă de informare și suport din partea unor Agenții de recrutare/ angajare care îi supervizau în țara gazdă, ceea ce a dus la o experiență de revenire dificilă și a provocat dispararea multora de a se întoarce în țară.

**Figura 28.** Probleme întâmpinate de migranți în procesul de revenire



„Am luat un taxi până la vamă și acolo am văzut care este situația la fața locului. Și ne-am întors înapoi, că nu era posibil... Eu aveam colegi din Ucraina care treceau. Și chiar cu o zi înainte au trecut fără probleme. Și am zis și noi cumva vom trece, dar când colo numai pentru ucraineni era posibil, nu și pentru noi... Și când au fost programate un avion și 10 autobuze, ne-au informat și noi ne-am pus în listă la Ambasadă... am venit pe „taburetcă”<sup>15</sup> și nici o măsură nu era respectată în autobus.” (M, 26 ani, migrant revenit din Polonia)

„Noi am mai stat timp de 5 zile în acel cămin după ce s-a finisat contractul și într-o bună zi a venit stăpâna și ne-a zis ori să părăsim căminul ori să mergem la muncă și să ne facem „Karta pobytu”. Apoi am stat trei zile într-o pădure... marginea pădurii, ca să ne credeți am fost și filmați și pe la știri am ajuns... după aceea am căutat un autocar care ne-a dus până la vamă. La vamă am fost întorși înapoi și la o distanță de 8 km am stat timp de 5 zile la o parcare. Ziua stăteam pe afară, iar noaptea ne adăposteam într-un vecu<sup>16</sup>... Care mai aveau bani mâncau câte ceva, care nu... mai veneau niște polonezi buni la suflet și ne aduceau câte ceva de mâncare. Dar peste 5 km de acea parcare era situat un sat și mergeam pe la magazinele de acolo. Dar o dată pe zi veneau niște polonezi și ne aduceau câte ceva de mâncare... au fost la vamă peste 200 de persoane care au plecat cu 2 zile înaintea noastră, apoi după ei iarși am fost 254 de persoane.” (F, 52 ani, migrant revenit din Polonia)

<sup>15</sup> Transportul era arhiplin, nu toate persoanele aveau locuri, acestea au fost improvizate ca să poată fi transportate cât mai multe persoane în țară.

<sup>16</sup> <https://tv8.md/2020/04/29/video-in-autocarele-trimise-in-polonia-nu-au-incaput-toti-moldovenii-care-le-asteptau-oamenii-au-dormit-aseara-inclusiv-in-wc-uri/>

În pofida acestor experiențe traumatizante și provocări multiple la reîntoarcerea în RM, o mare parte din migranți au ales să plece din nou peste hotare, argumentând că la revenirea acasă sărăcia, determinată de lipsa unor venituri stabile care să le asigure minimul necesar de trai, i-a dezamăgit dar și înspăimântat mult.

*„Mămica în Polonia, a plecat în ianuarie, a revenit în aprilie și la sfârșitul lui iulie iar a plecat. Ea a plecat a doua oară la aceeași firmă de mezeluri, de ambalare a mezelurilor... Am încercat să o ajut să găsească aici pe loc de muncă doar că a spus că aici în țară nu o să poată să adune, să dea unele datorii, pe fratele încearcă să îl pună la cale. A spus că aici în țară nu o să se descurce. Din sat au plecat vreo 3 persoane. Din start lucrau 10-12 ore, dar acum s-a micșorat la 7 ore de lucru. Dar oricum îi iese ca un salariu mult mai mare decât la noi. La noi dacă se angaja la o cantină oarecare, ca bucătar aici e până la 3 mii lei.” (F, 28 ani, mama în Polonia)*

Unii migranți care au revenit din Federația Rusă pe cale terestră au fost nevoiți să suporte o călătorie mult mai lungă decât de obicei din cauza traversării cu dificultate a frontierelor. Au fost perioade în care cetățenii noștri care se întorceau din Rusia erau nevoiți să schimbe mai multe mijloace de transport, din cauza că nu era permisă intrarea mijloacelor de transport din alte țări.

#### Caseta 4.

##### Experiența de reîntoarcere în țară a cetățenilor RM din Federația Rusă

*„Am ajuns foarte greu aproape în 48 ore, am așteptat, fiindcă se făcea schimb de transport. Ajungeai până la vama rusă apoi coborai din autocar și te urcai în alt autocar... Nu ni s-a explicat nimic, dar noi am văzut că până la vama rusă am mers cu un autocar care avea numere rusești, autocarul era moldovenesc doar că avea numere rusești. Era același autocar galben dacă le cunoașteți. Deja la ucraineni am urcat în alt autocar cu numere moldovenești. Am stat foarte mult timp în vamă în jur de opt ore până am trecut vama. Acolo cobori jos și cu toate bagajele treci vama rusească după te urci în alt autocar... Noi când am ajuns noaptea pe la orele 2:00 erau în jur de 10 autocare. Și toți acolo coborau din ele stăteau în rând la vamă cu gențile și apoi se urcau în alt autocar. Eram cu un copil mic și cu trei genți.” (F, 40 ani, migrant revenit din Federația Rusă)*

*„Am trecut hotarele la fel cum a povestit și doamna. La fel am ajuns acolo la orele 2:00 noaptea și am trecut vama pe la ora 18:00 seara pe jos. Am stat în rând în ploaie... Eu am achitat foarte mult<sup>17</sup> ca să ajung acasă, zece mii de ruble până la hotarele Rusiei și apoi am dat încă cinci mii... și m-au dus până la granița la Otaci și ne-au lăsat acolo.” (M, 56 ani, migrant revenit din Federația Rusă)*

*„Noi am trecut cu autocarul din Moldova și gențile au rămas la vamă în autocar, iar noi pe jos am mers fără de genți. Autocarul a trecut chiar prin vamă... Autocarul a trecut singur, fără noi, noi cu toții am mers pe jos cu documentele în mână.” (F, 27 ani, migrant revenit din Federația Rusă)*

<sup>17</sup> 15 mii ruble comparativ cu 7-8 mii cât achita anterior

De vulnerabilitatea persoanelor cu pașaport al RM, care nu au permis de muncă sau ședere se profită și la întoarcerea în țară. Aceștia sunt conștienți de cele mai multe ori că au încălcat regimul de ședere în țara gazdă atunci când muncesc mai mult de 3 luni peste hotare și sunt ușor de convins că trebuie să plătească anumite sume de bani pentru a evita problemele la reîntoarcerea în țara gazdă. Experții intervievați au menționat că deseori persoane intermediare profită de nivelul scăzut de informare al populației, de informarea din surse nesigure, cum ar fi cele din rețelele sociale.

*„Cu pandemia aceasta e foarte greu pe la vamă. Eu sunt cu biometric și cu pandemia s-au făcut mai multe probleme, mai multe amenzi de când pandemia... Drumul m-a costat 100 de euro și am mai plătit încă 230 de euro, când ieși de la unguri și intri la români, ei sunt acolo la un loc. Le-am dat 200 euro în mână și 30 ca și cum am plătit amendă aparte, cu cec am plătit la ambasadă la Chișinău.” (F, 50 ani, migrant revenit din Italia)*

Dificultăți de revenire în RM le-au întâmpinat și unele persoane care s-au reîntors pe cale aeriană care aveau la ei doar actele românești, deși era specificat domiciliu în RM, dacă aceștia nu aveau acte ale RM acestora nu li se permitea îmbarcarea în avion, dat fiind faptul că dreptul de a intra pe teritoriul RM îl aveau doar cetățenii RM. Totuși în unele situații au fost acceptate ca dovadă a cetățeniei RM copiile electronice ale actelor transmise de rudele din RM.

*„A venit cu avionul, a plecat cu avionul. Fiind cu contract de muncă, oficial, legal angajat nu a avut probleme. A fost totuși un moment atunci când a venit în țară, deoarece fiind o persoană cu pașaport românesc atunci când trebuia să se urce în avion, în aeroportul din Germania a fost cerut pașaportul moldovenesc. Au spus că este interdicția de a intra în Moldova pentru persoanele cu alt pașaport, sunt considerate persoane străine. Și atunci am fost nevoită să fac fotografia pașaportului moldovenesc, că nu-l avea soțul la el. Am făcut fotografii, i-am trimis prin rețele de socializare și a avut o dovadă, unde să demonstreze și buletinul și pașaportul unde scrie Republica Moldova și cu domiciliu în special. Chiar dacă în pașaportul românesc oricum e specificat Republica Moldova. A fost un inconvenient anume momentul că nu i se permite să se îmbarce în avion. Plecând înapoi a luat toate actele cu sine, că mai bine să le iau, ca să nu fie probleme... O altă colegă de lucru, venind soțul totuși nu i s-a permis în avion și atunci el a fost nevoit să ia o rutieră, o rută terestră ca să poată veni în Moldova.” (F, 40 ani, soțul în Germania)*

În cadrul discuțiilor de grup și interviurilor cu migrații s-a constatat că cetățenii RM încearcă să identifice alternative de reîntoarcere în țară în siguranță și cu costuri minime. Reluarea tardivă a zborurilor, costurile ridicate la biletele de avion a determinat mai multe persoane să se orienteze spre transportul aerian din România.

*„Am zburat în Iași, dificultățile, să spunem că ele sunt, dar oricând găsești alternativă, că nu este legătură cu avionul între țări, fiindcă noi, doar, nu avem permisiune să zburăm. Și erau doar zborurile charter, care sunt foarte scumpe, așa că am zburat în Iași. Și în Iași foarte mulți moldoveni. Vreau să vă spun, că eu, dacă am zburat 2 ani în urmă, din Iași și pe aeroportul acela erau trei oameni, păi acum e foarte viu aeroportul și foarte mulți moldoveni, din orice țară vin zboară în Iași și că sunt băieții, care cu rutierele îi aduc în RM. Au înțeles care e situația și prestează servicii.” (F, 46 ani, migrant revenit din Italia)*

Câțiva migranți reîntorși au relatat că au ales să se întoarcă în RM, pentru a fi o perioadă alături de cei dragi - copiii, părinți. Unii au vociferat că au intrat în panică că nu-și vor mai putea revedea familia, iar alți au declarat că și membrii familiei din RM erau stresați în acest sens.

*„Am venit acasă la începutul lunii august. M-a chemat acasă mai mult mama cu situația care s-a format cu pandemia. Ea a intrat într-o panică și se simte rău și ea m-a chemat acasă să se mai revină și ca să nu se simtă singură.” (F, 40 ani, migrant revenit din Federația Rusă)*

Unii migranți circulari din Polonia, Italia au menționat că angajatorii din țara gazdă îi rugau să rămână să muncească în continuare dat fiind faptul că din cauza pandemiei oferta de forță de muncă în rândul migranților s-a redus în perioada dată – „din cauza carantinei alți migranți nu puteau veni.” Unii au rămas pentru o perioadă mai lungă de timp, alții însă s-au reîntors în RM pentru că acasă îi așteptau copiii sau din motiv că nu erau mulțumiți de condițiile de trai și locul de muncă pe care îl aveau. Câțiva migranți din Polonia au menționat că angajatorii încercau să-i convingă să-și facă permise de ședere în țara gazdă pentru a putea munci mai mult timp. În aceste situații s-au schimbat și unele reguli de joc, astfel cei care voiau să plece mai devreme acasă, anterior li se achita perioada muncită, dar în perioada pandemică se făcea plata lunară.

*„Noi am vrut să venim pe data de 2 aprilie acasă și coordonatorul nu a vrut să ne dea bani, a spus că după data de 10. Cu câteva luni în urmă care voiau să se ducă acasă li se dădeau banii chiar și atunci până seara sau a doua zi, achitau persoanelor. Dar nouă nu a vrut să ne dea și ne-a reținut. Fiindcă ne-a reținut, noi pe data de 2 aprilie am avut autobuzul, tot am rezervat locuri ca să avem cu ce veni acasă. Dacă nu ni s-au dat banii, am pierdut și autobuzul și am rămas pe timp de pandemie acolo... ne-au propus să deschidem iar contract de muncă tot acolo, la aceeași firmă, dar noi nu am fost de acord, pentru că am știut în 3 luni de zile ce am tras. Să mai stăm acolo nu era o ieșire din situație. Tot acele ore, noi ne-am dus acasă dar am comunicat cu fetele care au mai rămas acolo și ele spun că tot nu sunt ore de lucru, nu sunt zile de lucru. La ce bun să stai. Nu era nici un rost să pierzi timpul când puteai acasă să te mai duci cu ziua poate la un vecin să pui în grădină, ori la prășit. În orice caz în Moldova nu ai să mori de foame, mai ai prin grădină, mai ai rezerve prin beci.” (F, 48 ani, migrant revenit din Polonia)*

*„În legătură cu această pandemie... la noi contractul de muncă s-a finisat pe 20 Aprilie, de acolo ne impuneau să facem Karta pobyty cum se zice la ei ca să rămânem să lucrăm mai departe... De altfel nu puteam rămâne să muncim acolo. Dar toate acestea se fac timp de 9 luni sau chiar până la un an. Erau fete care au dat documentele la carte și nu au mai primit și nici nu puteam reveni acasă... Pe noi nu ne aranja așa ceva, fiindcă avem și noi familii și trebuie să revenim acasă. Transportul nu mergea, hotarele erau închise...” (F, 52 ani, migrant revenit din Polonia)*

O categorie de migranți circulari angajați în țările UE, dar care de fapt activează în mai multe țări, sunt șoferii de curse lungi. Aceștia au menționat că angajatorul le-a oferit posibilitatea să muncească sau să plece în concediu plătit (carantină). Majoritatea băștinașilor din țara gazdă au optat să stea în carantină, dar angajații din rândul migranților au muncit în mare parte și au lucrat peste programul stabilit inițial. Această pandemie i-a determinat să analizeze posibilitatea de a lua și familia în una din țările europene pentru a le fi mai ușor să se reîntoarcă la familie, aspect care nu era în vizorul acestora anterior.

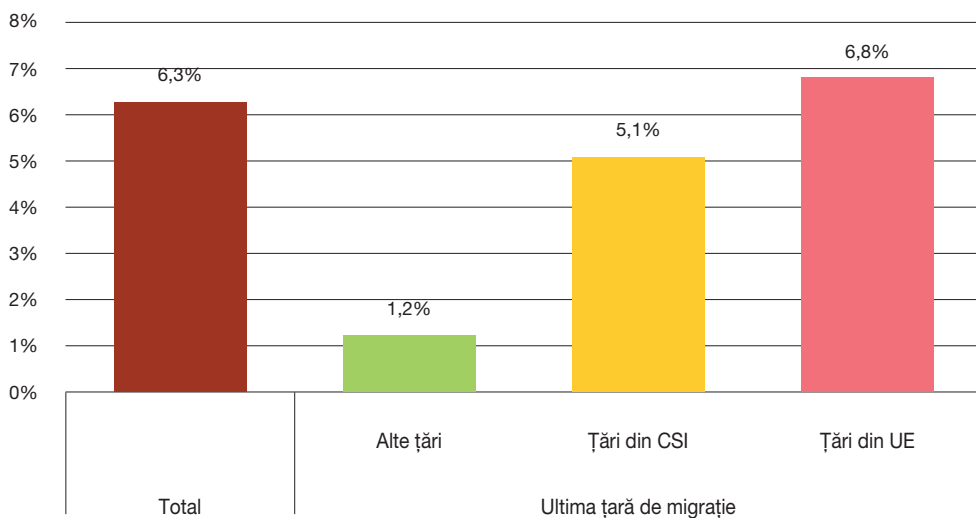


„Nu puteam pe perioada carantinei să vin o dată la 3 luni în concediu, înainte eram 3 luni la lucru, o lună acasă, din cauza că nu am putut o dată la 3 luni, am stat 5 și respectiv stau 2 luni acasă... Deja îmi era dor de familie. Am stat 5 luni și am zis că mai mult nu stau, că e obositor. Dacă nu era familia poate rămâneam...” (M, 34 ani, migrant revenit, șofer de curse lungi<sup>18</sup>)

Rămâne de a fi investigată rata scăzută de adresabilitate a migranților pentru suport în procesul de revenire, or **doar 6,3% din cei intervievați au afirmat în s-au adresat pentru suport, deși ponderea celor care au întâmpinat probleme a fost considerabil mai mare (40%)**.

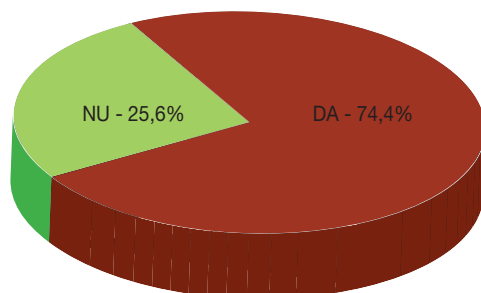
A existat o variație pronunțată în funcție de direcția de emigrare, cel mai des adresându-se migranții din UE (6,8%), urmați de cei care au fost în țările CSI (5,1%) și o pondere foarte mică a adresărilor migranților din alte țări (1,2%).

Figura 29. Solicitări de suport în procesul de revenire



În pofida faptului că doar o mică parte din migranți s-au adresat după suport, trebuie să remarcăm eficiența răspunsului acordat de instituțiile vizate, trei din patru adresări fiind satisfăcute pozitiv, fiind acordat suportul necesar migrantului.

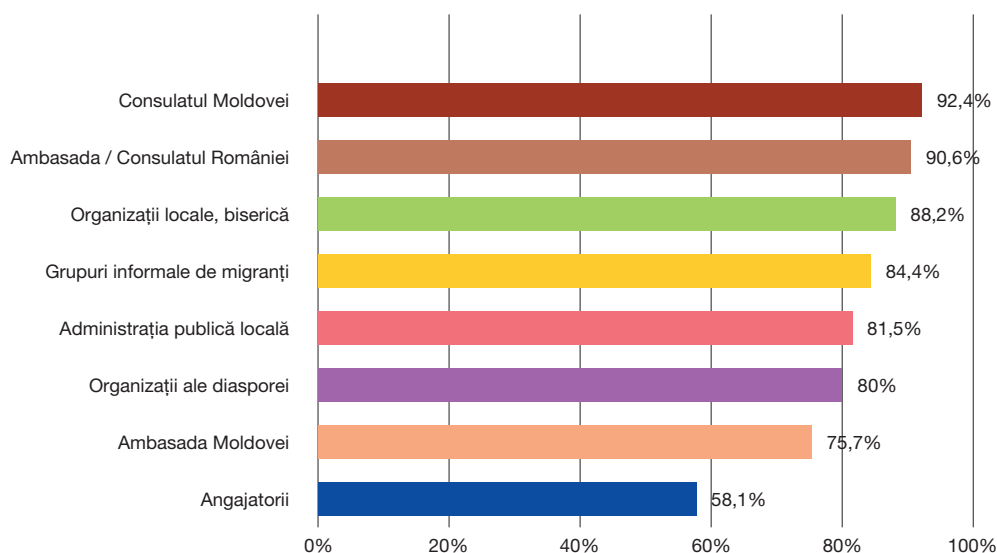
Figura 30. Recepționarea de suport în procesul de revenire



<sup>18</sup> Angajat la o companie din Cehia, circulă de fapt toată Europa.

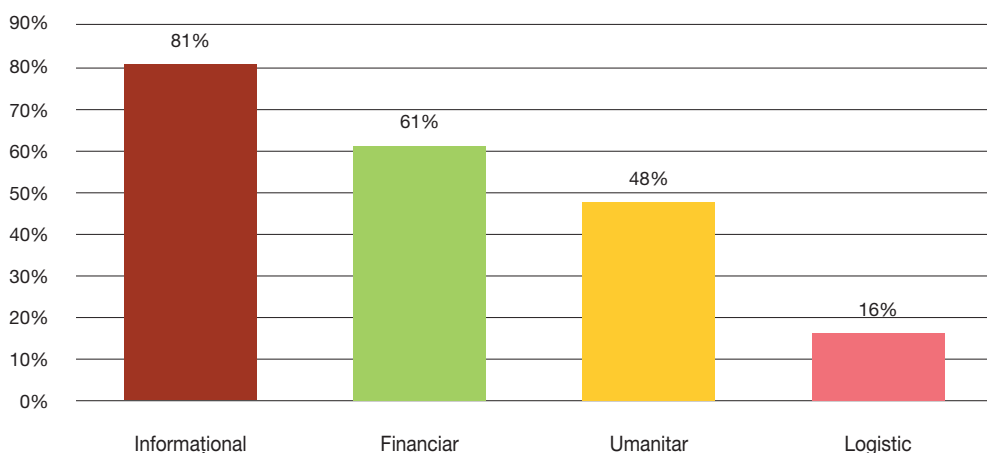
Se pare că acei puțini migranți care au solicitat suport au făcut cereri la mai multe instituții, instituțiile diplomatice moldovenești, cele ale României, organizații locale, inclusiv cele ale migranților etc.

**Figura 31.** Cine a oferit suportul



Și în sfârșit, după tipul suportului, cei mai mulți migranți au primit suport informațional (81%), apoi financiar (61%), umanitar (48%), iar 16% au beneficiat de suport logistic.

**Figura 32.** Caracterul suportului de care au beneficiat



Experții intervievați au precizat că autoritățile statului au depus efort pentru a ajuta cetățenii RM în această perioadă complicată. Unii respondenți au reiterat că și solicitările, așteptările cetățenilor care muncesc peste hotare de la autoritățile statului trebuie să fie realiste. S-a precizat că statul nu este obligat să finanțeze reîntoarcerea cetățenilor, doar să creeze oportunități și posibilități ca cetățenii RM să poată reveni în țară în siguranță. Totodată, în diferite contexte specialiștii intervievați au precizat că resursele umane, administrative, financiare de intervenție sunt limitate raportate la numărul cetățenilor RM plecați la muncă peste hotare.

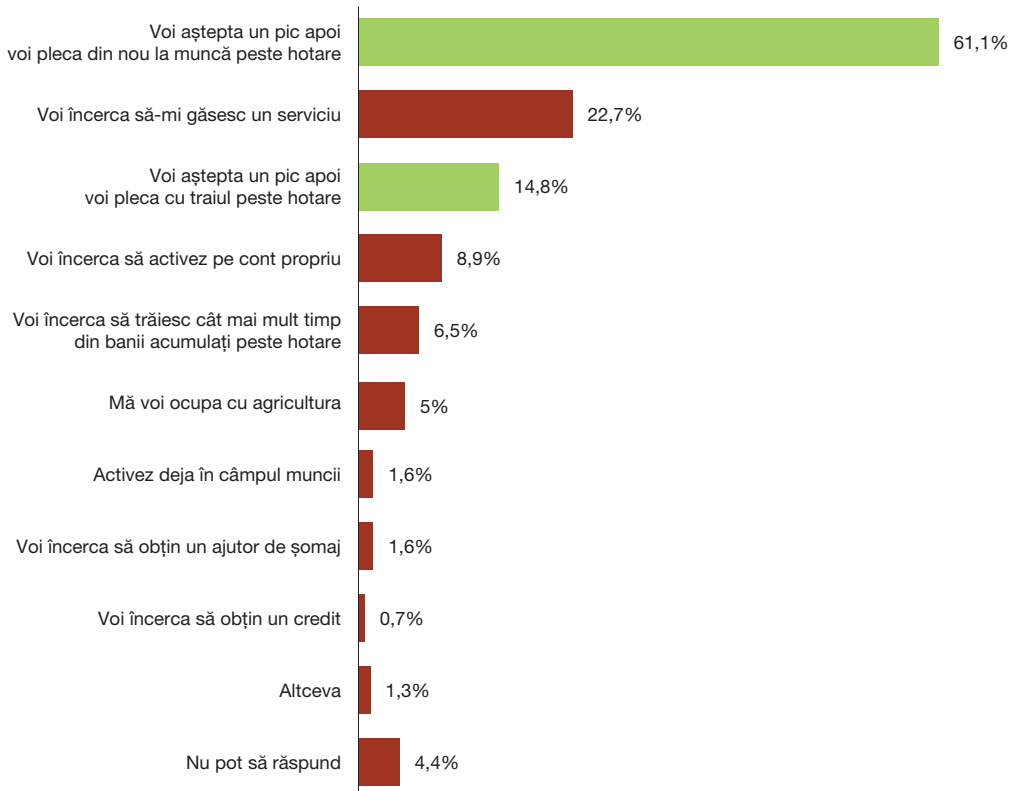
„Când un cetățean se află în dificultate statul este obligat să îi ofere suportul prin intermediul misiunilor diplomatice. Eu cred că în măsura posibilităților s-a făcut tot posibilul, reieșind din faptul că misiunile diplomatice au un personal restrâns practic în toate țările. Dacă e să vorbim de Federația Rusă la câți cetățenii ai RM sunt acolo îi deservește doar 7 persoane în cadrul Ambasadei. Este evident că ei nici fizic nu ar putea face față fluxului care era atunci și respectiv probabil că au existat și careva deficiențe.” (41A, reprezentant APC)

## 4.2 Adaptarea după revenire

Anterior am enunțat ipoteza că impactul crizei provocate de pandemia COVID-19 nu va schimba considerabil fluxurile migraționale, provocând doar o încetinire a fluxurilor pentru un timp limitat. Această prezumție este confirmată de datele colectate care indică faptul că **trei sferturi din migrații, care au revenit în Moldova în perioada pandemiei, anunță că doar și-au amânat noua plecare, din ei 61,1% intenționând la momentul oportun să plece din nou în scop de muncă, iar 14,8% intenționează să plece definitiv.** Doar unul din patru migrații reveniți anunță despre intenția de a se angaja în Moldova (22,7%) cărora trebuie adăugați 5,5% care intenționează să activeze în agricultură, iar alții 8,9% declară intenții să activeze pe cont propriu.

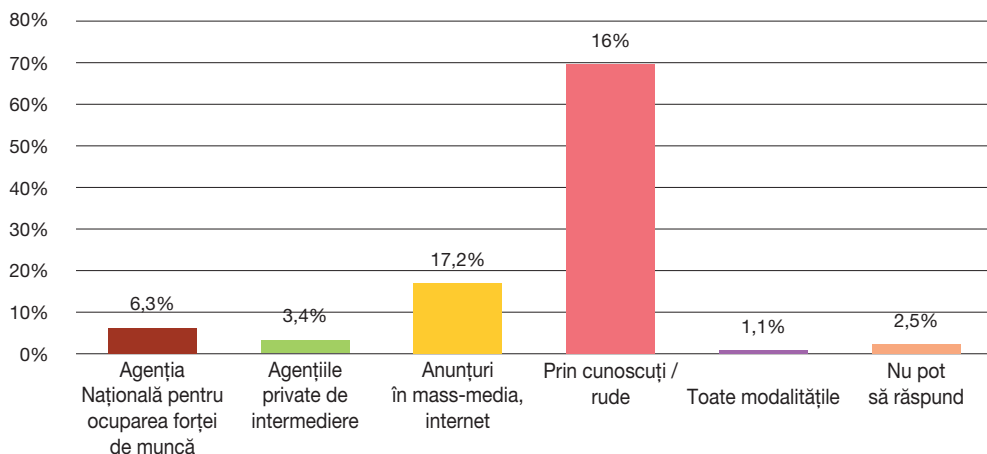
La momentul studiului doar 1,6% din migrații reveniți erau încadrați în câmpul muncii, iar 6,5% au anunțat intenția de a încerca să trăiască cât mai mult din economiile cu care au revenit.

Figura 33. Intenții ocupaționale după revenire



Așteptările că va crește cererea pentru serviciile agențiilor în domeniul ocupării forței de muncă din partea migranților reveniți sunt de asemenea nefondate. Remarcăm, pe de o parte, intenții reduse de angajare în Moldova a celor reveniți, iar pe de altă parte chiar și din cei puțini care vor căuta un loc de muncă, doar circa 10 %, au anunțat că ar apela la aceste servicii în căutarea unui loc de muncă, marea majoritate (69,5%) optând pe suportul cercului său social.

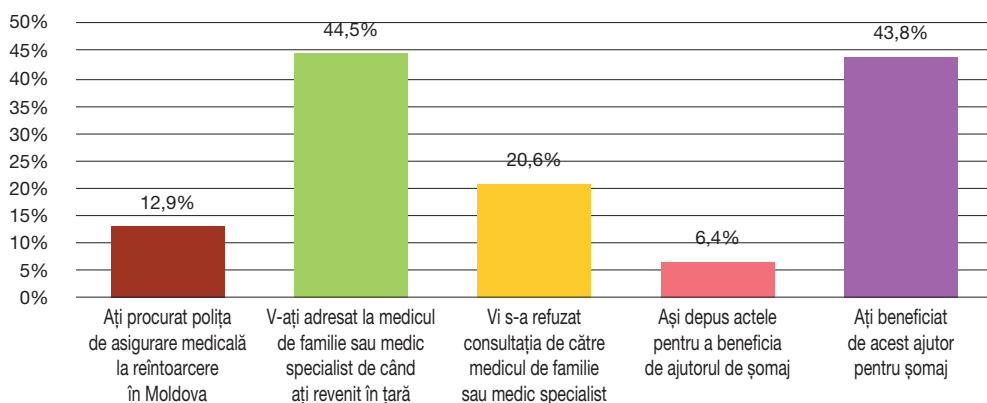
Figura 34. Intenții de adresare în scopul angajării în Moldova



Adresabilitatea migranților reveniți și pentru alte servicii la fel este una modestă. Mai puțin de jumătate din aceștia (44,5%) contactaseră cu medicul de familie după revenire, iar unui număr destul de mare (20,6%) li s-a refuzat consultația, un aspect care mai curând caracteristic pentru toată populația țării, dat fiind că sistemul medical în perioada pandemică este suprasolicitat. După revenire doar 12,9% migranți au procurat polița de asigurare medicală, chiar dacă, cel puțin pentru o perioadă, a existat o obligativitate în acest sens.

Dar cel mai important aspect de menționat la capitolul adresabilitate după suport este ponderea foarte mică a celor care au apelat pentru ajutor pentru șomaj, serviciu care în primele luni a pandemiei a fost ajustat la noile realități, inclusiv în anticiparea revenirii migranților. Doar 6,4% din migranții reveniți s-au adresat după ajutorul de șomaj, dintre care mai puțin de jumătate din respondenți (43,8%) au ajuns să beneficieze de acest serviciu<sup>19</sup>.

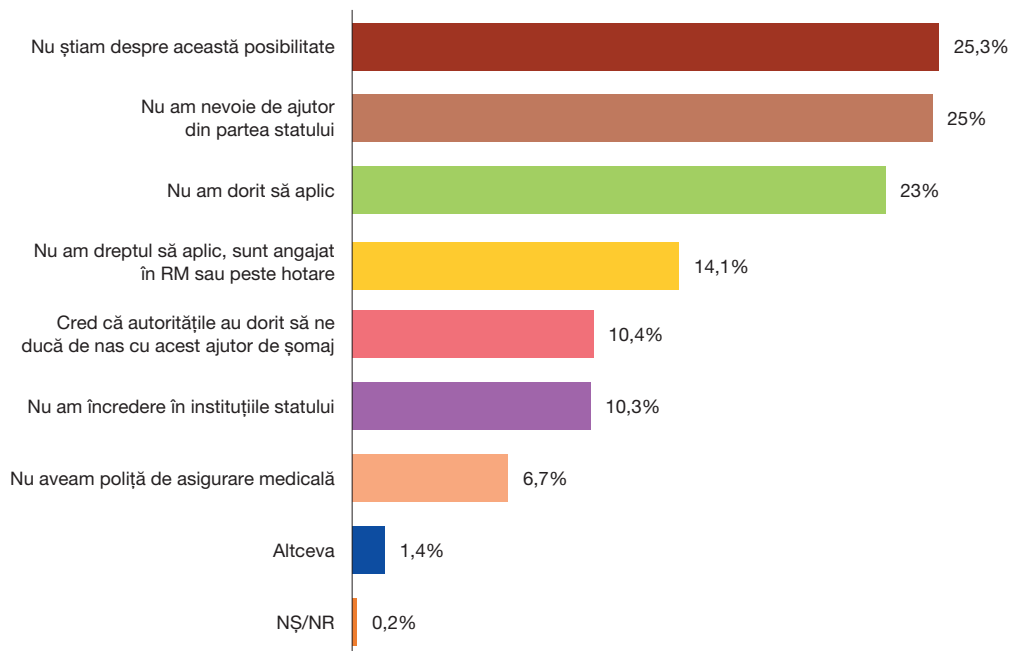
Figura 35. Adresabilitate după servicii



<sup>19</sup> Datele studiului perfect se înscriu în statistica oficială, conform datelor parvenite de la ANOFM pe parcursul perioadei 01.01.2020-15.06.2020, subdiviziunile teritoriale au înregistrat cu statut de șomer 777 persoane reîntoarse în țară.

În mare parte, migranții au considerat că nu au nevoie de acest ajutor (25,0%) sau nu au dorit să aplice pentru suport (23,0%), dar este semnificativă și ponderea celor nu au știut despre o astfel de oportunitate (25,3%).

**Figura 36.** Cauzele din care migrantul nu a pretins pentru ajutor de șomaj



Discuțiile de grup și interviurile realizate confirmă că adresarea migranților reveniți la ANOFM pentru a beneficia de ajutor de șomaj a fost redusă, în mare parte din următoarele motive: lipsa de informare – „nu am știut”; neîncredere; îngrijorarea că acest proces este birocratic – „multă umblătură pe drum, nu se merită”; lipsa intenției de a se încadra pe piața muncii din RM etc. Totuși, în cadrul studiului calitativ am identificat câteva experiențe de adresare a migranților reveniți în perioada pandemică la oficiile teritoriale ale ANOFM. Cetățenii reveniți nu au fost însă pregătiți să respecte niște condiții pentru a beneficia de șomaj, ei au perceput acesta mai mult ca o alocație oferită tuturor celor care au fost la muncă peste hotare și la moment nu au un loc de muncă. În unele situații, mesajul transmis de autorități prin intermediul mijloacelor de informare în masă nu a fost perceput corect, iar așteptările migranților reveniți se rezumau la beneficierea de o anumită sumă de bani pe perioada aflării în RM, fără a manifesta disponibilitatea de angajare pe piața muncii din RM.

*„La ANOFM m-am adresat, am fost la o discuție și chiar nu mai vreau să apelez. Vă spun și de ce, acolo se începe: „Dar unde ai fost? Ce studii ai? Noi o să îți oferim lucrul X, Y și dacă refuzi de 2 ori mai mult nu ai ce căuta la noi”. Cum poți să mă pui tu croitoreasă dacă eu habar nu am cum se ține acul în mână... Trebuie să aduci un set de documente și încep să mă foiescă pe drumuri că lehamete și bogdaproste. Este o prostie și vă spun care, eu am vrut refuzul să-l filmez și mi-au sărit în cap că nu am dreptul să filmez. Atunci cum fac public eu lucrul dat, cum o să demonstrez... Ia ei am ajuns datorită propagandei care se face la televizor, că suntem un stat care ne ajută.” (F, 43 ani, migrant revenit din Germania)*

Reprezentanții administrației publice centrale au menționat că pe perioada cât a durat starea de urgență s-a oferit temporar și ajutor de șomaj în lipsa unor criterii firești cum ar fi: cotizarea, stagiul profesional, anume pentru a include și lucrătorii migranți.

*„Am făcut abstracție absolut la toate criteriile conform legislației și li s-a acordat doar din motiv că nu au un job. Aceasta a fost o susținere de moment care în mod normal nu putea continua până la infinit. Aceasta le-a dat răgaz ca ei să își găsească un loc de muncă.” (4IA, reprezentant APC)*

Unii reprezentanți ai ANOFM au menționat că au fost și unele bariere, neclarități privind acordarea acestei indemnizații. Migranții reveniți trebuiau să procure polița de asigurare medicală – „foarte mulți au fost nemulțumiți deoarece se știe care este prețul acestei polițe, acolo sunt 4 mii și ceva lei dar indemnizația doar 2775 lei”. O altă provocare se referă la suma pe care de fapt au primit-o solicitanții, dat fiind perioada în care au aplicat și durata oferirii suportului, suma transferată lunar nu a concis cu cea promovată în mass-media de către autorități.

*„Ei nu au înțeles că de fapt în conformitate cu metodologia calculele acestei indemnizații depindea de data la care a fost pusă cererea. Pe 7 aprilie – până la 30 aprilie și suma calculată nu era 2775 dar 2220 lei și bănuți, ei această esență nu o înțelegeau. Apoi în luna a doua în mai suma era transferată de pe data de 1 mai până la 15 mai deoarece 15 mai era data limită pusă de stat, iar atunci a fost 1300 și ceva lei suma. Ei iar nu au înțeles unde e suma: „Nouă ni s-a promis 2775 lei” ei aceasta cereau de la noi.” (9IA, reprezentant ANOFM)*

Mai mult, în rândul cetățenilor RM, inclusiv a migranților, persistă ideea conform căreia locurile de muncă oferite de ANOFM sunt cele mai prost plătite – „Oficiul forței de muncă oferă așa locuri de muncă care sunt foarte prost plătite. Nu am întâlnit ca prin intermediul oficiului forței de muncă să găsești ceva bine plătit”. Pe de altă parte, reprezentanții ANOFM au vociferat că „dacă apare un loc vacant care este cât de cât atractiv, atunci nu avem persoane pregătite”, făcând referire în special la cererea forței de muncă din domeniul IT, medicină, educație, inginerie, dar și profesii ca sudor, macaragiu etc.

Și reprezentanții ANOFM, dar și alți experți intervievați recunosc că principală barieră de integrare a migranților reveniți pe piața muncii reprezintă remunerarea foarte joasă comparativ cu salariile care le-au avut aceștia în țara de destinație.

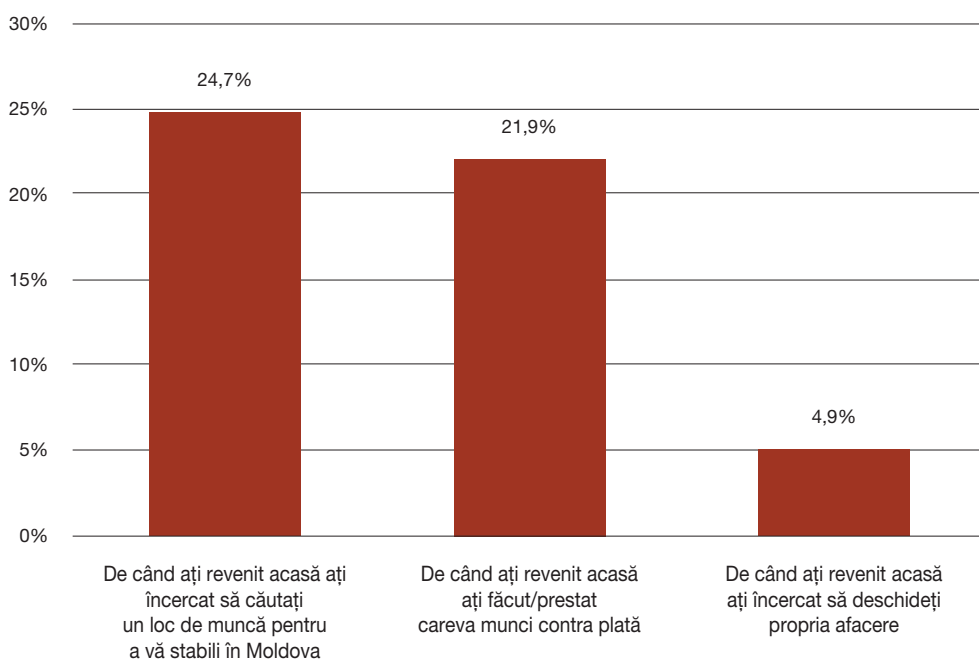
*„Acei care lucrează în Germania primesc câte 2500 de euro. Și venind în Găgăuzia, în Moldova și lucrând cu 3000-4000 lei, cum ar fi lor nu le este prea interesant deja, chiar dacă este ceva de lucru, ei totuși se gândesc cum să plece... cu așa salariu nu lucrează.” (11IA, APL, rural)*

Alte provocări în integrarea pe piața muncii din RM se referă la vârsta și starea de sănătate a respondenților. Contingentul migrant mai în vârstă, cel cu probleme de sănătate, este mai predispus să se întoarcă în RM. Unii din aceștia încearcă să-și găsească un loc de muncă în țară.

„Tăticul de mult se gândește să revină acasă. Cred că mai mult vrea de acum să stea, nu să mai plece la lucru peste hotare. Dar cum și am spus, a venit un an de zile, a încercat să se angajeze aici la lucru. Dar el are o vârstă, peste 50 de ani, deja este mult mai greu în Republica Moldova la această vârstă să te angajezi. Și cum spune și el, familia necesită cheltuieli. Și dacă acolo deja ești deprins că ai un salariul lunar și poți să mai trimiți acasă.”  
(M, 25 ani, tatăl în Federația Rusă)

Nivelul sporit al intențiilor de a se antrena din nou în procesele migraționale corelează și cu rata migranților care încearcă să se angajeze. Doar unul din cinci migranți (24,7%) reveniți a încercat să se angajeze în Moldova de când revenise, 21,9% au și activat în câmpul muncii iar 4,9% au încercat să-și deschidă afaceri. Aspect confirmat și de către reprezentanții APL și ANOFM, care au menționat că **persoanele revenite de peste hotare au apelat la ei mai mult pentru informații și sfaturi cum pot pleca peste hotare, decât pentru suport de reintegrare pe piața muncii din RM.**

Figura 37. Încercări de integrare în piața muncii locală



**Lipsa locurilor de muncă în regiuni, în special în mediul rural este un aspect care l-au vociferat atât respondenții migranți, membrii familiilor acestora, cât și reprezentanții ANOFM.** Potrivit datelor ANOFM în jur de 6 din 10 șomeri care se află la evidență în luna septembrie 2020 proveneau din mediul rural. Însă, locurile de muncă vacante sunt în mare parte în Chișinău și centrele raionale, iar acestea de obicei nu sunt atât de bine remunerate ca să acopere cheltuielile de drum și/sau cazare și să-i motiveze pe potențialii muncitori să se angajeze. Cu toate acestea, unii migranți reîntorși aleg să vină în Chișinău pentru un loc de muncă, alții încearcă să-și găsească surse alternative în mediul rural, muncind ca și zilieri.

#### Caseta 5.

#### Provocări pentru încadrarea în câmpul muncii pentru șomerii din mediul rural

„Am încercat să găesc loc de muncă. La țară liderul a zis că nu are nevoie de lucrători. Unde să mă angajez?! Ca să vin la oraș și să lucrez trebuie transport, dar transportul trebuie să îl plătesc. Dar salariul la un agent economic care dă conform contractului 3200 și se opresc impozite 24%, apoi rămân cu cât?! Mai dau pentru transport, transportul s-a scumpit.” (F, 43 ani, migrant revenit din Germania)

„De această dată chiar vă pot zice că foarte ușor mi-am găsit un loc de muncă. Fiica mea locuiește aici în Chișinău și întâmplător pe internet mi-a găsit acest post [vânzător la magazin]. Noi suntem din Edineț și am lăsat totul acolo, soțul tot lucrează aici și fiul meu la fel.” (F, 52 ani, migrant revenit din Polonia)

„El a încercat să găsească ceva de lucru în Moldova, a lucrat cu ziua. Unde era plătit acolo: la strâns cireșe astă-primăvară, unde era de lucru acolo se ducea. Dar e greu și la sat, nu prea este de lucru, la cireșe, la vișine. La ce îl chema la aceea se ducea, nu refuza nimic.” (F, 53 ani, ginerele plecat în Italia, fiica și nepoții locuiesc cu ea)

„Din spusele colegilor din teritoriu, prima barieră este salariul, e foarte greu să se adapteze la salariile care sunt aici în Republica Moldova, ei au alte necesități, au alte dorințe, așteptări. Plus la asta mulți migranți sunt din localitățile rurale, am cifrele din 2020 ei alcătuiesc 59%, sunt din localitățile rurale, pe când locurile de muncă sunt mai multe în mediul urban. Salariul este mic, în perioada asta de pandemie transportul nu funcționează în regim normal, în unele localități transportul merge numai dimineața, dar el trebuie să se întoarcă de la serviciu. Altă problemă creată de pandemie sunt copiii, gestionarea activităților casnice, pentru că copii în această perioadă nu au învățat la școală, sau dacă învață sunt anumite ore la școală sau grădinițe, unele grădinițe nici acum nu lucrează.” (71A, reprezentant ANOFM)

Unii migranți reveniți s-au angajat în RM temporar pentru a-și acoperi necesitățile zilnice. Aceștia recunosc că salariul este foarte mic, dar până au o claritate privind posibilitatea de plecare peste hotare, muncesc în RM ca să aibă o ocupație, dar, totodată, și un venit cât de mic ca să nu-și epuizeze economiile. Câțiva respondenți au reiterat că au un loc de muncă în țara gazdă, dar sunt îngrijorați de situația de tranzitare a frontierelor și de incertitudinile privind pandemia, din aceste motive aleg să-și amâne deocamdată plecare peste hotare.

#### Caseta 6.

#### Angajarea temporară în Republica Moldova

„Am încercat în iulie înapoi să mă duc și tot prin Agenția aceasta<sup>20</sup>, dar nu s-a primit. Nici mie nu mi-au acceptat contractul Agenția din Polonia, dar nu am insistat mai departe... Au crescut prețurile ca ciupercile după ploaie la transport. Dacă era înainte 50 de euro, acum trebuia să dau 150 de euro până în Varșovia, pe urmă am văzut că a scăzut până la 100, dar e dublu și nu câștigăm noi așa mult ca să cheltuim... Am venit în Chișinău și acum mi-am găsit aici un lucru așa temporar, mai stau până trece, se așază lucrurile, mai stau pe aici... M-am angajat ca să nu stau acasă.” (M, 26 ani, migrant revenit din Polonia)

<sup>20</sup> Anterior a fost de 4 ori în Polonia pentru perioade de până la 3 luni.



„Era planificată o călătorie acasă ca de obicei, dar nu am știut ce va fi și s-a primit din situația care nu e numai la noi în țară, s-a primit că am rămas aici pe mai mult timp și datorită căruia încă nu am posibilitate să revin înapoi... era deja ultimul pas să plec, dar am mai vorbit cu un prieten care a încercat mai devreme să plece și mi-a zis că nu este posibil și eu nu am mai dorit să pierd timpul și banii în zadar.” (M, 30 ani, migrant revenit din Federația Rusă)

„Am stat o lună de zile fără de lucru, apoi am început să caut de lucru prin oraș. La moment, am găsit un loc de muncă la o brutărie care este mică. Prin prieteni mi s-a propus și îmi era indiferent unde să lucrez, fiindcă ne-am mutat cu soția la chirie și era nevoie de achitat în fiecare lună. În fiecare lună trebuie să achit în jur de 100 euro plus serviciile comunale și am acceptat deja orice tip de muncă. M-am deprins, lucrez aici până se va deschide linia verde în Rusia să merg înapoi.” (M, 22 ani, migrant revenit din Federația Rusă)

„Înainte de pandemie am lucrat câte 3 luni în Italia, 3 luni acasă, suntem 2 persoane<sup>21</sup> cu care facem schimbul, 3 luni lucram, trei luni acasă, la un stăpân care are o mini-fabrică de confecționare de farfurii din ceramică și totodată îngrijeam curtea. Am plecat ultima dată în decembrie și am revenit când s-a început carantina și am reușit să vin în Moldova iar persoana a doua a reușit să ajungă în Italia. După 3 luni trebuia să mă întorc din nou, însă nu am putut, iar persoana dată a rămas și lucrează în continuare. Eu am fost nevoit să mă încadrez în câmpul muncii aici până va fi posibilitate și voi pleca.” (M, 30 ani, migrant revenit din Italia)

În opinia reprezentanților ANOFM vor să se angajeze aici în Moldova și acceptă salariile angajatorilor doar migrații reveniți care, din diferite motive, nu mai pot pleca peste hotare fie din cauza vârstei, fie din cauza unor condiții de sănătate, a lor sau a membrilor familiei, fie decid temporar să se afle în țară.

Femeile care au muncit peste hotare și sunt mame cu copii minori își doresc ca programul de muncă să le permită să petreacă cât mai mult timp cu copiii atunci când revin în RM. Dacă anterior își doreau un program care să le permită acest lucru, atunci în situația creată din cauza pandemiei privind activitatea instituțiilor de învățământ așteptările privind programul de muncă sunt incerte.

„Acum chiar nu știu ce să fac, fiindcă nu știu în ce schimb o să fie copiii. Noi mergem jumătate de clasă în schimbul întâi, jumătate în schimbul doi. Apoi trebuie să ne schimbem. Dar înainte de pandemie voiam program de la 8 până la 17, de la 9 până la 18, ca să fiu sâmbăta și duminica cu copiii, acasă. Adică, mie foarte mult îmi lipsește comunicarea. Ceea ce lucram, de exemplu, la Zorile, în centrul comercial, a fost bine, o perioadă că am lucrat toate zilele la rând, când era necesitate. Apoi 2 zile acasă, 2 zile la lucru, asta înseamnă de la 9 până la 2, că eu nu sunt acasă. Vin acasă copiii deja dorm sau deja au mâncat. Sâmbăta, duminica dacă mie îmi cade eu trebuie să lucrez și pe mine personal graficul ăsta nu mă aranjează.” (F, 46 ani, migrant revenit din Italia)

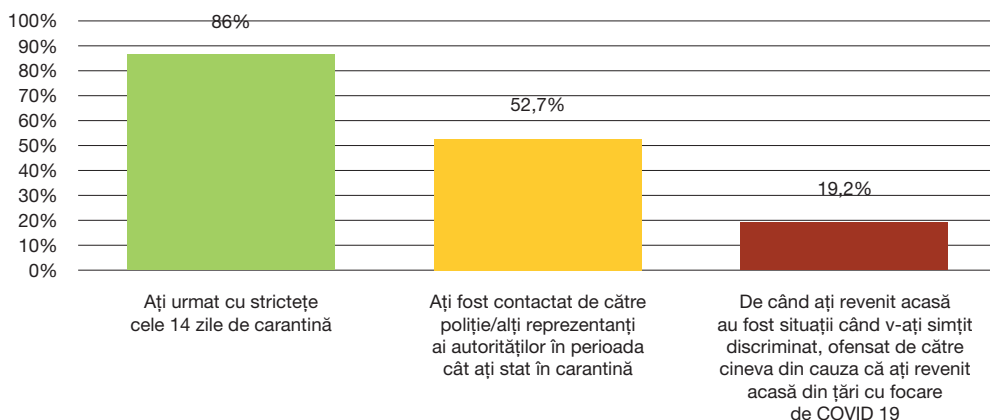
Dacă majoritatea se angajează temporar în RM, unii migrați din Federația Rusă care au rămas fără un loc de muncă în țara gazdă, revin acasă pentru ofertele de muncă din RM care le sunt oferite de prieteni, cunoscuți.

<sup>21</sup> Muncesc deja mai bine de 2 ani, fără contract de muncă, pleacă cu pașaportul RM

„Două luni în urmă [august, 2020] am venit din Piter [Sankt Petersburg] am stat acolo acasă o perioadă, aproape 3 sau 4 luni, fără lucru... Sincer să vă spun eu când eram plecat, aici [în RM] deja mă aștepta lucrul. M-au sunat și mi-au propus acest loc de muncă [șofer] și eu imediat am venit.” (M, 34 ani, migrant revenit din Federația Rusă)

De asemenea, este de remarcat că marea majoritate a celor reveniți (86,0%) au respectat cerința impusă de a se plasa în autoizolare pentru 14 zile, jumătate din ei afirmând că au fost monitorizați în acest sens. Încă un aspect important, care confirmă faptul că, din perspectiva drepturilor omului, migranții reveniți în perioada pandemiei au devenit un grup vulnerabil, sunt cei 19,2% dintre conașionalii reveniți care au afirmat că au resimțit tratamente sau atitudini discriminatorii din partea populației pe motiv că ar fi revenit din țări cu grad sporit de prevalență a infecției. În mediul rural atitudinile discriminatorii au fost mai pronunțate, atât din lipsa de informare adecvată, veridică, cât și dat fiind faptul că, de obicei, comunicarea între oameni este mai directă și aceștia își exprimă opiniile deschis. Impactul acestor comportamente în unele situații a fost mult mai accentuat și chiar tragic, înregistrându-se cazuri de suicid (anexa 4).

Figura 38. Respectarea cerințelor de autoizolare și discriminarea migranților după revenire



### 4.3 Provocări pentru membrii familiei și autoritățile publice

Pandemia a accentuat anumite frici, îngrijorări, a contribuit la schimbări de comportament privind circulația între țări, privind consumul și relațiile dintre membri, atât în rândul migranților, cât și a membrilor familiilor lor. Impactul acestor schimbări este conștientizat și vociferat de o parte din respondenți și se referă la diferite aspecte ale vieții.

#### Caseta 7.

Îngrijorări privind starea de sănătate și siguranța în țara gazdă.

*Copiii ai căror părinți muncesc peste hotare, mai ales părinții cărora au deja peste 50 de ani, îi percep ca un grup vulnerabil la infecția COVID-19, își fac griji pentru părinții lor și insistă*

ca aceștia să revină acasă pentru a fi toți împreună. Membrii familiilor ai căror părinți sunt angajați legal speră că în caz de îmbolnăvire acestora li se va acorda tratamentul și îngrijirea necesară peste hotare. Totodată, unii recunosc că în RM acestora le va fi și mai complicat din cauză lipsei de activitate, serviciilor medicale precare, nerespectarea măsurilor de siguranță etc. „Chiar și la începutul pandemiei noi ne temeam, că dacă în caz tata se îmbolnăvește, ce se întâmplă cu dânsul. Oricum acolo, din punctul nostru de vedere, că nu suntem chiar atât de informați, credeam că el se află într-un risc mult mai mare, reieșind din faptul că vârsta e peste 50 ani... el lucrează oficial și nu sperăm foarte mult pe chestia asta, dar cumva olecuțică ne face să fim mai liniștiți... Și tot timpul ne gândeam, hai poate să vină acasă. Că o să fie lângă noi, noi o să avem grijă de dânsul, o să fim împreună și o să fie mult mai ușor să trecem peste această perioadă.” (M, 25 ani, tatăl în Federația Rusă)

„Foarte mult ne facem griji, am vrea să fim toți împreună. Dar, totodată nu cred că în Moldova le va fi mai bine, fără un loc de muncă... dar și serviciile medicale, când vezi ce se întâmplă aici, te gândești că poate sunt mai în siguranță acolo.” (F, 23 ani, părinții în Portugalia)

Stare psiho-emoțională precară pentru bunicii care au în grijă nepoții ai căror părinți sunt plecați peste hotare. Bunicii sunt în mare parte cei care îngrijesc copiii ai căror părinți nu-i pot lua cu ei peste hotare. Dar ei sunt și unul din grupurile vulnerabile, de risc privind infecția cu COVID-19. Perioada de izolare și școala on-line a fost o adevărată provocare pentru aceștia. Bunicii având cunoștințe limitate în tehnologii le era dificil să-și ajute nepoții. Dar cel mai mult a predominat, în special în prima perioadă a pandemiei, frica de a nu se molipsi ei, pentru că sunt declarați în grupul de risc, dar și îngrijorările privind starea de sănătate a copiilor, nepoților le-a accentuat anxietatea. Câțiva vârstnici au menționat că în continuare simt această presiune psiho-emoțională care se răsfrânge și asupra sănătății fizice.

#### Caseta 8.

**Provocări generate de carantină în perioada pandemiei pentru persoanele care îngrijesc de copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare**

„Eu și așa nu ieșeam din ogradă, se ducea soțul, el are 66 ani, cu masca se ducea la magazin, dar fetele numai în casă. Învățau on-line, apoi doar afară până la veceu la poartă și gata, nicăieri.” (F, 63 ani, îngrijește 2 nepoate, fiicele fiicelor, una e în Federația Rusă, alta în Polonia)

„Pentru nepoți a fost foarte greu, iar pentru mine încă mai greu, am o fiică lucrează polițistă și s-a infectat de COVID-19 și a stat în spital 19 zile, și are 2 copii minori și au stat și ei la mine. Pe ei i-am ținut în alte camere, în izolare. 6 copii am avut, aproape 2 luni de zile... Una de grădiniță, restul toți de școală, 5 școlari. Nu vă pot spune ce era în mintea și capul meu, câtă frică și câtă jale că s-a îmbolnăvit fiica. Mă gândeam că e cu imunitatea mai slabă: „Doamne ferește, să se întâmple ceva, mai rămân cu doi copii”. Foarte stresant a fost.” (F, 61 ani, îngrijește 4 nepoți, copiii în Federația Rusă)

„La mine foarte rău a fost, am rămas foarte stresată de tot ce se petrece acum, mi-am dereglat sistemul nervos și nu pot să îmi revin la faza inițială. La început am crezut că e o boală care duce la deces...” (F, 65 ani, îngrijește 2 nepoți, copiii în Federația Rusă)

Plecarea la muncă peste hotare și adaptarea într-o altă țară este un proces complex, iar unii cetățeni ai RM, în special femeile nu se pot adapta în țara gazdă și revin în RM, partenerii lor continuând să muncească în țara gazdă – „avem tată de vacanță”. Și unii bărbați au menționat că migrația circulară a devenit un stil de viață pentru ei.

*„Am vrut să încerc aici, poate îmi găsesc ceva de lucru aici, totuși e patrie, dorul de casă, de părinți, de chestiile astea. Acum mă gândesc din nou să plec<sup>22</sup>... Totuși e mai bine acolo [peste hotare]. Dorul acesta de casă, am venit aici acasă, am stat vreo câteva luni, dorul acesta cam nu mai este, dar mă duc înapoi și iarăși duc dorul... Mă duc și lucrez acolo jumătate de an, vin aici și cheltui banii aceștia, sau lucrez. La mine deja în viață o să fie așa, în continuare, cu plecări și cu veniri.” (M, 34 ani, revenit din Marea Britanie)*

**Necesitatea de reunificare a familiei din cauza restricțiilor de circulație.** În cazul unor familii, unul din parteneri, de obicei soțul, era antrenat în procesul de migrație, iar soția se afla în RM cu copilul/copiii, în special dacă aceștia sunt mici. Soții reveneau ori de câte ori era necesar, iar soțiile, copiii plecau în vacanțe în țara gazdă. Acest stil de viață era mai rentabil din punct de vedere financiar. Pandemia a restricționat semnificativ circulația și în acest context mai multe familii și-au propus să se reunifice în țara gazdă din teama că ar putea fi separați pentru o perioadă mai îndelungată.

*„Soția lui voia tot pe vară să meargă la el, dar cu pandemia aceasta... El tot timpul venea de Anul Nou, Paști, vara ea pleca încolo, iar veneau în toamnă, dar cu pandemia dacă nu se pot vedea ea a hotărât să plece încolo, dar de abia a plecat în august. Dacă ea își găsește de lucru și e totul bine ea zice probabil să rămână acolo.” (F, 43 ani, fratele în Turcia)*

În unele situații pandemia COVID-19 a fost o barieră în reîntregirea familiei. Atât din cauza barierelor de circulație, necesității de respectare a carantinei în RM, dar și în țara gazdă, cât și din cauza incertitudinilor privind evoluția situației de mai departe privind locul de muncă, instituirea altor perioade de carantină etc.

*„Pe fete, una am 14 ani de când o cresc, dar pe a doua mai puțin că e clasa a 7-a. A vrut vara aceasta fiica să își ia fetele. Pe cea mică am dat-o la școala rusă numai să o ia la Rusia. A luat credit, a luat apartament cu 2 camere și zice că: „Mamă eu o să iau fetele în vara asta”. A vorbit acolo să le dea la școală, dar cu pandemia ea nu poate lăsa lucrul ca să vină în Moldova și să stea 2 săptămâni în carantină și acolo tot 2 săptămâni. Au rămas fetele în RM, merg la școală aici.” (F, 61 ani, îngrijește 4 nepoți, copiii în Federația Rusă)*

**Restricțiile de circulație și dificultăți de onorare a unor angajamente în afara țării de către cetățenii RM aflați la momentul instituirii carantinei în RM.** Nu doar persoanele aflate la muncă peste hotare au fost afectate de îngrădirea liberei circulației, dar și membrii familiilor acestora sau persoane care erau în RM la începutul pandemiei și nu au putut să plece peste hotare la interviuri, pentru onorarea unor servicii, contracte.

<sup>22</sup> După 4 ani de muncă în Marea Britanie a muncit 5 luni în RM, în perioada de pandemie a rămas șomer în RM. Oricum era nemulțumit de salariu de 6 mii lei, care nu îi ajungea pentru întreținerea familiei cu doi copii minori.

*„M-am înregistrat într-un proiect internațional, trebuia să plec în România pentru a trece interviul... În România nu mi-a permis să plec. Și faptul că aveam invitație, aveam contract, totul, am negociat eu mult la vamă, dar la vamă mi-au spus că avem noi niște puncte clare puse în acel document la vamă care prevede oamenii care pot să treacă hotarele și de la hotarul României m-am întors înapoi.” (M, 25 ani, tatăl în Federația Rusă)*

**Monitorizarea migrației persoanelor la nivel local.** Reprezentanții APL au vociferat că de-a lungul anilor persistă o problemă privind minorii lăsați fără îngrijire părintească, iar modelul prin care, pe durata pandemiei, APL-urile au fost informate privind revenirea în localitate a migranților ar putea fi preluat și pentru soluționarea acestei probleme. Conform legislației, părinții sunt obligați să instituie tutelă temporară dacă pleacă la muncă peste hotare, însă de facto acest lucru se întâmplă rar și APL-urile nu poate interveni pentru monitorizarea și prevenirea situațiilor de risc. După modelul în care APL-urile sunt informate despre persoanele care vin în țară și trebuie să se afle în carantină, ar trebui să se solicite dovadă persoanelor care pleacă din țară că copiii minori sunt lăsați în siguranță și autoritățile locale sunt informate privind acest aspect.

*„Problema e când cineva pleacă din țară, la vamă nu îi întrebă niciodată „aveți copii minori acasă sau nu”, la noi nu se înregistrează că ei pleacă. Dar ar fi bine dacă ar fi un registru la vamă, cum acum vin cei de peste hotare și îndeplinesc fișa aceea la medicul de familie că trebuie să stea în carantină 14 zile, acum noi știm cei care vin în localitate, deoarece ei trebuie să stea în carantină. Dacă ar fi permanent așa că cei care pleacă peste hotare să le ceară un certificat, o confirmare că la noi este înregistrat pe data cutare că cetățeanul X pleacă peste hotare și atunci noi vom avea un registru și vom ști unde pleacă Petrea, Ion. Această informație ne va ajuta să știm care este situația în sat, că dacă ele ies din țară noi concret am ști că a plecat pe x timp, când i s-a eliberat certificatul acesta la vamă să-l arate că iese din țară și că are spre exemplu doi copii minori și el e plecat din localitate și pe cât timp.” (12IA, APL, rural)*

Alți experți consideră că solicitarea unor asemenea acte îngreădește libera circulație a cetățenilor. Totodată, o bună parte din cetățenii RM pleacă cu actele altor țări și în acest caz nu li se poate îngreădi ieșirea din țară.

Reprezentanții administrației publice centrale și locale au vociferat că provocările cu care se confruntă în perioada pandemică în raport cu cetățenii implicați în procesul de migrație reflectă în primul rând restricțiile de deplasare. Astfel, unii cetățeni ai RM au apelat la ambasade, consulatele RM din țara gazdă pentru a le facilita reîntoarcerea în RM în perioada în care era instituită carantina și suspendate, restricționate călătoriile, iar unii transportatori nu s-au conformat avertizărilor autorităților și au rămas blocați la frontierele altor state. În schimb, la APL cetățenii s-au adresat, de cele mai multe ori, după informații privind condițiile și modalitățile prin care aceștia pot pleca la muncă peste hotare. Totodată, reprezentanții ai APL, în colaborare cu polițistul de sector și medicul de familie au monitorizat respectarea carantinei de către migranții reveniți. Uneori acest demers a fost dificil de realizat, însă el a fost facilitat de oferirea inițială a informației privind persoanele revenite în localitate și informarea migranților privind sancțiunile pe care aceștia le riscă din cauza nerespectării carantinei. Autoritățile publice consideră, de asemenea, că migrația populației continuă să semnifice pierderea capitalului uman și aceasta rămâne principala provocare, proces care nu are tangențe cu pandemia.

„De fapt migrația era și înainte, nu e ceva nou că oamenii au început a migra de când s-a început COVID-ul, procesul acesta era și înainte. Dacă e să analizăm acum cu 3-4 ani în urmă de exemplu în sat, mureau 65-68 de persoane și se nășteau peste 50-55 pe an, era un procent bunșor în comparație cu alte sate. În schimb anul acesta și anul trecut s-au născut în jur de 30-35, dintre aceștia mulți pleacă și rămâne doar o clasă în liceu față de 2 cum era 3-4 ani în urmă. Dacă în ultimii 10 ani în liceu erau peste 500 de elevi, deja sunt 400 și asta nu e din cauza COVID-lui, dar din cauză că oamenii pleacă.” (12IA, APL, rural)

Un alt aspect care preocupă autoritățile se referă la protecția socială a cetățenilor care muncesc ilegal în țara gazdă. Unii reprezentanți ai APL, inclusiv cei care au avut experiența personală de muncă peste hotare au reiterat că preocupările autorităților trebuie să fie în primul rând axate pe oferirea suportului cetățenilor RM care muncesc în altă țară – pentru a le oferi sentimentul că sunt protejați. Primarii recunosc că bugetul local auster pe care îl au îi limitează în acțiuni și, totodată, cunoscând posibilitățile țării de origine, persoanele revenite ar trebui să fie mai indulgente față de autorități,. De asemenea, reprezentanții APL au remarcat că o bună parte din migrații reveniți înțeleg că resursele sunt limitate și din acest motiv la revenirea în țară nu apelează pentru suport .

„Sincer să vă spun eu singur am lucrat 17 ani peste hotare. Și, de regulă, acei care lucrează peste hotare, noi devenim capricioși. Adică, noi lucrăm în Germania, Turcia, Rusia, noi trăim în altă lume, în alte condiții... Dar venind încoace și de regulă noi începem să facem un pic capricii și să acuzăm că țara nu face nimic pentru noi, că nu sunt posibilități. Asta nu este prea corect, de aceea să ne concentrăm atenția pe aceasta tot nu trebuie... De aceea băieți, voi ați plecat, ați avut putere, voi ați găsit resurse ca să plecați, să câștigați, dar venind de acolo, voi începeți că iată în țara asta nu este nimic, că totul e rău, toate astea sunt speculații.” (11IA, APL, rural)

Reprezentanții APL a atenționat că pandemia a afectat negativ activitatea agenților economici și respectiv s-a redus contribuția acestora în bugetul localității – „bugetul nu este realizat, bugetul este la 40 %, agenții economici nu plătesc impozitele, arenda. Este foarte greu de lucrat, nici un progres, doar regres, totul stă blocat”. **În acest context s-a menționat necesitatea suportului angajatorilor, oferirea unor facilități astfel ca aceștia să poată depăși criza și să diminueze din impactul acesteia asupra bunăstării oamenilor.**

În concluzie putem menționa că majoritatea migraților (60%) care s-au reîntors în perioada pandemiei în RM au menționat că nu s-au confruntat cu probleme în procesul de revenire. Totuși, restricțiile de circulație și opțiunile limitate de transport, în special în prima perioadă a pandemiei a făcut ca procesul de revenire să fie pentru unii migrați o experiență stresantă, mai îndelungată și mai costisitoare decât de obicei.

Studiul relevă că un număr mic de cetățeni (6,3%) au solicitat suport de la autoritățile RM pentru revenirea în țară, iar marea majoritate din cei care s-au adresat (74,4%) au beneficiat de suportul necesar. Adresabilitatea migraților reveniți și pentru alte servicii de suport în RM la fel este una modestă. Iar, reintegrarea acestora pe piața muncii din RM reprezintă o pondere redusă, în condițiile în care așteptările salariale ale migraților sunt mult mai mari raportate la remunerarea oferită. În acest context, marea majoritate a migraților reveniți și-au exprimat intenția de a re-emigra, aspect reflectat în următorul capitol.

# INTENȚII MIGRAȚIONALE ȘI INVESTIȚIONALE

În acest capitol sunt reflectate subiectele esențiale privind intențiile migraționale și investiționale ale migranților și ale familiilor acestora, analizându-se, de asemenea, modul în care pandemia ar putea schimba profilul migrațional.

## 5.1 Intenții migraționale

Studiul calitativ a constatat că marea majoritate a migranților reveniți în perioada pandemiei COVID-19 intenționează să re-emigreze în viitorul apropiat. Cele mai importante cauze ale acestor intenții de plecare din nou la muncă peste hotare se referă la situația socio-economică din RM, în mod specific:

- salariile mici – motiv vociferat practic de toți cei care intenționează să re-emigreze;
- atitudinea angajatorilor (lipsa de onestitate, aroganță);
- calitatea serviciilor publice, cu referire în special la cele educaționale și de sănătate;
- nivelul scăzut de educație și cultură al populației;
- corupția;
- siguranța alimentară (intensificarea crizei economice, seceta, gestionarea ineficientă a resurselor disponibile) – această îngrijorare reprezintă un element nou pentru cercetările privind migrația și este cel mai probabil un efect al prognozelor economice sumbre cauzate în special de pandemia COVID-19.

### Caseta 9.

#### Factori socio-economici ce determină re-emigrarea

*„Am activat 12 ani într-o singură companie și nu pe posturi slabe și nu cu cele mai mici salarii, oricum era foarte puțin pentru familie [chirie, copil mic]. Și având rude, eu anul trecut am fost 4 luni în Anglia [concediu din cont propriu] și văzând diferența, știind care e diferența în Europa și care sunt posibilitățile aici, am zis că gata, trebuie să încercăm altceva... am făcut pasul acesta numai pentru viitorul copilului.” (M, 32 ani, migrant Germania, perioada COVID-19)*

„În primul rând am plecat de acolo [RM] pentru că am lucrat ca asistentă medicală. Și am avut un salariu, care, cu doi copii... cel mare era în România, nu-l puteai întreține așa pur și simplu cu salariul de asistentă medicală.” (F, 46 ani, migrant perioada COVID-19 din Italia în Marea Britanie)

„Salariul, în primul rând, în al doilea rând atitudinea Guvernului față de proprii cetățeni, trei, sistemul medical și sistemul educațional și în general societatea care încă lasă de dorit, la ce nivel se află în comparație cu ce am văzut eu peste hotare și în al patrulea rând presupun că corupția, indiferent la ce nivel m-ar afecta...” (M, 38 ani, migrant revenit din Qatar)

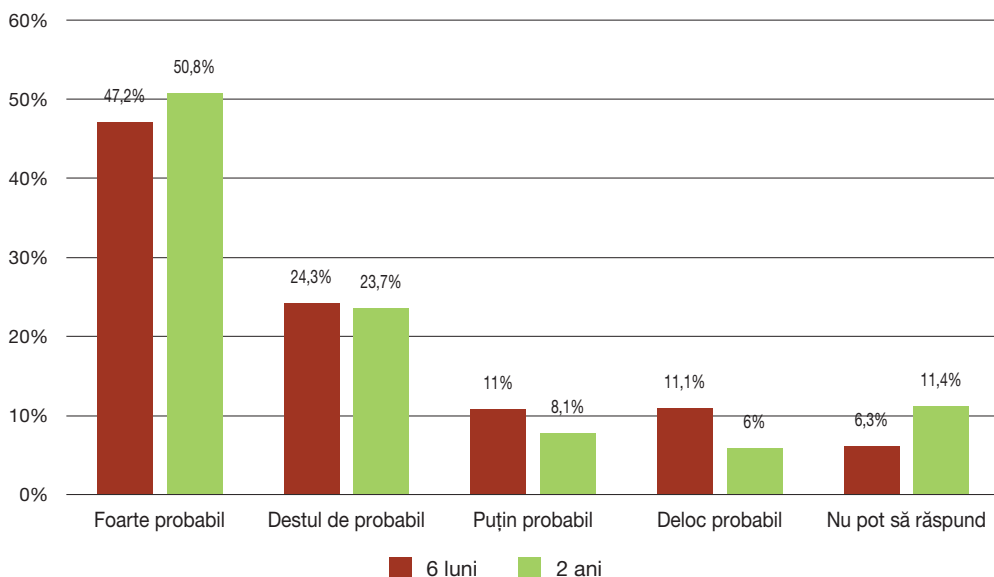
„Sunt companii din confecții care oferă salarii destul de atractive 7-8 mii lei, dar e un salariu bun pentru o persoană care locuiește în Moldova, dar dacă a plecat peste hotare cu un scop spre exemplu pentru a își procura spațiu locativ sau mă rog fiecare cu scopul lui cu care a plecat, și când vin de acolo e clar că evident nu acceptă salariul de aici.” (81A, reprezentant ANOFM)

**Un alt factor important de nemulțumire se referă la situația social-politică,** dezacordul față de modul cum este la moment guvernată RM, aspect care a fost vociferat în special de bărbați de diferite vârste. Alte aspecte care îi preocupă pe respondenți se referă la: intensificarea influenței Federației Ruse în RM, conflictul din regiunea Transnistreană.

**Lipsa de încredere în politicieni,** instituțiile statutului și atmosfera tensionată din societate caracterizată prin speranța redusă că situația se va îmbunătăți în RM, **dorința altor persoane din anturaj de a pleca din RM** îi determină pe unii din cei reîntorși să nu analizeze posibilitatea de a rămâne în RM.

**Rezultatele sondajelor anticipează reluarea plecărilor cu prima ocazie.** Și în termen mediu și în termen scurt migrații reveniți în perioada pandemiei vor relua plecările, peste 70% migrații apreciind că vor pleca din nou peste hotare la muncă în următoarele 6 luni.

Figura 39. Anticiparea probabilității de a pleca din nou peste hotare





Sunt ceva mai pronunțate intențiile de plecare în cazul migraților din UE decât a celor reveniți din CSI (74,7% față de 56,7%), a bărbaților față de femei (74,2% față de 69,7%), există și variații în funcție de vârstă, tinerii fiind mai predispuși spre a emigra din nou. Acest lucru este confirmat și de studiul calitativ, o parte din migrații reveniți căutau soluții pentru a pleca iarăși la muncă peste hotare, în multe situații opțiunea de a rămâne în țară nici nu era analizată. Chiar unii din migrații reveniți care au apelat la serviciile ANOFM imediat ce au avut oportunitatea de a pleca peste hotare au ales această cale – „dintre persoanele care au fost înregistrate la noi ca persoane revenite, avem mulți deja care s-au întors înapoi peste hotare și foarte puțini au rămas la evidență.”

Studiul calitativ a relevat că persoanele care au fost surprinse de restricțiile de circulație în RM și-au prelungit perioada de ședere, plecând ulterior în țara gazdă când au fost reluate cursele auto, zborurile. Cei care aveau acte de ședere în țara gazdă, contracte de muncă după sistarea carantenei au putut circula fără impedimente. Însă, au fost afectate de înăsprirea condițiilor de circulație persoanele ale căror contracte expirase sau care nu aveau oficializată relația de muncă în țara gazdă, și nu puteau să-și justifice plecarea peste hotare, deși aveau un loc de muncă asigurat. Mai dificil le-a fost/ le este persoanelor care pleacă peste hotare doar cu pașaportul biometric al RM. În mare parte, pentru a ajunge în UE aceștia folosesc doar rutele terestre. Inclusiv transportatorii profită de această vulnerabilitate a persoanelor care nu dispun de pașaport a unei țări UE sau permis de ședere și le solicită pasagerilor să achite suplimentar la costul standard al biletelor (cu 50-100 de euro mai mult), argumentând că sunt cheltuieli pentru facilitarea traversării frontierei – „cei cu pașaport românesc au plătit 100 euro, cei cu biometric 150 euro pentru adult, 100 pentru copil... ne-au spus că trebuie să se clarifice la vamă”.

„I-au spus [soției fratelui] când o să o sune seara ea să fie gata, că nu se știa când o să le dea voie. Iar pe drum au plătit la câteva vămi, au fost nevoiți să achite toți pasagerii autocarului. Anul trecut când ea a plecat a costat undeva 50-60 euro, anul acesta a costat-o 120 euro în afară de ce o trebuie să plătească pe la vămi. A vrut să plece la el să fie împreună și ea a achitat. Mai mulți care și-au pus scopul să ajungă încolo ei toți au achitat.” (F, 43 ani, fratele în Turcia)

„Soțul meu a venit acasă în decembrie 2019 și în martie 2020 trebuia să plece, din cauza pandemiei, a rămas acasă până în luna mai. Apoi în luna mai a primit contract de muncă și cu ajutorul contractului s-a întors la lucru și lucrează.” (F, 38 ani, soțul migrant circular în Marea Britanie)

O respondentă care a plecat în luna septembrie în Franța împreună cu soțul și copilul de aproape 1 an, toți doar cu pașapoarte ale RM, ne-a relatat că a avut o călătorie nu tocmai plăcută spre țara de destinație, prima tentativă de plecare a fost pe la vama Leușeni, dar s-au întors înapoi, iar a doua tentativă a fost prin Ucraina și după 2 zile de așteptare la vama Ungariei și după 5 zile de când s-au pornit în Franța au reușit să ajungă la destinație (anexa 4).

Reîntoarcerea în țara gazdă sau plecarea pentru prima dată în țara de destinație a fost cu emoție și pentru unii migrați care aveau actele în regulă, în opinia acestora, controlul la frontieră, inclusiv la Aeroportul Chișinău s-a înăspriț semnificativ, iar o bună parte din persoane au fost întoarse înapoi în această perioadă.

„Sincer îmi venea să plâng... de la aeroport întorceau lumea acasă... Era un moșneguț acolo, cu românesc, cu permis de ședere, cu contract de muncă, acasă l-au trimis cu tot pachetul de documente... O mamă cu 2 copii, trebuiau să plece la soț - te duci acasă, nici nu se mai discută. Au întors nu știu câți pasageri, au întors - nu le-au dat voie să treacă înregistrarea.” (M, 32 ani, migrant Germania perioada COVID-19)

Migranții care s-au confruntat personal cu probleme de traversare a frontierei sau au fost martori când persoanelor, aparent cu actele în regulă, nu li s-a permis traversarea frontierei sunt și mai reticenți să se întoarcă în RM chiar și pentru perioade scurte de timp.

„În primul rând dificultatea a fost să ies din țară, dacă vreți să mă credeți. La ieșire din țară la aeroport, când a fost înregistrarea biletelor, pasagerii erau întorși acasă... Iată prima senzație când am ajuns să ies din RM, așa a fost - **Doamne, să fug mai repede de aici.** Dar părerea cea mai mare de rău este că mi-a rămas familia în RM.” (M, 32 ani, migrant Germania perioada COVID-19)

„Fratele cu familia numai s-au întors în RM și peste câteva zile s-a înaintat starea de urgență și la noi. Pe toată perioada de carantină din Moldova, , în jur de 2 luni, a fost nevoit să stea aici. Imediat la prima ocazie cum s-au redeschis cursele au plecat cu primul avion... Cu toate că ei când au venit în Moldova aveau bilete tur-retur, dar acestea au fost anulate de câteva ori. Deja nu mai știu când se vor întoarce... câțiva ani au zis ca nu vin.” (F, 33 ani, fratele în Marea Britanie)

Reprezentanții agențiilor private de recrutare și angajare peste hotarele țării au menționat că pentru anumite țări, din cauza situației generate de COVID-19, pentru anumite perioade, plecarea la muncă peste hotare a fost practic sistată, cum ar fi în Israel (suspendare zborurilor), Marea Britanie (suspendarea serviciului de eliberare a vizelor pentru cetățenii RM, astfel muncitorii sezonieri în agricultură care în alți ani munceau în acest sector nu au putut ajunge în țara de destinație). În alte țări procesul de recrutare și angajare a continuat pentru anumite sectoare, cu precădere domeniul alimentar și a fost sistat sau s-a diminuat considerabil pentru altele cum ar fi în domeniul turismului, servicii hoteliere, industria ușoară.

„Aproape toată vara nu au plecat persoane la un depozit de haine, ce ține de sortare, de împachetare, scanare. N-au plecat, pentru că erau orele puține și ca să nu plece mai mulți angajați acolo și de la acele 8 ore să scadă la 5-6 ore, noi nu am colaborat și nu au plecat oameni la depozit, iar ce ține de produse alimentare, acolo nu sunt probleme.” (11A, agenție privată de recrutare)

„Dacă să vorbim la nivel de operațional, a scăzut cu 80 la sută [ponderea persoanelor plecate]. Am reușit totuși să avem careva persoane plasate în câmpul muncii în Statele Unite ale Americii, deoarece ei erau cu contracte de muncă în industria critică a statului american și e vorba de industria alimentară. Și acei care mergeau să lucreze în industria alimentară pentru a asigura alimentația statului american, erau pe o categorie de viză preferențială, de fapt cu titlul de excepție... Noi aveam persoane care ar fi trebuit să plece și să lucreze în industria agricolă, la cules fructe, legume. De obicei, asta se întâmplă în perioada de vară, începând din mai-septembrie. Dar motivul că cei cu procesarea vizelor de aici în Chișinău și-au suspendat activitatea, în Marea Britanie cel puțin prin intermediul companiei noastre nu au plecat nimeni.” (21A, agenție privată de recrutare)

Totodată, s-a specificat faptul că pentru pregătirea pachetului de documente pentru angajarea peste hotare se solicită mai multe acte după declanșarea pandemiei. Atât angajatorii/ agențiile de recrutare partenere, cât și autoritățile din țările gazdă sunt mai prudente în selectarea și acceptarea lucrătorilor migranți.

„Înainte de pandemie, i se permitea trecerea în baza unui pașaport biometric și o invitație la muncă. Acum e ceva mai greu se necesită cu mult mai multe documente: contractul de muncă în limba poloneză, inclusiv și garanția angajatorului precum că are de muncă pentru acea persoană, o anchetă pentru Poliția de frontieră, o altă anchetă pentru Poliția locală, o garanție unde o să stea persoanele pe perioada de carantină.” (1IA, agenție privată de recrutare)

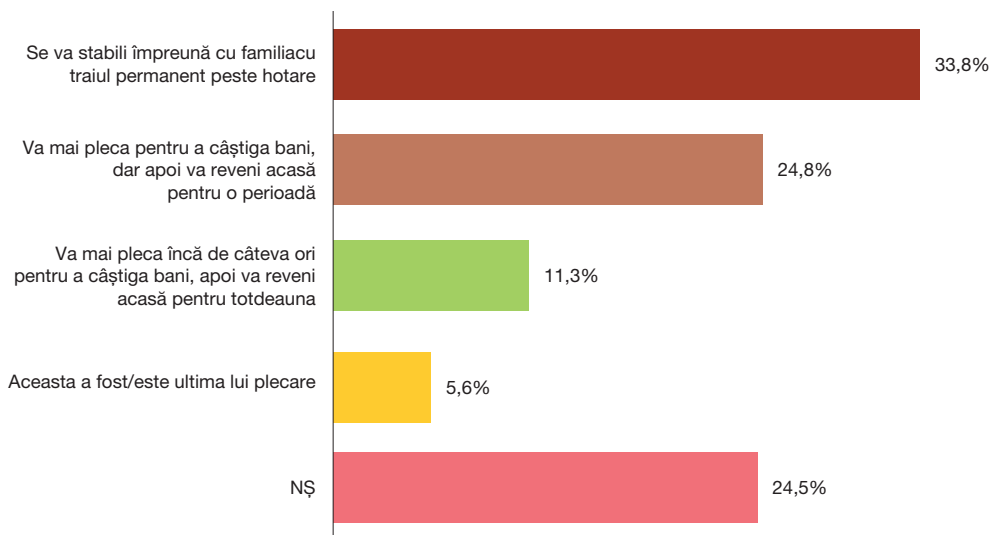
„Dacă înainte cereau doar un cazier juridic curent, că arată că nu ai careva antecedente penale, începând de acum solicită un cazier juridic detaliat. Indică și faptul dacă persoana a avut și o contravenție careva, chiar și dacă acea contravenție a fost lichidată sau în măsură a fost nu știu rezolvată, oricum este indicată. Pentru ei este important istoricul fiecărei persoane.” (2IA, agenție privată de recrutare)

Unele agenții private au menționat că apelează la serviciile de transport autorizat pentru a se asigura că persoanele pe care le recrutează ajung la destinație, iar altele au organizat chiar curse aeriene charter pentru a facilita deplasarea migranților în țara gazdă, dat fiind faptul că cursele de zbor obișnuite erau anulate în perioada dată.

„Pentru primele grupuri care au fost s-au organizat curse charter, cu zboruri directe din Chișinău prin careva orașe europene spre SUA. După care s-au relansat câte un pic zborurile și o parte din ei deja foloseau aceste zboruri obișnuite de rută care sunt.” (2IA, agenție privată de recrutare)

Și membrii familiilor migranților actuali nu anticipează tendințe spre revenire, cei mai mulți afirmând că migranții din gospodăria lor se vor stabili definitiv peste hotare (33,8%), 24,8% anticipează că aceștia vor mai sta o perioadă apoi vor reveni pentru o anumită perioadă de timp și doar 11,3% anticipează că în curând vor reveni definitiv.

**Figura 40.** Anticiparea probabilității de a reveni migranții actuali (membrii familiilor migranților)



Experții intervievați practic în unison au afirmat că în țările gazdă cetățenii RM care muncesc legal sunt mai protejați ca în RM, bazându-se în mare parte pe comunicarea cu rudele, cunoscuții care se află în străinătate. Unii respondenți au vociferat că în țările UE cetățenii noștri au beneficiat de suport financiar, de amânarea plăților pentru credite, facilități pentru anumite taxe și acest lucru le-a oferit o încredere celor aflați în aceste țări.

*„Peste hotare primeau ajutor din partea statului, erau scutiți de plățile pentru credite pe timpul de pandemie sau măcar de același procent etc. Adică, am foarte mulți cunoscuți care au beneficiat de toate aceste chestii pe timp de pandemie în alte țări. Pe când la noi ce s-a făcut, nu s-a făcut nimic... ei cumva știau că o să fie ajutați cât de cât de stat, dacă ei sunt într-adevăr plătitori de impozit cum eu sunt aici. La mine impozitele se scot sume imense de bani... în schimb eu practic nu primesc nimic.” (51A, angajator domeniul HoReCa)*

Specialiștii admit că la începutul pandemiei a fost o panică în rândul cetățenilor, fiind îngrijorați pentru sănătatea lor și a familiei lor, o bună parte din aceștia au revenit în RM. Ulterior însă comparând modul în care a fost gestionată situația în majoritatea țărilor gazdă și în RM, în mare parte aceștia s-au reîntors în țările gazdă. **Majoritatea experților intervievați consideră că COVID-19 va contribui la creșterea ponderii celor care intenționează să plece peste hotare.**

*„Pe mulți cred că primul val i-a determinat să vină acasă. Într-adevăr foarte mulți s-au întors acasă. Dar s-au întors acasă de ce?! Având frica, că acolo o să fie greu și acolo nimeni n-o să aibă susținere. Dar știi cum, când vii acasă, tu te simți acasă... La moment care au posibilități, au contracte de muncă peste hotare, își dau seama că în al 2-lea val o să fie la fel de bine cum a fost și primul că autoritățile din țările străine o să ajute oamenii. Acolo e mai bine să stai fără lucru și să primești bani decât să stai acasă, să nu primești bani.” (51A, angajator domeniul HoReCa)*

*„Oamenii în continuare vor dori să meargă să lucreze peste hotare ca să-și asigure existența. Nu cred că va fi un val de persoane care se vor întoarce, vor reveni aici, pentru că din punctul meu de vedere siguranța încadrării în câmpul muncii este mai mare acolo decât aici, chiar și în condiții de pandemie. Pentru că noi urmărim cum evoluează lucrurile pe piață. Și oamenii au revenit sau chiar și dacă nu au lucrat o perioadă, ei au avut un suport semnificativ financiar din partea statului în care ei se aflau. Asta e evident, în cazul persoanelor care aveau un angajament legal acolo.” (21A, agenție privată de recrutare)*

Chiar și unii din experții intervievați planifică plecarea peste hotare cu familia sau, după caz, copiii acestora intenționează să plece. Aceștia au vociferat că periodic cochetau cu ideea de plecare, dar pandemia i-a determinat să-și materializeze aceste gânduri.

*„În pandemie am lucrat, m-am descurcat, dar am lucrat numai eu, nu și soția. Cumva noi am supraviețuit, hai să spunem așa. Plecarea peste hotare la mine era de mult planificată [nu avea pașaport românesc]. Dar acum chiar vreau să o fac mai repede, fiindcă îmi dau seama, că starea o să se înrăutățească din cauza alegerilor care vin, iarăși din cauza posibilului al 2-lea val de Coronavirus care vine.” (51A, angajator domeniul HoReCa)*

Reprezentanții APL, dar și alți experți au vociferat că pandemia nu a reprezentat o barieră pentru plecarea persoanelor din localitate peste hotare, inclusiv pentru emigrarea împreună cu familia. Aceștia au relevat că incertitudinea din țara noastră și lipsa încrederii în perspectiva dezvoltării țării îi determină pe tot mai mulți locuitori să plece în speranța unei vieți mai bune peste hotare. În opinia unor respondenți tot mai mult se conturează intenția copiilor adulți care au plecat peste hotare să-și ia și părinții cu ei în țara gazdă.

*„Avem familii care au plecat în perioada pandemiei în Spania, Portugalia, Franța. Nu au plecat din cauza pandemiei, ci din cauza situației actuale din Republica Moldova, aveau și locuri de muncă, dar din păcate nu sunt așa bine plătite ca peste hotare, poate și condițiile de trai la noi sunt altfel, cu toate că infrastructura în sat este bine dezvoltată dacă să luăm în comparație cu alte sate, avem aproape tot ce este necesar unei familii.” (12IA, APL, rural)*

*„Au plecat cum plecau în fiecare an, poate anul acesta au plecat și mai mult. Poate au plecat mai mult și de pe an ce trece, că nu mergem spre bine sau stăm pe loc sau mergem în jos. Și pur și simplu asta e factorul politic, economic și social. Dacă mai înainte plecau părinții și-și luau copiii, acum pleacă copiii și apoi după asta vin și-și iau părinții.” (11A, agenție privată de recrutare)*

Abordând direct subiectul impactului pandemiei asupra intențiilor pe viitor a migraților, **majoritatea respondenților anticipează ca nici criza economică provocată de pandemie în țara gazdă, nici panica și frica generate de același fenomen nu vor determina migrații să revină definitiv.** În opinia unor participanți la studiul calitativ, atât migrații, membrii familiilor acestora, cât și experți, pandemia va contribui la un nou val de migrație. Unii respondenți au menționat că au fost dezamăgiți de modul în care autoritățile din RM au gestionat pandemia COVID-19 în RM, cum s-a acționat în perioada de izolare etc. Și dacă anterior erau convingși că vor rămâne în RM sau nu analizau posibilitatea plecării în viitorul apropiat peste hotare atunci această perioadă pandemică i-a determinat să analizeze serios această opțiune.

*„Dacă sincer până în ultimul timp, chiar până înainte de carantină, nu mă gândeam să plec, pentru că aveam un job aici. Și îmi făceam studiile și mă simțeam ok. În timpul carantinei, chiar mă gândeam foarte mult timp la faptul că la noi în Republica Moldova, la cum se iau deciziile, ce să fac, să rămân în Republica Moldova sau să mă duc... Îmi vine să-mi iau geanta și să mă duc în altă parte unde sistemul e mai normal și oameni care cumva iau niște decizii raționale.” (M, 25 ani, tatăl în Federația Rusă)*

Totuși, în cadrul discuțiilor de grup au fost relatate câteva cazuri de accelerare a revenirii pentru trai în RM din cauza pandemiei, această intenție exista și anterior, iar situația generată de COVID-19 i-a determinat să revină mai curând decât anticipaseră. În mare parte aceste situații se referă la persoanele care au plecat cu un scop bine definit, cum ar fi pentru procurarea locuinței, reîntoarcerea anumitor datorii etc. Aceștia și-au atins scopul la momentul instituirii carantinei și nu aveau o situație tocmai confortabilă în țara gazdă și au decis să revină în RM, cu toate că se gândeau anterior pandemiei să mai stea o perioadă în țara gazdă pentru a acumula resurse financiare suplimentare.

### Caseta 10.

#### Accelerarea revenirii în RM din cauza pandemiei COVID-19

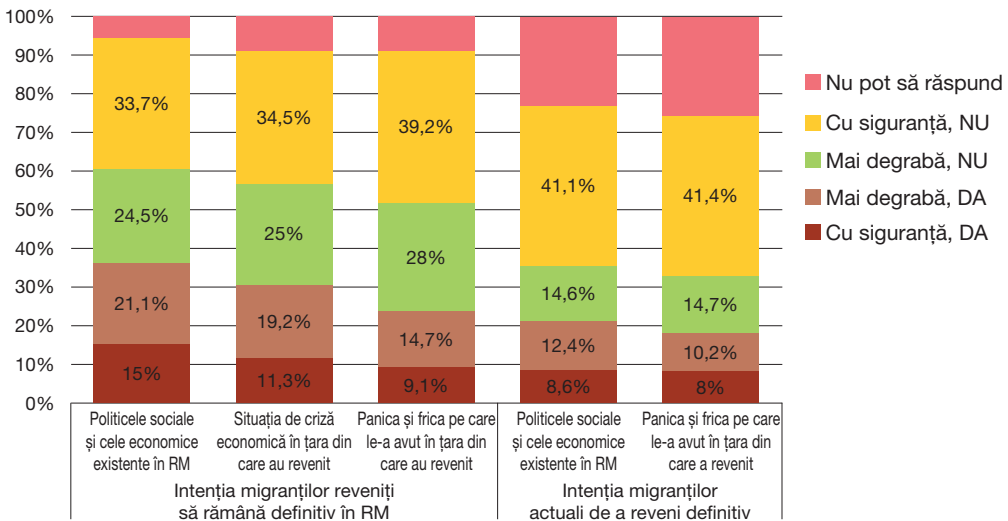
„Noi am fost în perioada pandemiei acolo, eu nu pot zice că am fost afectată, fiindcă stăteam cu fiica acasă și nu am simțit carantina. Soțul timp de o lună a fost nevoit să stea acasă, fiindcă unele șantiere erau închise... au fost de la stat remunerați cu un anumit procent, cred că din punct de vedere financiar nu s-a simțit... Deja izolarea și depărtarea în străinătate a fost grea, mai mult am fost afectați psihologic... Acesta a fost un motiv în plus ca să accelerăm mai rapid revenirea noastră acasă și să ne gândim să cumpărăm o locuință... era un scop dinainte pus, dar această situație într-un fel a făcut ca mai rapid să o procurăm. Soțul a rămas să muncească acolo.” (F, 32 ani, soțul în Marea Britanie)

„Fratele mai mic al soției mele, împreună cu soția erau în Londra și când s-a început pandemia, la dânsul s-a primit că soția a născut acolo. Eu am fost după dânsa și am adus-o acasă că ea tare se temea de avion, 2800 km m-am dus într-o direcție și 2800 km înapoi s-o aduc la Chișinău. Și au activat ei amândoi acolo cât și-au luat apartament. Soțul ei, cumnatul meu, s-a reținut încă pe o lună, că trebuia să primească un fel de indemnizație pentru copil și să se concedieze, să primească concedialele. Și el s-a întors puțin mai târziu, la începutul lunii mai s-a întors și nu s-a mai dus înapoi și n-au de gând. Ei au lucrat, și-au luat un apartament în Chișinău, și-au luat transport. Soția stă în concediu de maternitate la moment. El s-a angajat agent de vânzări. Au zis că ne-am câștigat ca să am locul meu de trai și mai mult nu vreau nimic.” (M, 47 ani, revenit din Belgia, soția în Italia)

„Am o colegă venită din Cehia, a activat acolo. A fost o problemă serioasă, tot ceea ce ține de casă, și-au procurat casă, aveau datorii. S-a întors pe perioada de pandemie... A spus că rămâne acasă. Ea a fost nevoită să se reangajeze înapoi, fiindcă să rămâi în țară fără nici un venit, nu avea rost.” (F, 38 ani, soțul în Germania)

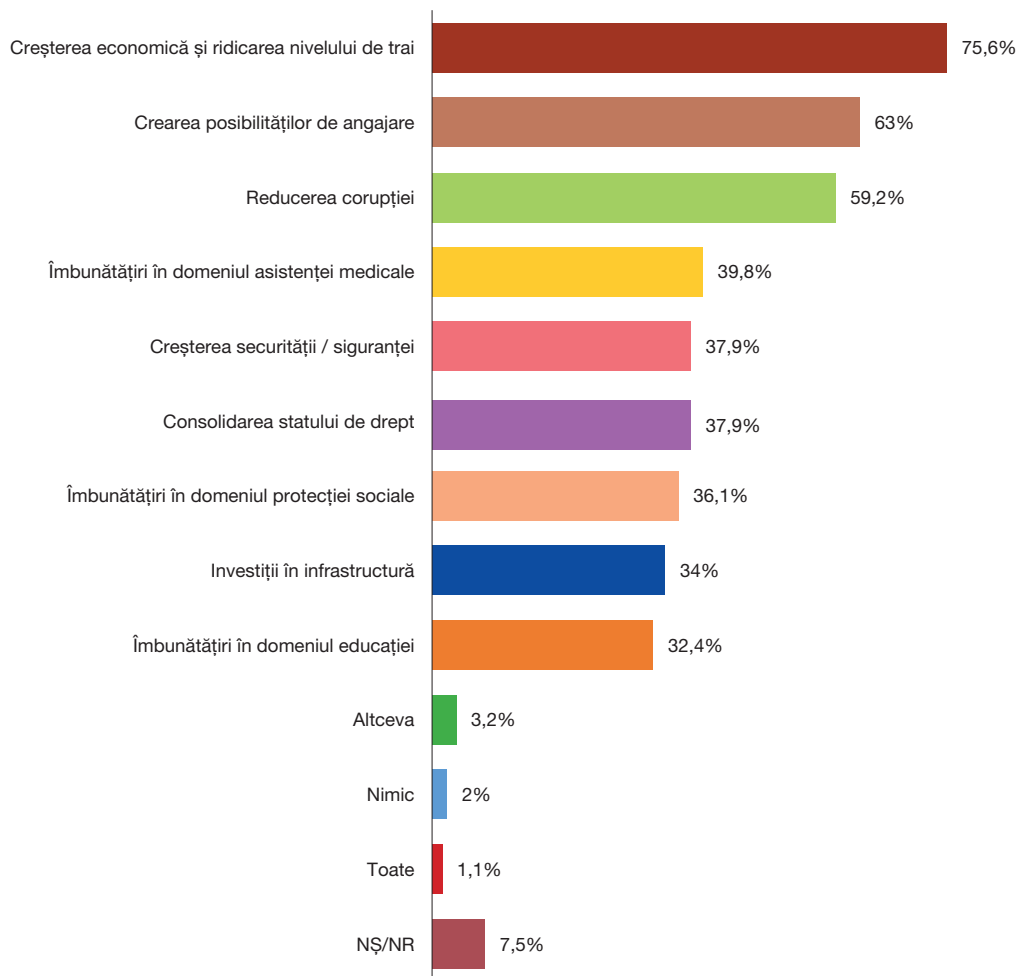
De remarcat că nici politicile actualmente aplicate din Moldova, în opinia majorității respondenților, la fel nu ar influența decizia de a rămâne în țara natală.

Figura 41. Ce ar motiva revenirile definitive



Condițiile pentru revenire sunt multiple. Top trei ar fi creșterea economică și sporirea nivelului de trai, capacitățile pieței muncii (crearea posibilităților de angajare) și combaterea corupției. Ponderi notabile de respondenți au atras atenția și spre aspecte legate de calitatea serviciilor, asigurarea drepturilor și îmbunătățirea infrastructurii.

Figura 42. Condițiile pentru revenire



Participanții la discuțiile de grup reiterează că salarii mai mari și o calitate a vieții mai bună în RM reprezintă stimulii de bază pentru reîntoarcerea migranților. Unii respondenți consideră că cei care și-au găsit un rost peste hotare și se simt confortabil acolo este mai dificil să fie convingși să se reîntoarcă în RM, mai ales că unii au plecat dezamăgiți de situația din țară. În opinia acestora, este mult mai important să se creeze condiții, astfel ca cei care sunt în RM să-și dorească să rămână în țară, să-și vadă viitorul acasă.

O bună parte din migranți, în special cei mai tineri nu au așteptări din partea instituțiilor statului privind reintegrarea lor în RM. Aceștia însă își doresc o infrastructură mai bună, instituții funcționale, egalitate în fața legii și respect reciproc între oameni indiferent de statutul acestora. Câțiva respondenți au menționat că este important ca să fie diminuată corupția și oamenii să se simtă protejați. Iar unii au evidențiat că un mediu propice pentru dezvoltarea afacerilor mici și mijlocii ar determina mai mulți tineri să se reîntoarcă în țară.

„Nu cer țării să îmi presteze anumite servicii de integrare, fiindcă eu am plecat de acasă și eu am venit tot acasă. Vreau doar aici acasă când să merg la același spital sau când mergi în aceleași instanțe, chiar în lucruri elementare să fie o atitudine omenească. Ca oamenii să te trateze normal, frumos, dar la noi achiți bani și atitudinea lasă de dorit.” (F, 32 ani, soțul în Marea Britanie)

Membrii familiei migranților consideră că persoanele plecate la muncă peste hotare vor continua să muncească acolo atât timp cât vor avea posibilitate pentru că s-au obișnuit cu acest stil de viață, iar necesități financiare apar permanent.

„Mama vrea să vină acasă, dar mereu spune: „tu trebuie să te duci la Universitate, ție îți trebuie bani. Fratele crește, și el vrea să se ducă mai departe. Trebuie să fac garajul, dar trebuie și mașină. Dar trebuie și găini, și curci și nu știu ce și trebuie pe lângă casă încă ceva...” Cred că oricum o să mai lucreze vreo 2 ani și o să vină. Pentru că eu deja plec și fratele meu nu are cu cine să rămână și gata o să fie nevoită să vină.” (F, 18 ani, mama în Israel)

Unii membrii de familie au menționat că deși s-a redus volumul de muncă pentru persoanele aflate la muncă peste hotare și, respectiv, veniturile acestora, cu toate acestea, migranții văd mai multe perspective, mai multă siguranță socio-economică aflându-se peste hotare, decât în țară.

„Ei lucrează la o companie care fac lucrări de metal. Comenzile au scăzut foarte mult, pentru că oamenii nu au bani să facă comenzi la momentul dat. Cu COVID-ul nu le arde lor cred că de garduri și de înfrumusețarea casei. Și în conformitate cu ceea ce era, este mai rău. Dar totuși nu vin acasă... Știi care e motivul, pentru că acolo, cum spune mămica: „Eu chiar dacă cheltui azi banul, mâine îl fac înapoi, fac o lucrare, fac ceva. Dar în Moldova, banul înapoi nu vine.” Din păcate... Ei o perioadă s-au stabilit acasă și pentru că era foarte greu cu lucrul, au depins foarte mult de ajutorul nostru.” (F, 33 ani, părinții în Federația Rusă)

„I-a scăzut salariul din cauza că orele de muncă sunt mai puține și mai puțin trimite acasă, fratelui, tatălui care a rămas acasă cu fratele, nouă unele ajutoare. Dacă ne ajută mai mult, acum mai puțin, a scăzut din suma pe care ne trimitea nouă, în jur de 30% a scăzut, dacă ne trimitea 100 de euro, la moment 70 de euro.” (F, 28 ani, mama în Polonia)

Un indicator foarte interesant ar fi condiționalitățile legate de remunerarea muncii migranților la revenire. Membrii familiilor au fost întrebați care ar fi dimensiunile salariilor care ar determina migrantul să se întoarcă pentru a se angaja în RM (anexa 2, tabelul 48). Valoarea medie enunțată constituie circa 15000 lei, variind nu foarte puternic și doar în funcție de nivelul de studii, regiune (cel mai mare nivel fiind înregistrat în Chișinău – 20 mii lei) și ușor în funcție de direcția de emigrare, membrii celor plecați în CSI optând pentru un salariu ceva mai mic (valoarea mediană de 10 mii).



## 5.2 Impactul pandemiei asupra profilului migrațional

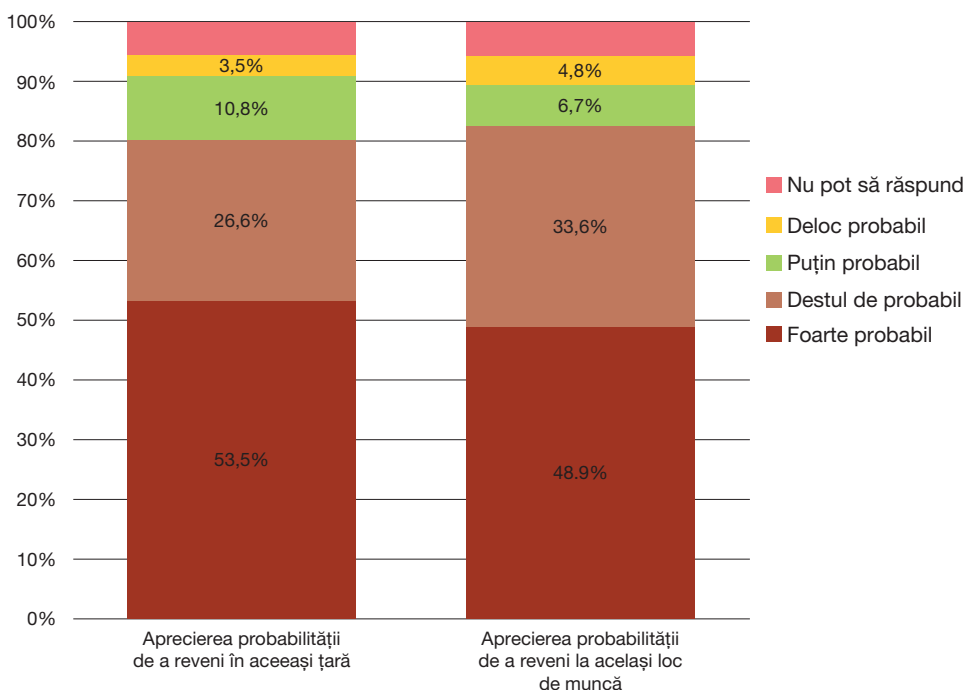
Profilul migrației din Republica Moldova în cele trei decenii de flux pronunțat a suferit mai multe schimbări în timp, parvenind schimbări privind cauzele și motivația migrației, schimbări a structurii demografice a migranților, precum și direcțiile de emigrare. În acest context, au fost anticipate unele schimbări și urmare a pandemiei. Presupunerile însă nu par a corespunde întrutotul realității. În proporții de peste 80% la noua sa plecare migranții reveniți nu intenționează să opteze pentru o altă țară și/sau alt loc de muncă decât cele din ultima deplasare.

Mai mult ca atât, o bună parte din migranții moldoveni circulari/ sezonieri care au mers la muncă în perioada COVID-19 au menționat că, exceptând unele măsuri de prevenire a transmiterii infecției COVID-19, lucrurile au rămas practic neschimbate cu referire la munca realizată și remunerarea acesteia. Dat fiind faptul că o parte din migranții circulari au ales să nu vină sau nu au putut reveni în această perioadă, se atestă o creștere a ofertelor de muncă pentru lucrătorii migranți care sunt deja în țara gazdă.

*„Anul acesta, eu am avut cu mult mai multe oferte de lucru decât în alți ani... Dacă era să vreau să rămân să lucrez, eu de lucru aveam. Eu nu am vrut să mai rămân, pur și simplu, dar anume, la schimb, cum eu merg, anul acesta a fost, puteam să stau anul împrejur acolo.” (F, 46 ani, migrant reîntors din Italia)*

*„Multă lume e venită cu biometricul acasă și acum de lucru este. Când s-au deschis granițele multă lume a lăsat și a venit acasă ca să nu se blocheze [în Italia]. Cum spuneau că se închid toate vămile și să nu mai dea voie și să circule... Italienii caută moldovencele, perioada aceasta chiar e mai mult de lucru” (F, 50 ani, migrant reîntors din Italia)*

Figura 43. Aprecierea probabilității că vor reveni în aceeași țară și în același loc de muncă



În acest sens, datele ne arată că nu ne putem aștepta la schimbări majore sau fluctuații rapide și, cel mai probabil, schimbările parvenite în rezultatul crizei pandemice se vor înscrie în tendința generală atestată în ultima perioadă de concentrare a migrației spre țările UE, în condițiile în care în rândul celor care vor să-și schimbe destinația această direcție cumulează 90%, față de 77% cât a constituit această direcția la ultima deplasare a celor reveniți. Va spori în continuare și ponderea țărilor precum Germania, Franța și Marea Britanie ca și direcții de emigrare a migranților din Moldova, iar ponderea celor care aleg să plece în Federația Rusă se va diminua.

Experții intervievați au reiterat că cetățenii RM care muncesc peste hotare fără un statut legal, indiferent de țara unde se află, sunt cei mai vulnerabili, iar situația cauzată de pandemia COVID-19 a accentuat acest lucru. Chiar și în Federația Rusă cei care au un statut legal sunt mai în siguranță și aleg să rămână în țara gazdă, iar în opinia experților, pentru cei care muncesc ilegal, reîntorcerea în RM și/sau reorientarea spre o altă țară de destinație este un proces care a marcat ultimii ani, iar criza COVID-19 va amplifica acest fenomen.

*„Cel mai mult au avut de suferit acei care au plecat pe bază de biometric și probabil ei au fost și grupul țintă care și s-au reîntors în țară. Fiindcă, atunci când nu ai un contract de muncă, respectiv nu beneficiezi de anumite facilități care ți le acordă statul și ei pur și simplu nu au avut acces și în lipsa unui salariu, respectiv ei s-au întors.” (41A, reprezentant APC)*

*„În Rusia e mai dificil cu ajutorul, dar în Rusia ca regulă, ai noștri care lucrează, activează ilegal. Dar acei care lucrează legal nu se gândesc să se întorcă înapoi, nici din Rusia, dar s-a micșorat numărul persoanelor care pleacă acolo... dar aceasta e legat cu devalorizarea rublei.” (111A, APL, rural)*

Și membrii familiilor care au pe cineva plecat în Federația Rusă au precizat că această țară nu mai este atractivă pentru cetățenii RM. Continuă să muncească acolo persoane care s-au obișnuit deja în această țară și întrunesc una sau mai multe condiții din acestea: se află/ circulă de mai mulți ani în Rusia, au o vârstă mai înaintată și nu cred că se vor putea încadra pe piața muncii din altă țară, au cetățenia Federației Ruse, au copiii încadrați în instituțiile de învățământ din Rusia, au procurate locuințe în țara gazdă, au un loc de muncă stabil etc. Pentru cei nou veniți este complicat să se integreze dat fiind faptul că remunerarea muncii este mică raportată la cheltuielile pentru trai.

*„Au rămas în Rusia acei care au dat copii la școală. Care de acum s-au angajat, cu traiul, au apartamente, au unde trage. Dar care așa numai pe sezon, toți au fugit de acolo din Rusia, în Europa. Dar care au rămas, acei care s-au dus de mult, de prin 2000 s-au dus, care au unde trage, au locuința lor, cetățenie, au tot a lor.” (M, 55 ani, copiii în Federația Rusă)*

Studiul calitativ a constatat că, în mare parte, cei care au revenit la începutul pandemiei COVID-19 și-au dorit după o perioadă revenirea în țara gazdă, iar majoritatea au reușit acest lucru. Mai dificil le-a fost/ le este unor cetățeni care munceau în Federația Rusă fără a avea contract de muncă, celor care vor să se reîntorcă în țările UE, dar nu au permis de ședere în țara gazdă sau acte ale unei țări UE, persoane care vor să plece în anumite țări (Israel, Canada), deși au contract de muncă nu pot fizic ajunge în aceste țări dat fiind faptul că sunt suspendate zborurile și/ sau este interzisă intrarea cetățenilor străini pe teritoriul acestor țări. Un alt factor determinant în alegerea unei noi țări de destinație este prezența unor persoane de suport (membri ai familiei, rude, prieteni) în țara dată.

„Marea Britanie a apărut pe fundal că am prieteni și fratele lucrează în Marea Britanie și au spus că față de alte locuri sunt șanse mai mari de a te angaja, cel puțin temporar cât se fac documentele pentru Canada. Documentele pentru Canada poate să ia jumătate de an, ori mai mult și să nu mai stau încă jumătate de an acasă, plec în Marea Britanie... cât fac documentele, mai fac și un ban și merge experiența înainte... În maxim două săptămâni plec.” (M, 38 ani, migrant revenit din Qatar)

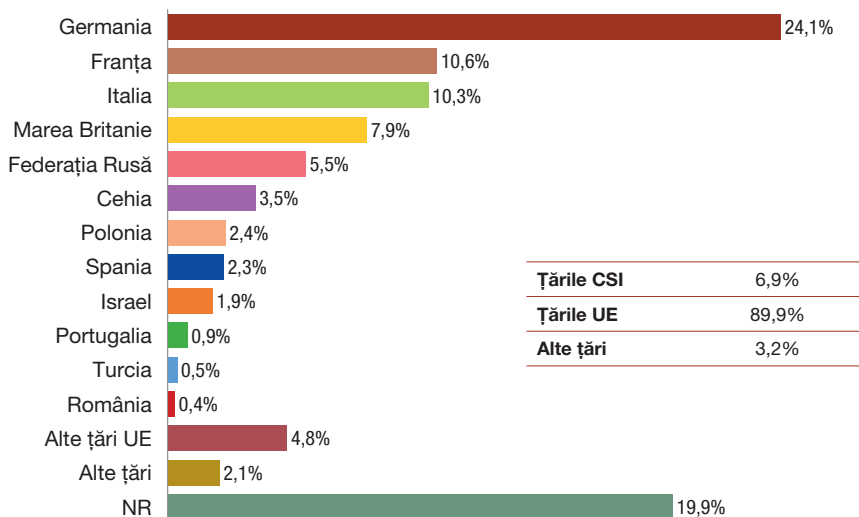
„A mai fost doi ani în Danemarca și în decembrie a venit că i s-a terminat contractul de muncă, pe timpul pandemiei nu au putut nicăieri să se ducă. Ei în timpul acesta 2 ani cât au fost în Danemarca și-au cumpărat o casuță, dar au nevoie de reparație mare. A stat jumătate de an în RM, a fost nevoit, până a găsit în Italia tot prin cunoscuți... A vrut să meargă și în alte țări dar toți spuneau că cu pandemia aceasta sunt probleme și era scăzută leafa, era puțin plătit și nu îi convenea.” (F, 53 ani, ginerele plecat în Italia, fiica și nepoții locuiesc cu ea)

Înăsprirea regulilor de traversare a frontierelor după declanșarea pandemiei a determinat unele persoane care anterior plecau în țări UE cu pașaportul biometric al RM să se orienteze temporar către alte țări de destinație până la clarificarea situației sau perfectarea actelor românești.

„Vreau să mă eliberez<sup>23</sup>, că sora a plecat nu demult în Belgia, că a stat pe vară acasă și vreau să plec și eu în Belgia. Aștept să dau jurământul [pentru cetățenia română] și apoi plec, dacă primesc românescul, o să stau mai mult, o să stau un an de zile. Nu o să stau să mă gândesc că fuga să ies din țară, că iată-le 3 luni și trebuie să ies.” (F, 56 ani, migrant revenit din Turcia)

Pandemia COVID-19 a determinat unele persoane, membri ai familiei care munceau în diferite țări ale UE, dat fiind faptul că aveau un loc de muncă în țara dată, să se reorienteze astfel ca să fie împreună – soții, după caz părinții, copiii.

**Figura 44.** Țările pentru noua destinație (migranții care intenționează să schimbe destinația)



<sup>23</sup> Muncește neoficial în RM la un magazin cu un salariu săptămânal de 800 de lei. Vara a fost în Turcia unde a muncit 2 luni la spălat vase pentru un salariu de 400 dolari. Anterior a fost 3 ani migrant circular (3 luni acasă, 3 luni peste hotare) în Belgia, pleca cu pașaportul RM.

Serviciile instituționalizate, care ar putea ajuta migranții, rămân în continuare puțin accesate, majoritatea migranților în noua lor plecare se vor baza pe cunoștințele vechi, vor apela la cunoscuți sau rude, fiind infim procentul celor care ar apela la ANOFM sau servicii private de intermediere (anexa 1, tabelul 51).

În diferite contexte ale studiului calitativ, migranții și experții intervievați au vociferat următoarele recomandări pentru cei care intenționează să plece la muncă peste hotare:

- învățarea limbii țării gazdă, cel puțin la nivel elementar, cunoașterea unei limbi de circulație internațională (engleză, franceză) poate constitui un avantaj;
- să aibă un comportament decent (să nu facă abuz de alcool), să respecte normele și tradițiile din țara gazdă;
- să fie onești, corecți în tot ce fac, atât în raport cu băștinașii din țara gazdă, cât și față de alți conaționali;
- să plece și să se angajeze legal, iar cetățenia română îți facilitează acest lucru în țările UE – „fără pașaport român nu ai ce te porni în Europa, e grea viața acolo, pașaportul e avantaj mare”;
- să se mândrească cu originile sale sau cel puțin să nu denigreze țara din care provine – „să-ți păstrezi demnitatea, numele tău și locurile de unde vii”;
- să aibă încredere în forțele proprii, să conștientizeze că prima perioadă de adaptare într-o nouă societate este mai dificilă și să se axeze pe aspectele pozitive, beneficiile pe care le oferă țara gazdă.

Unii respondenți au vociferat că este foarte important ca familia să fie împreună și marea majoritate au menționat că cel mai bine reunificarea familiei să se facă peste hotare pentru că din perspectiva acestora „în Moldova nu există viitor”. Acest lucru însă nu este întotdeauna ușor de realizat, în unele țări persistă problema închirierii locuinței și a costurilor ridicate a acestora raportate la venituri. Astfel, mai mulți cetățeni ai RM aleg să stea într-o casă cu mai multe persoane, dar pentru copii își doresc alte condiții de trai.

*„Ei s-au angajat legal acolo dar copiii nu pot să îi ia, nu au locuință pentru familie, au doar ei doi o cameră. Ei pe parcurs o să hotărască, deoarece să se întoarcă nu au la ce. Aici nu văd viitorul nici a lor nici a copiilor lor fiindcă sunt tineri încă. Fata are 43 ginerele 45. Fiica a lucrat la Institutul de Medicină laborant superior cu un profesor în cabinet, avea 3 mii de lei leaşa. Soțul a lucrat la un schimb valutar. Nu le ajungeau bani fiindcă familia e mare, 4 persoane și nu le ajungea de cheltuielă. Ei nici locuință nu au la Chișinău, închiriază.” (F, 65 ani, îngrijește 2 nepoți, copiii în Maria Britanie)*

O altă recomandare a persoanelor interviuate este ca cetățenii noștri care pleacă peste hotare la muncă să aibă o sumă de bani care le-ar permite supraviețuirea pentru cel puțin o lună în țara gazdă și să cunoască datele de contact a unor persoane la care ar putea să apeleze în cazul în care ceva nu le iese așa cum și-au planificat.

*„Acolo mulți veneau cu 100 de euro și rămâneau fără bani în 2 săptămâni. Nici în Moldova eu nu trăiesc din 2000 lei o lună întreagă, dar ei acolo se gândeau că o să le ajungă și pentru mâncare și pentru cheltuieli care le mai fac și rămâneau fără bani și iarăși într-o situație disperată.” (M, 26 ani, migrant revenit din Polonia)*

Reprezentanții agențiilor private de recrutare, dar și cei ale autorităților publice centrale și locale au evidențiat că în această perioadă este extrem de important ca cei care pleacă peste hotare să analizeze condițiile contractuale și garanțiile medicale și sociale oferite de angajator.

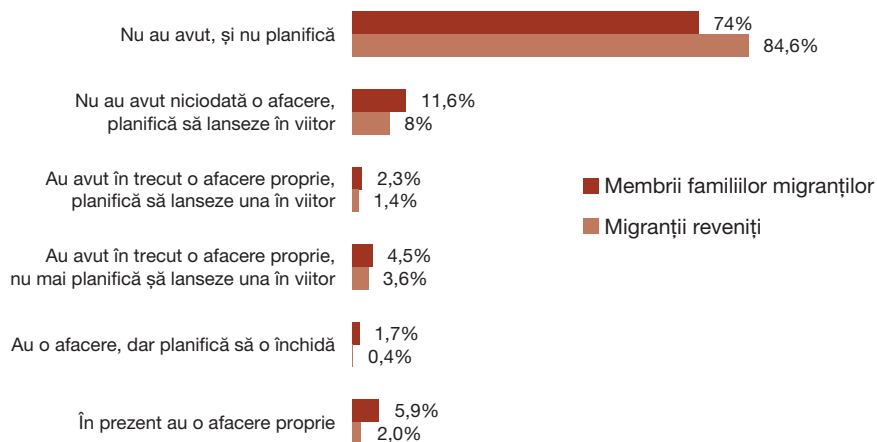
*„Foarte important în perioada asta, tipul de asigurare medicală pe care o vor avea pe perioada de ședere acolo și ce include aceasta. Pentru că în mare parte, lor li se oferă asigurări medicale cu un plan de acoperire minim. Și atunci când se ajung la diferite situații mai dificile, costurile nu sunt acoperite.” (21A, agenție privată de recrutare)*

### 5.3 Intenții investiționale

O altă dimensiune esențială acoperită de studiul dat, care se referă, inclusiv la valorificarea experienței migraționale pentru dezvoltare, vizează istoricul și intențiile de investiții a remitențelor în afaceri. La momentul studiului 2,4% migranți și 7,6% membrii familiilor au raportat o afacere realizată prin investirea remitențelor, inclusiv 0,4% și 1,7% anunțând intenția de a închide afacerea.

Intenții de a deschide o afacere nouă valorificând remitențele au fost indicate de către 9,4% dintre migranții reveniți și de 13,9% dintre membrii familiilor.

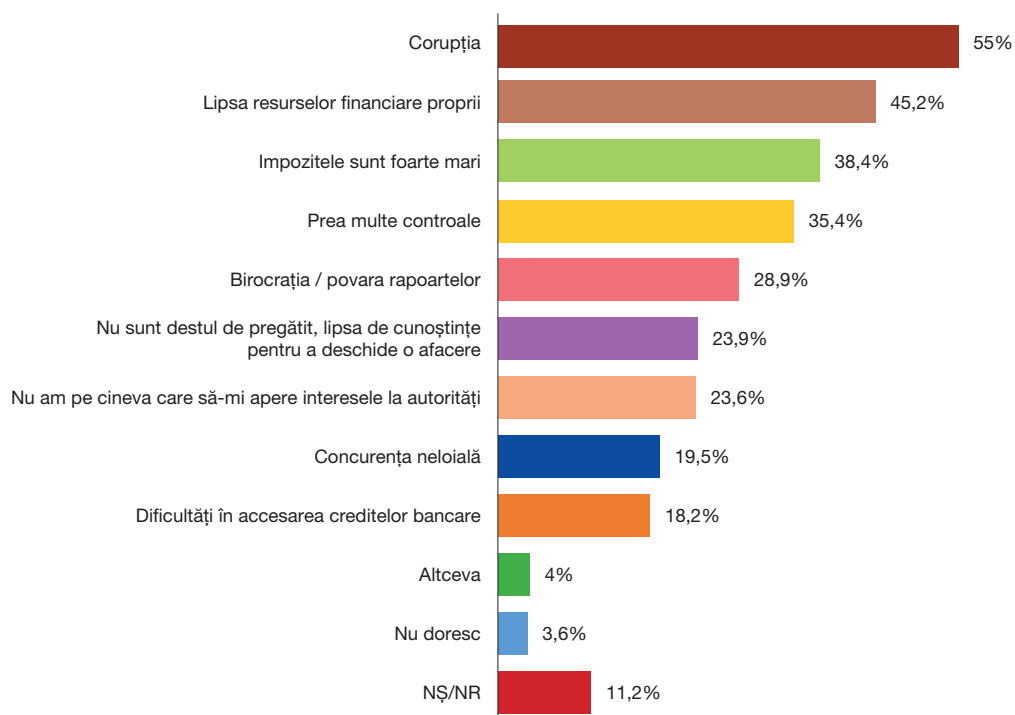
**Figura 45.** Țările pentru noua destinație (migranții care intenționează să schimbe destinația)



Doar 3,7% dintre migranți și 11,7% dintre membrii familiilor acestora au afirmat că s-ar fi gândit cel puțin o dată să apeleze la programe de stimulare a antreprenorialului cum ar fi PARE 1+1 și DAR 1+3. Însă se pare că aceste programe ar trebui să-și lărgescă nivelul de notorietate, deoarece în mare parte cei mai mulți dintre respondenți au afirmat că nu cunosc despre aceste oportunități de susținere a antreprenorialului prin valorificarea remitențelor și economiilor migranților (anexa 1, tabelul 55, anexa 2, tabelul 52).

**Corupția este percepută drept principalul obstacol în calea unei afaceri**, peste jumate din migranții reveniți (55,0%) care nu intenționează o afacere pe viitor au indicat-o drept una din cauze. Cumulativ pe locul de frunte s-ar plasa și mediul investițional precar – controale prea frecvente (35,4%) și birocrația (28,9%).

Figura 46. De ce nu-și doresc migranții inițieri de afaceri



Marea majoritate a respondenților studiului calitativ consideră că perspectivele dezvoltării unei afaceri în RM sunt limitate (birocrăție, corupție, credite scumpe etc.). De asemenea, o parte din respondenți au menționat că știu cazuri când persoanele au investit în RM banii munciți peste hotare și afacerile lor au eșuat, aceștia fiind nevoiți să plece iarăși la muncă peste hotare.

*„Au lucrat 1-2 ani acolo și au deschis firmă aici, cu reparația mașinilor. Dar piedică, una-alta trebuie să plătești, trebuie asta și asta și când s-a uitat, nici nu îi ajungea. A lăsat firma și au plecat iar în Rusia, de atunci ei sunt în Rusia. Ei văd că sursa de existență e acolo.” (F, 65 ani, îngrijește 2 nepoți, copii în Federația Rusă)*

O altă barieră în dezvoltare afacerilor în RM se referă la politicile statului în situațiile de criză, cum este cea cauzată de pandemie, dar și seceta de anul acesta sau alte forțe majore în care antreprenorii sunt lăsați pe cont propriu. În opinia celor intervievați nu există mecanisme de suport pentru antreprenori, astfel ca oamenii de afaceri să fie protejați, să le fie oferit suport pentru menținerea și dezvoltarea afacerii.

*„Aici la noi era crescătorie de păsări, zeci de mii de păsări erau gata să le omoare. N-a fost anul acesta grâu, n-a fost orz, porumbul la fel a ars și nu mai aveau cu ce le hrăni... Au venit și le dădeau la oameni pe degeaba, luați păsările ca să nu le omorâm noi... Dar dacă ar fi o irigație, că la noi în părțile acestea Nistru e aproape, se poate de udat, se poate de crescut roadă, de avut păsări, animale. La noi de asta nu-și bate capul statul.” (M, 65 ani, copiii în Federația Rusă)*

Totuși, în opinia unor respondenți, inclusiv tineri, există oportunități de dezvoltare a antreprenorialului în RM, dar acestea costă, făcând referire la actele de corupere și/sau necesitatea de apartenență la cercurile politicianilor aflați la guvernare, ceea ce contrazicere principiilor unui stat de drept.

*„Am participat la proiecte de start-up în Moldova cu bani din America, Suedia, am dezvoltat două mici afaceri, a treia nu am dezvoltat-o până la urmă, m-am dus în Italia... În Moldova e posibil, dar trebuie să ai tare mare perseverență, să ai legătură cu partidele politice din Republica Moldova – este foarte importantă chestia dată.” (M, 18 ani, migrant revenit din Italia)*

*„În Republica Moldova este periculos și riscant să investești, trebuie să te ocupi cu ceva murdar, să fii legat politic, și dacă este partidul acela la putere, îți merge, dar pe urmă ai de pierdut foarte multe.” (M, 30 ani, migrant revenit din Italia)*

Unii respondenți au vociferat că există și cazuri pozitive, iar acestea ar trebui promovate pentru a face pe larg cunoscută informația privind oportunitățile pentru realizare a investițiilor. O altă sugestie a fost dezvoltarea serviciilor de consultanță în afaceri, privind evaluarea riscurilor, estimarea corectă a unor investiții, dat fiind faptul că în opinia unor respondenți o parte din cei care investesc nu au pregătirea necesară în acest sens.

*„La noi în sat a luat un băiat și-a făcut seră. Și cât a plătit el, i-a dat și statul, a pus el 50% și statul 50%<sup>24</sup>, un leu pune el, un leu pune statul. Și pe teritoriul mare a făcut seră, iată el se folosește, câștigă și oamenii sunt mulțumiți că au de unde cumpăra produse.” (M, 65 ani, copiii în Federația Rusă)*

Neîncrederea în instituțiile statului a fost reiterată și în raport cu programele guvernamentale de suport în deschiderea și dezvoltarea afacerilor. Unii respondenți au vociferat că nu au încredere în corectitudinea acordării granturilor de către instituțiile de stat, menționând că dacă acestea ar fi oferite de instituțiile internaționale credibilitatea acestui suport ar crește.

*„Eu nu știu, nu m-am interesat dacă sunt proiecte organizate de careva subdiviziuni internaționale poate m-aș gândi să aplic la ceva. Ceea ce e legat, proiectele ce sunt acordate din partea statului nu, nicidecum. Nu, fiindcă eu știu, îmi dau seama cum aceasta lucrează, îmi dau seama că asta totuși, iarăși nu este făcut pentru binele oamenilor.” (51A, angajator domeniul HoReCa)*

Autoritățile publice sunt conștiente și cunosc reticența, lipsa de încredere a cetățenilor față de programele guvernamentale, față de instituțiile statului și cred că este necesară o comunicare mai intensă, sinceră, transparentă și acțiuni concrete pentru a spori nivelul de încredere a populației și respectiv perspectivele de colaborare și suport.

<sup>24</sup> Suport oferit în cadrul programului PARE1+1, despre care participanții la discuția de grup nu cunoșteau.

*„Urmează să avem un dialog mai constructiv cu acei care revin și cumva să obținem încrederea lor. Recent am avut un seminar referitor la reîntoarcere și am discutat cu primarii din localități care ne-au zis că principalul motiv pentru care cei reveniți nu participă la dezvoltarea locală sau proiecte ce ar putea ajuta la dezvoltarea unei afaceri, este lipsa de încredere în autoritățile locale și ce cele centrale. Cred că mai mult este necesar de lucrat aici decât într-o altă direcție, fiindcă ca mecanisme ele sunt și sunt destul de diversificate.”*  
(41A, reprezentant APC)

În concluzia acestui compartiment am dori să menționăm că, pe termen mediu și lung, cel mai probabil, pandemia nu va produce schimbări structurale majore nici în procesul, nici în profilul migrațional. În acest sens, studiul anticipează reluarea plecărilor la muncă peste hotare cu prima oportunitate, șapte din zece migranți reveniți au declarat că vor pleca în următoarele 6 luni, iar tendința de plecare a fost surprinsă și pe parcursul cercetării. În conformitate cu rezultatele studiului, cetățenii RM care muncesc, în mare parte, legal peste hotare sunt mai protejați, pot beneficia de suport aferent situației pandemice, iar din acest punct de vedere revenirea în RM nu este atractivă. Corupția, lipsa de încredere în autoritățile din RM și mediul investițional precar sunt principalele bariere în inițierea afacerilor de către migranți și membrii familiilor acestora. O altă forță motrice a revenirii pe făgașul migrațional este legat și de faptul că respondenții se așteaptă la aprofundarea crizei economice în RM ca urmare a efectelor pandemiei și totodată incertitudinile privind circulația persoanelor între țări vor contribui la intensificarea migrației populației, inclusiv cu intenții de stabilire definitivă în țara gazdă.



# 6

## CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Republica Moldova rămâne printre liderii mondiali în ceea ce privește amploarea procesului migrației în scop de muncă, precum și în ceea ce privește gradul de dependență a economiei de fluxurile de remitențe. În condițiile în care pandemia provocată de virusul COVID-19 a afectat toate sferele vieții sociale și, în mod special, mobilitatea, politicile de diminuare a impactului pandemiei trebuie să ia în considerare impactul pandemiei asupra proceselor migraționale.

Acest studiu oferă un material empiric consistent, reprezentativ și bine documentat pentru evaluarea impactului pandemiei asupra migrației de muncă a cetățenilor moldoveni atât din perspectiva procesului în sine, cât și din perspectiva urmărilor crizei medicale globale pentru migranți și familiile acestora.

În prezent aproape jumate din gospodăriile din țară sunt afectate în mod direct de migrației, având membri plecați peste hotare, acest lucru fiind valabil pentru toate regiunile țării. Dependența considerabilă a gospodăriilor și a economiei în general de remitențe la fel rămâne pronunțată, fiind o realitate care persistă mai mult de două decenii. Chiar dacă ponderea remitențelor în totalul veniturilor gospodăriilor s-a aflat în scădere în ultimul deceniu, valoarea lor rămâne una considerabilă, acestea fiind, în mediu, a treia sursă de venituri după mărimea sa .

**În acest context migrația și remitențele trebuie să fie un factor de considerat în dezvoltarea de politici în orice domeniu, mai mult chiar, proiecția și impactul evoluției pe viitor al acestor procese trebuie să constituie obiect de analiză complexă, multidisciplinară și una continuă.**

Profilul migrației în două decenii a suferit transformări de la o față masculină și o concentrație a fluxurilor migraționale spre Federația Rusă evoluând treptat spre o pondere tot mai mare a femeilor în migrație și reorientarea lucrătorilor migranți spre țările Uniunii Europene.

O primă concluzie al studiului cu grad sporit de fermitate este că impactul pandemiei asupra proceselor migraționale nicicum nu poate fi definit ca revenire a migranților din cauza pandemiei. Deopotrivă, restricțiile epidemiologice impuse au redus considerabil fluxurile, astfel încât traversările frontierelor pe direcția Republica Moldova în primele nouă luni ale anului s-au redus în jumate față de anii precedenți.

Estimarea este că numărul migranților reveniți în perioada pandemiei nu poate depăși 60 mii, studiul furnizând suficiente dovezi că acești migranți, în marea sa majoritate:

- sunt migranți implicați în migrația circulară, de scurtă durată;
- au revenit din motive care nu sunt legate direct de pandemie, deci urmau să revină în perioadele respective chiar și fără pandemie;
- nu anticipează să-și schimbe comportamentul migrațional pe viitor.

În același timp, impactul pandemiei s-a caracterizat mai degrabă printr-o pauză a mobilității, migranții aflați peste hotare fiind nevoiți să amâne revenirile planificate, iar cei pe care pandemia i-a prins în țară și-au amânat plecările.

Respectiv, eventualele efecte negative au vizat migranții reveniți din câteva perspective:

- vulnerabilitatea migranților în procesul de revenire;
- problemele întâmpinate de aceștia după revenire;
- revenirea lucrătorilor migranți moldoveni în țara gazdă pe durata crizei

Așadar, părți considerabile de migranți (40%) au întâmpinat diferite dificultăți în procesul de revenire, cum ar fi perioadă lungă de așteptare până a fi organizate cursele charter, restricții în traversarea hotarelor, cele mai grave fiind blocajele la hotare (7%) și lipsa resurselor financiare în procesul revenirii sau pentru a acoperi cheltuielile necesare pentru aceasta. Pe de altă parte, puțini migranți au solicitat suport pentru a-i fi facilitat procesul de revenire (6%). Or, marea majoritate din cei ce s-au adresat (74%) au beneficiat de suportul necesar.

La revenire, principala dificultate a fost respectarea cerinței de autoizolare, care, de altfel, a fost respectată de peste 80% din migranții reveniți. Deficitul de resurse financiare, lipsa locurilor de muncă, necesitatea (impusă cel puțin temporar) de a procura poliță de asigurare medicală sunt problemele cel mai des invocate. Totodată, panica legată de răspândirea virusului în țările europene și frica că migranții vor fi cei care vor facilita importul infecției a avut drept efect atitudini discriminatorii la adresa migranților, fapt resimțit în mod direct de aproape fiecare a cincilea revenit.

În cazul migranților care nu au revenit, problemele întâmpinate au fost cele universale, atât pentru cei aflați în RM, cât și pentru populația țărilor gazdă – panică, schimbări în piața muncii, pierderi de locuri de muncă, scăderea veniturilor, restricții de circulație etc. De remarcat aici că dimensiunile acestor probleme au fost raportate la nivel egal pentru țările gazdă și pentru Moldova (de ex. același nivel de pierderi ai locurilor de muncă de către membrii familiei), însă percepțiile generale ale respondenților indică că Moldova a fost mult mai afectată de pandemie și criza economică cauzată de aceasta.

Famiile migranților au constituit un alt grup de risc urmare pandemiei. Acest risc este fundamentat de dependența acestora de remitențe. Economii migranților din remitențe au constituit principala sursă de existență pentru gospodăriile celor reveniți în această perioadă. Totodată, per general, în anul 2020 volumul remiterilor transmise prin canale formale a crescut cu circa 20% față de anii precedenți, chiar dacă în lunile martie și aprilie se profilase o descreștere. La fel, rezultatele studiului arată că în cazul a circa 20% gospodării ale migranților volumul remiterilor a crescut (inclusiv 13,6% gospodării au apreciat că creșterea este semnificativă). În anul 2020 volumul transferurilor bancare în favoarea persoanelor fizice a crescut cu circa 20% față de ani 2018 și 2019, acesta fiind răspunsul diasporei/migranților la dificultățile întâmpinate de gospodării pe timp de pandemie. În același timp, este rezonabil de presupus că, reducerea mobilității internaționale a redus considerabil și fluxurile remitențelor financiare și a coletelor cu bunuri transmise anterior crizei prin canalele informale, fenomen care nu este captat de statisticele oficiale.

Categoria de risc distinctă urmare a impactului pandemiei asupra migrației sunt acele 25% gospodării ale migranților care au raportat reduceri ale fluxurilor de remitențe. Or, evoluția remitențelor în această perioadă, așa cum arată datele studiului, sunt asociate cu o probabilitate de două ori mai mică ca gospodăria la momentul studiului să fi dispus de careva economii,

la fel, insuficiența economiilor și descreșterea pentru 25% dintre gospodării a volumului de remitențe sunt asociate cu o creștere dublă a ponderii celor care au raportat reduceri de cheltuieli pentru alimentație și medicamente etc.

În acest context, **eventualele intervenții de politici și programe în scopul ameliorării impactului pandemiei asupra migranților și a familiilor acestora nu trebuie să fie unele generaliste în sensul includerii, ci țintite pe grupurile distincte care cu adevărat au resimțit dificultăți.**

Reieșind din cele expuse, studiul permite să fie trasate o serie de recomandări pentru actorii implicați direct sau indirect în procesul migrațional, întru depășirea problemelor parvenite urmare pandemiei, precum și în eventualitatea unor asemenea evenimente pe viitor.

### **Recomandări pentru migranți:**

- păstrarea unor volume minime de economii financiare care ar permite depășirea unor situații de criză fie în Moldova, fie peste hotare;
- legalizarea angajării peste hotare, prin semnarea unor contracte de muncă care formalizează relația dintre angajat și angajator, fapt ce ar oferi garanții sociale sporite în situații de criză;
- adoptarea, în mod special de către migranții de scurtă durată, a modelelor migraționale care ar alterna activitatea de muncă peste hotare cu cea din Republica Moldova;
- menținerea legăturilor directe cu instituțiile/organizațiile care servesc intereselor migranților și vor veni în sprijinul migranților aflați în dificultate în situații de criză – secții consulare ale RM, asociații ale migranților, lideri ai diasporei, grupuri/rețele neformale de sprijin; dezvoltarea și menținerea grupurilor de sprijin reciproc între migranți;
- contactarea, la revenirea în țară, a autorităților responsabile de reintegrarea migranților pe piața muncii (ANOFM), accesului la suportul medical gratuit (CNAM) și ajutorului social (CNAS) și valorificarea programelor de suport pentru reintegrarea profesională și socială.

### **Recomandări pentru familiile migranților:**

- realizarea unor volume minime de economii care ar permite o existență fără risc în situații de criză fie în Moldova, fie peste hotare;
- diminuarea gradului de dependență excesivă de remitențe, în primul rând prin diversificarea surselor de venit;
- alocarea unor părți ale economiilor și remitențelor pentru activități generatoare de venituri (de ex. proprie afacere) și accesarea oportunităților de susținere a investițiilor oferite de programele naționale existente, precum sunt cele ale ODIMM, AIPA, BRD, ale organizațiilor internaționale.

### **Recomandări pentru autorități:**

- dezvoltarea în continuare a mecanismelor de răspuns rapid la criză peste hotare, în sensul reacției rapide pentru deblocarea revenirii unui număr sporite de migranți în asemenea situații și oferirea serviciilor publice destinate reînțegrării socio-economice dar și de natura urgentă (medico-umanitară) pentru migranții reveniți de peste hotare și pentru familiile afectate de scăderea remitențelor;

- dezvoltarea mecanismelor bilaterale cu țările gază pentru protecția socială a migranților moldoveni peste hotare, inclusiv pe timp de criză;
- dezvoltarea metodologiilor și a mecanismelor de definire și stabilire a celor mai vulnerabile grupuri de migranți și gospodării ale migranților care să constituie grup bine definit pentru intervenii țintite în condiții de criză;
- dezvoltarea eforturilor de diminuare a dependenței gospodăriilor de remitențe, inclusiv prin stimularea în continuare a investițiilor remitențelor și generarea de surse de venit constant la nivel local;
- dezvoltarea și implementarea programelor socio-economice de recuperare timpurie post-criză cu luarea în considerare a profilului și vulnerabilităților specifice ale migranților și ale grupurilor afectate de scăderea remitențelor, precum și valorificarea amplă a potențialul migrantilor reveniți și a diasporei de a contribui la recuperare timpurie post-criză.

## Anexa 1. Design-ul cercetării calitative

Tabelul A. Focus grupuri

Categorie	Direcția de emigrare	Nr. discuțiilor	Nr. respondenților
<b>Migranți reîntorși</b>	Federația Rusă/ Ucraina	1FG	5 persoane
	UE/SUA/Canada	1FG	6 persoane
<b>Membrii familiei ale persoanelor plecate la muncă peste hotare</b>	Federația Rusă/ Ucraina	1FG	5 persoane
	Israel/Polonia/ Turcia	1FG	4 persoane
	UE	1FG	5 persoane
<b>Persoane care au în îngrijire copii ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare</b>	Marea Britanie/ SUA/ alte țări	1FG	7 persoane
	Toate țările de destinație	1FG	6 persoane
<b>Adolescenți, tineri (16+) ai căror părinți sunt peste hotare</b>	Toate țările de destinație	1FG	7 persoane
<b>Total</b>		<b>8FG</b>	<b>45 persoane</b>

Tabelul B. Interviuri realizate cu migranții reveniți și membrii familiilor acestora

Cod	Caracteristici socio-demografice	Situația raportată la statutul privind migrația
1IA	M, 38 ani	Revenit din Qatar -> Canada (tentativă eșuată de a pleca) -> Anglia
2IA	M, 34 ani	Revenit din Anglia -> Anglia
3IA	F, 56 ani	Revenit din Turcia -> Belgia
4IA	F, 46 ani	Reemigrat Italia -> Anglia
5IA	F, 63 ani	Copiii în Rusia
6IA	M, 25 ani	Revenit din Polonia
7IA	F, 30 ani	Soțul EU (fost Rusia)
8IA	F, 48 ani	Revenit din Polonia
9IA	F, 52 ani	Revenit din Polonia
10IA	F, 42 ani	Soțul în Anglia
11IA	F, 18 ani	Părinții în Italia
12IA	F, 46 ani	Reîntors din Italia
13IA	F, 31 ani	Revenit din Italia

14IA	F, 50 ani	Revenit din Italia
15IA	M, 34 ani	Revenit din Rusia
16IA	M, 32 ani	Plecat în pandemie în Germania
17IA	F, 30 ani	Soț în Rusia
18IA	M, 30 ani	Revenit din Irlanda -> Irlanda toată familia
19IA	F, 46 ani	Revenit din Italia
20IA	F, 21 ani	Plecat în pandemie toată familia în Franța

**Tabelul C.** Interviu realizate cu experții

<b>Categoria interviuată</b>	<b>Nr. de interviuri</b>
Administrația Publică Centrală (APC)	3IA (MSMPS, CNAM, BRD)
ANOFM	3IA (1 oficiu central, 2 oficiile teritoriale)
Administrația Publică Locală (APL)	2IA
Angajatori/oameni de afaceri	2IA
Agenții private de recrutare	3IA
<b>Total</b>	<b>13 interviuri</b>

## Anexa 2. Studiu de caz - Relatările unei femei privind condiții de trai și muncă în țara gazdă (Polonia) și experiența revenirii în RM

**F, 48 ani, 3 copii, rural, migrant revenit din Polonia**

### **Condiții de muncă**

Pentru 3 luni de zile a fost contractul de muncă încheiat și condițiile foarte rele. Aici ne-au spus că e foarte bine, că o să fim 4 persoane în cameră, o să fie 200 de zloți camera pe lună plătită, o să avem 10-12 ore de lucru, dar ele nu au fost. Noi lucram și 5 ore, cel mult 8 ore. Dar în luna martie a fost mai complicat pentru că a fost o singură linie la șnițel și am lucrat mai multe ore, în condiții foarte grele. Era foarte frig, după 2 ore de lucru nu mai puteai suporta frigul, te dureau oasele, îngheța sufletul în mine nu numai inima... Pe timp de iarnă m-am gândit și eu, să nu stăm doi acasă fără lucru, fără nimic - dă să încerc. Mă duc. Am încercat, dar nu aș sfătui pe nimeni mai mult să se ducă.

Ni s-a spus că se va plăti 18 zloți pe oră, de aici din raion când ne-am dus, așa ni s-a spus, acolo am primit 13 zloți la oră. 17 erau scriși pe foaie, dar noi 13 am primit la oră... Impozite nu știu, dar dacă făceam norma, peste normă ni se spunea că o să ne dea premiale. Dar premiale noi nu le-am văzut că erau angajați tot moldoveni de ai noștri. Ei erau brigadieri, ei erau stăpâni... Noi am cerut să ne dea ore, dar ei tot aduceau moldoveni din Moldova și erau chiar cu noi în cameră. Că s-a completat 12 fete în odaie care 3 săptămâni jumătate au stat fără lucru.

De lucru eu nu mă tem, orice lucru la mine e ușor. Lucrez pentru că sunt dată cu lucrul. Situația aceasta că nu sunt condițiile de trai care trebuie, nu sunt orele de lucru, că te duci cu o speranță, să faci un bănuț. Te duci și stai 4 zile în săptămână și 3 să le lucrezi. A fost că lucram 3 zile și 4 ședeam sau câte 5 ore numai lucrate pe schimb, nici nu 8.

Mai ieșeam cu fetele, ne mai plimbam printr-un magazin, prin altul. Deja ne știau toți vânzătorii din toate magazinele. Noi bani nu aveam de cheltuială dar măcar să ne plimbăm. Unde poți să te duci? Omul cum să stea în pat chiar toată ziua, tot nu poți sta și oasele te dor de șezut.

Am stat 3 luni din cauza banilor, că noi ne-am dus cu bani împrumutați. Când am ajuns acolo am lucrat prima lună în ianuarie 6 schimburi și din februarie ni s-a luat banii pentru drum, drumul l-a plătit firma și am achitat... La firmă nu am plătit, dar pur și simplu să avem cu noi 50 de euro când ne-am dus, am împrumutat bani prin fată.

### **Condiții de trai**

O bucătărie mică, nu încăpeau 2 femei ca să facă mâncare acolo. Baia era cu veceul la un loc. Care doreau la veceu, dar care era la baie și trebuie în 5 minute să îți faci toate chestiile și să ieși. Era o familie, în cameră la noi erau 12 fete, eram 14-15 persoane la baie, la veceu. Mai veneau de pe alt etaj...

Era o cameră lungă și în care erau paturi cu 2 nivele și restul erau divane. Eram ca la tabără. Dar au spus că vom fi câte 4. Noi eram trei fete care am venit din aceeași localitate și una am luat-o din autobuz: „Hai, tu ai să trăiești cu noi, că noi vom fi 4”. Poate vom lucra împreună. Așa și a fost, împreună am lucrat la aceeași linie, Dar când

am ajuns acolo a fost cu totul altfel. Tot ni s-a promis că o să ne mute, că o să ne schimbe, că o să ne dea altă odaie de 4 și așa am trăit 3 luni de zile.

### ***Dificultăți la revenire în RM***

O perioadă am trăit acolo unde am fost cazați, ultimele săptămâni a venit stăpâna și ne-a spus să ieșim de acolo că firma pentru noi nu plătește și nu are nici un rost că noi ședem acolo. Dacă stăm, să plătim câte 25 de zloți pe zi. Noi nu am fost de acord pentru că dacă plăteam banii aceștia era să venim cu nimic acasă și așa în 3 luni de zile cu 1000 de euro. Aceștia sunt bani? Aceștia nu sunt bani. Din ceilalți bani am mai mâncat, am mai cumpărat câteva lucruri, dar foarte puține. Că sunt copiii, sunt nepoții și nu vrei să vii chiar cu mâna goală. Dar din ceea ce am câștigat a fost 1500 de euro, jumătate care i-am cheltuit și cu o mie am venit acasă.

Coordonatorul același lucru a spus că trebuie să eliberăm camera, că o să vină alți lucrători, alți moldoveni care trebuie să stea unde stăm noi. Iar noi am spus: „Dar noi cu ce suntem vinovați, dacă tu nu ai vrut să ne plătești atunci când noi am avut autobuzul, noi acum unde să plecăm”. Pe dânsul nu-l interesează, a ieșit și a plecat. Dar când vine și te întrebă: „Încă mai stați aici? Încă nu ați plecat?”. Dar unde poți să pleci dacă nu ai cu ce pleca. Am stat o noapte pe sub garduri, sub tufari, am stat afară. Eram vreo 11 persoane, toți din Moldova. Erau și din Moldova și din Transnistria, erau câțiva.

După asta ne-a propus șoferul care ne tot spunea să avem răbdare și să așteptăm și ne-a propus gazdă dar iar trebuia să achităm acei 20-25 de zloți pe zi. Am stat o noapte într-o încăpere, ori școală nici nu știu ce era acolo. Noi am spus cu fetele că noi stăm aici, că noi practic bani nu o să avem nici de drum: „Hai să facem ceva? Am auzit că se duc la graniță. Hai să ne ducem și noi la graniță, dacă o să plece această lume, o să plecăm și noi. Dar aici dacă stăm și așteptăm, o să stăm mult și bine”. Ne-am hotărât, am strâns bani pentru 4-5 persoane și am angajat un bus și ne-am dus la graniță. Acolo grănicerii ne-au spus că nu se poate și ne-am întors la parcare de la Cracovia. Am stat 5 zile acolo. Am trăit în veceu.

Noi duminică noapte am venit la parcare și marți seara au venit autocarele, 2 autocare din Moldova. Noi iar nu am încăput, iarăși am rămas, iarăși isterică, plânsete. De aici suni acasă că autocarele o să vină și poate e mare Domnul și ajungem azi acasă și când pleacă autocarele iar sunăm acasă și iar le spunem că nu s-a primit și noi stăm aici. Eu când vorbesc mă apucă tremuriciul.

Noi ne-am pregătit, dacă ne-am dus la parcare, că o să fie o zi și o să vină autocarul și am mai cumpărat crenvurști, niște ouă am fiert, pâine, apă. Dar 5 zile e clar că nu îți ajunge rezerva care ai făcut-o, că ai făcut-o pe o zi două, dar nu pentru 5 zile. Am schimbat euro în zloți și acolo 3 km de la parcare ne-am dus într-un sat și am mai cumpărat niște pâine, niște apă.

### ***Traume psiho-emoționale***

Care ne-am dus, toate am venit, dintre care una a intrat în depresie. A venit acasă și a stat în carantină 2 săptămâni și a ieșit sâmbătă din carantină și s-a dus sâmbătă și și-a făcut seama, s-a strangulat. Iar un șoc pentru mine a fost, pentru că cum putea să fie lucrul acesta să se întâmple pentru o nimica toată.



Mă rog, așa ca la sat, ea tare s-a stresat: „Că eu stau în carantină, o să rădă satul de mine că stau în carantină”. A început cu chestiunile acestea. Pe canalele acestea la televiziune era scris într-una „Stai acasă”. Numai a ieșit din carantină și în ziua aceea, când a ieșit sâmbătă din carantină, nu a mai vorbit cu nimeni, nu a spus la nimeni nimic, nici ce are de gând, nici ce vrea să facă. Are băiat de 19 ani și soțul, mai mult nu are pe nimeni.

A afectat-o tare și condițiile acestea de trai că ea tot spunea că au promis una și au făcut alta: „Să fi știut așa nu mai veneam”. Zic: „Noi să fi știut toate că în așa situație o să fim, nu era să venim încoace. Era să trăim cu pușinul care a fost”... Fiecare am trecut prin greutăți, dar nu se termină viața aici. Doamna avea 37 de ani trebuia să împlinească în iunie. Ea s-a închis în ea că nu a mai spus la nimeni ce are, ce o supără, ce gânduri are.

Nu are nici un rost să te plângi cuiva, acum legea e de partea celor care au bani. Cine o să țină cu mine, cine o să îmi dea un ajutor că eu am fost. Ei pot să îmi spună: „Dar cine te-a trimis”? Nu cred să am susținere din partea cuiva. Cine vrea să plece în Polonia doar sfătui ca pe mine, să nu se ducă. Prin ceea ce am trecut eu nu vreau să treacă nimeni. Acestea sunt greutățile prin care trece omul la noi în Moldova pentru a face un ban, pentru că la noi în Moldova conducerea nu are nevoie de populație, au nevoie numai de bani, au nevoie doar de ale lor chestii. Că cetățenii nu au pe ce achita plățile pentru lumină, gaz etc. pe nimeni nu interesează.

### Anexa 3. Studiu de caz - Experiența de plecare în perioada pandemică în Franța a unei familii tinere

#### F, 21 ani, plecată cu familia în Franța în perioada COVID-19

Ne-am pornit în Franța în septembrie, trebuia să trecem pe la români [vama Sculeni]. Ne-am pornit cu rutiera, ne-au spus că acolo la vamă o să ne urce în autocarul nostru care trebuie să ne ducă în Franța. Am ajuns la vamă, dar nu am intrat pe teritoriul vămii, și ne-au întors înapoi, au zis că plecăm acolo la o benzinărie unde s-au strâns toate autocarele de la compania de transport. Ne-au întors și ne-au urcat într-un autocar, pentru că domnul care era la volan la rutieră trebuia să plece la Chișinău. S-au început vorbe că așteptăm până dimineața, noi ne-am pornit vineri, dar lumea stătea de miercuri acolo și așteptau, exact aceleași chestii li s-a spus dar nu pleca nimeni nicăieri. Au trecut doar cei cu pașaport român. Noi eram cu pașaportul biometric, și am decis că nu mai plecăm nicăieri că suntem cu copil mic și nu dorim să-i creăm disconfort, și ne-am întors înapoi.

După o săptămână ne-au telefonat cei de la agenție și au zis că plecăm prin Ucraina și că trecem 100%. Am trecut vama noastră, dar la ucraineni nu ne permiteau să intrăm, apoi după ce ne-au permis să intrăm în vama ucrainenilor, au găsit altă problemă. La noi în autocar erau mulți țigani, și au găsit că aveau mașini scrise pe ei și din cauza lor iarăși ne-au reținut. Să nu fost cei cu problemele, era să trecem cu mult mai repede. În Ungaria la vamă am stat 2 zile și 2 nopți, am ajuns la 6 dimineața, și abia în a 3-a zi am plecat.

Erau foarte multe autocare în fața noastră, noi eram numărul 12, toate erau din Moldova, autocarele din Ucraina treceau fără rând, oamenii spuneau că nu li se permite să treacă moldovenilor din motiv că unul din moldoveni a dat mită și a filmat procesul apoi l-a postat pe internet și vameșii nu doreau să aibă de a face cu moldovenii, așa zicea lumea acolo.

Ne-am gândit să ne întoarcem, dar nu am avut cu ce, ei ne-au spus că dacă ei spun că ne întoarcem, atunci revenim cu toții. Dar când erau întoarse autocarele, ei iarăși se puneau la rând și așteptau ca să se facă schimbul.

Mâncare de acasă nu se permitea să avem și ne-au preîntâmpinat să nu ne ducem cu geți de acestea specific nouă, să avem geți bune deoarece se atrage atenția la starea geților. Când am trecut vama, le-au spus că plecăm în Cehia nu în Franța, asta când am trecut la vama Poloniei. Am ajuns în 5 zile din Moldova până în Franța. În orice caz m-aș porni, indiferent de experiența cu vămile. Doar aș lua mai multă mâncare ca să pot să îmi pot hrăni copilul (11 luni) normal pe drum. Difícil a fost că nu am avut posibilitate să spăl copilul, somnul pe acele scaune pe durate mari de timp nu e confortabil, mirosurile din autocar, era greu că erau multe persoane și toți erau străini.

Noi de mult timp doream să venim să trăim aici [în Franța], dar pandemia ne-a împins definitiv spre ideea de a veni aici. Noi nu știau ce avea să facem în RM. Copilul are nevoie de mamă și de tată, dar eu să stau acasă și să plătim pe gazdă așa de mult. Noi am venit aici ca să fim împreună... Soțul stătea în oraș împreună cu un prieten și nu achita chiria 100 de euro, dar mai puțin, 50. Era mai convenabil așa. El foarte rar venea acasă, venea mai mult atunci când primea salariul. Noi am stat și în Chișinău vreo 5 ani, dar de când s-a început pandemia, am stat mai mult la părinți, deoarece în Chișinău nici nu puteam să ies afară normal cu copilul, dar și cheltuielile erau mari”.